MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ

SITUAČNÍ A VÝHLEDOVÁ ZPRÁVA

LUSKOVINY

2023/24

MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ

ZDROJE INFORMACÍ, ZPRACOVATELÉ PODKLADŮ:

Agritec, výzkum, šlechtění a služby, s.r.o., Šumperk
Český statistický úřad, Praha (ČSÚ)
Evropská komise (EK)
EUROSTAT
Asociace pěstitelů a zpracovatelů luskovin (APZL)
Ústav zemědělských a ekonomických informací (ÚZEI)
Ministerstvo zemědělství (MZe)
Státní zemědělský intervenční fond (SZIF)
Agriculture and Agri-Food Canada (AAFC)
FAOSTAT

Vydává Ministerstvo zemědělství
Odbor rostlinných komodit MZe

Odpovědná odborná redaktorka:
Ing. Jana Stehlíková, MZe

Ředitel Odboru rostlinných komodit:
Ing. Zdeněk Trnka, MZe

Redaktorka touto cestou děkuje za spolupráci všem uvedeným organizacím
a jejich odborným pracovníkům.

Termín ***marketingový rok*** (m.r.), který je ve zprávě používán,
začíná pro komoditu ***luskoviny 1. 7. a končí 30. 6. následujícího kalendářního roku***.

Situační a výhledové zprávy jsou k dispozici pro všechny zájemce z řad odborné i laické veřejnosti
také na internetu na adrese: www.mze.gov.cz.

Autorka fotografie:
Ing. Jana Stehlíková

Vydalo: Ministerstvo zemědělství, Těšnov 65/17, 110 00 Praha 1
Internet: www.mze.gov.cz, e-mail: info@mze.gov.cz

ISBN 978-80-7434-779-5, ISSN 1211-7692, MK ČR E 11003

SITUAČNÍ A VÝHLEDOVÁ ZPRÁVA LUSKOVINY

PROSINEC
2024

OBSAH

Úvod 3
Seznam zkratek 3
Souhrn 4
Zásahy státu u komodity luskoviny 7
Produkce luskovin na zrno ve světě 20
Produkce luskovin na zrno v EU 24
Pěstování luskovin na zrno v České republice 28
Hrách setý 44
Lupina 50
Bob obecný 52
Peluška, vikve 54
Ostatní luskoviny 55
Fazol obecný 57
Čočka 58
Luskovino-obilní směsky 59
Pěstování luskovin v ekologickém zemědělství 60

ÚVOD

Cílem této Situační a výhledové zprávy je informovat o situaci v odvětví luskovin. Předkládaná zpráva navazuje na Situační a výhledovou zprávu, která byla vydaná v roce 2023. Použité údaje jsou zpracovány podle dostupných informací k 30. 9. 2024, není-li uvedeno jinak.

Situační a výhledové zprávy jsou v roce 2024 pro všechny podnikatelské subjekty k dispozici na internetové adrese: http://www.mze.gov.cz/, navigace – zemědělství, rostlinné komodity atd.

SEZNAM ZKRATEK

ANC	Areas Facing Natural or Other Specific Constraints, Oblasti s přírodními a jinými omezeními
BISS	Basic Income Support for Sustainability, Základní podpora příjmu pro udržitelnost
CIS	Coupled Income Support, Podpora příjmu vázaná na produkci
CZV	Ceny zemědělských výrobců
ČSÚ	Český statistický úřad
DG AGRI	Directorate General for Agriculture and Rural Development, Generální ředitelství pro zemědělství a rozvoj venkova
DZES	Podmínky dobrého zemědělského a environmentálního stavu půdy
EU	Evropská unie
EUR	Zkratka eura, společné měnové jednotky států Eurozóny
ESVO	Evropské sdružení volného obchodu
EZ	Ekologické zemědělství
FAO	Food and Agriculture Organization of the United Nations, Organizace OSN pro výživu a zemědělství
GMO	Geneticky modifikovaný organismus (-y)
IGC	International Grain Council, Mezinárodní obilná rada
LOS	Luskovino-obilní směsky
MEO	Mírně erozně ohrožené půdy
PGRLF	Podpůrný a garanční rolnický a lesnický fond, a. s.
PRV	Program rozvoje venkova
SAPS	Single Area Payment Scheme, Jednotná platba na plochu zemědělské půdy
SDO	Seznam doporučených odrůd
SZIF	Státní zemědělský intervenční fond
SZP	Společná zemědělská politika
ÚKZÚZ	Ústřední kontrolní a zkušební ústav zemědělský
VCS	Voluntary Coupled Scheme, Dobrovolná podpora vázaná na produkci
WTO	World Trade Organization, Světová obchodní organizace

SOUHRN

Luskoviny patří mezi klíčové plodiny tradičně uplatňované v zemědělství České republiky poskytující rostlinné bílkoviny jak pro krmivo, tak pro potravinářský průmysl. Jejich význam spočívá nejen v této výživové roli, ale také v pozitivním vlivu na půdu, což je zvláště významné v konvenčním i ekologickém zemědělství, kde luskoviny excelují jako vynikající předplodina. Rostlinné bílkoviny jsou zásadní pro přechod k udržitelným potravinovým systémům, zatímco zvýšené pěstování luskovin a travních porostů přispívá k udržitelnějšímu a diverzifikovanějšímu zemědělství a snižuje potřebu vstupů hnojiv.

Mezi luskoviny využívané v zemědělství patří především hrách, fazol, čočka, cizrna, bob, vigna čínská (fazol mungo), vigna zlatá (dlouhatec čínský), vikve, lupina, podzemnice olejná a další. Globálně největší plochy luskovin zabírá sója, která se však z hlediska hospodářského významu zahrnuje mezi olejniny. Z ostatních luskovin jsou to zejména fazol, cizrna, vigna, hrách, kajan a čočka. V Evropě se nejvíce pěstuje hrách a bob. V ČR je v současné době pěstováno jen několik druhů luskovin, a to zejména hrách, v menší míře i lupina a bob. Ostatní druhy, tj. vikve, fazol, čočka a jiné luskoviny jsou v současnosti pěstovány pouze na omezených plochách. Hrách představuje nejrozšířenější druh luskovin v ČR. Významně se v současnosti v ČR rozšiřuje i pěstování sóji. V potravinářském průmyslu vzrůstá zájem o teplomilné druhy, jako jsou fazol, čočka, vigna, cizrna, hrachor a další. V posledních letech dochází v ČR k mírnému nárůstu spotřeby luštěnin na obyvatele za rok. V roce 2022 zaznamenala tato spotřeba mírný nárůst oproti předchozímu roku o 0,1 kg/obyv./rok na 3,6 kg/obyv./rok, z toho 1,1 kg/obyv./rok zaujímaly fazole, 1,8 kg/obyv./rok hrách a 0,8 kg/obyv./rok čočka.

Pěstování luskovin má v ČR dlouhodobou tradici, v minulých letech (tj. cca do roku 2013/14) se však jejich plochy převážně snižovaly. K pozitivnímu zvrácení tohoto trendu došlo až se změnami Společné zemědělské politiky (SZP) platnými od roku 2015, kdy Evropská komise do SZP EU začlenila podporu pěstování proteinových plodin a luskovin.

V letech 2023–2027 nabyla platnosti nová Společná zemědělská politika (SZP), kdy dochází ke změnám ve stávajícím systému podpory. Jedním z cílů SZP je snížit závislost na dovozu rostlinných bílkovin. K dispozici je několik opatření na podporu odvětví bílkovinných plodin a rostlinných bílkovin. Ve svém strategickém plánu SZP navrhly země EU různé nástroje, které mají napomoci rozvoji sektoru bílkovinných plodin. Jedná se o investiční podporu v rámci rozvoje venkova nebo odvětvové operační programy na podporu udržitelného a konkurenceschopného rozvoje odvětví, ekorežimy odměňující začlenění luskovin do střídání plodin a podporu příjmu vázanou na produkci (CIS), která pomáhá odvětví bílkovinných plodin zlepšit jeho konkurenceschopnost.

Pro účely podpory pěstování bílkovinných plodin ČR využívá zejména podpory příjmu vázané na produkci (CIS), která navazuje na předchozí dobrovolnou platbu vázanou na produkci (VCS). Primárním cílem plateb CIS je podpořit podniky s produkcí vybraných (citlivých) komodit, které jsou náročné na pracovní sílu či mají jiné specifické požadavky, a tedy by bez dodatečných dotačních stimulů nebyly odpovídajícím způsobem konkurenceschopné a nemohly by tak pokračovat ve svém oborovém zaměření. Podpora má zlepšit a stabilizovat příjem zemědělským podnikům, které se zabývají pěstováním daných plodin či chovem vybraných druhů zvířat. Podpora je poskytována formou roční platby na hektar využívané zemědělské plochy. Česká republika pro účely podpory pěstování bílkovinných plodin využívá možnosti maximálního zacílení 2 % vnitrostátního stropu přímých plateb, což ročně v letech 2015–2022 představovalo částku okolo 450 mil. Kč. Průměrná roční částka vyhrazená pro podporu příjmu vázanou na produkci bílkovinných plodin v období 2023–2027 činí cca 400 mil. Kč. Od roku 2023 upravuje podmínky poskytování přímých plateb nařízení vlády 83/2023 Sb., o stanovení podmínek poskytování přímých plateb zemědělcům v návaznosti na podmínky definované ve Strategickém plánu Společné zemědělské politiky. Podporovanými bílkovinnými plodinami od roku 2023 jsou hrách (včetně pelušky), bob, lupina, sója, vojtěška, jetel, a od roku 2024 též štírovník, vičenec, tolice, komonice, vikev a jejich směsi a jejich směsi s obilovinami nebo travami čeledi lipnicovité, přičemž zastoupení bílkovinných plodin v těchto směsích musí pro získání podpory činit víc než 50 %.

Pro rok 2023 byla žádána podpora pro 249 790 ha bílkovinných plodin (7 417 žadatelů). Sazba podpory na produkci bílkovinných plodin pro rok 2023 činila 1651,40 Kč/ha.

Luskoviny v SZP od roku 2015 zaujímají významnou roli, což potvrzuje i dosavadní vysoký zájem žadatelů o výše zmíněné podpory.

Sektor luskovin je v ČR dále podporován i prostřednictvím národních podpor ve formě dotačních titulů ministerstva zemědělství. Od roku 2021 byly luskoviny zařazeny v rámci dotačního programu 3. Podpora ozdravování polních a speciálních plodin do dotačního titulu 3.i. pro použité uznané osivo. V rámci podpory dotačního programu 3.i., která je poskytována v režimu de minimis dle nařízení Komise (EU) č. 1408/2013, bylo na předmět dotace luskoviny za rok 2023 vyplaceno cca 8,4 mil. Kč.

Česká republika podporuje veškeré kroky vedoucí k posílení produkce rostlinných bílkovin a rozvoji sektoru proteinových plodin, jak na evropské, tak i na národní úrovni, kde je aktuální iniciativou i plán přijetí "Bílkovinné strategie ČR", pro kterou je v současnosti připravován tematický úkol ÚZEI s názvem „Možnosti rozšíření pěstování bílkovinných plodin v ČR v kontextu evropských iniciativ pro podporu bílkovinných plodin a snížení bílkovinného deficitu." Cílem tematického úkolu je zejména analýza trhu rostlinných bílkovin v ČR, analýza konkurenceschopnosti domácích bílkovinných zdrojů pro výrobu krmiv a dopady jejich vyššího uplatnění v krmných směsích včetně dopadů na jejich ceny. Ze strany českých výrobců krmiv byl identifikován zájem o náhradu dovážené sóji/sójových extrahovaných šrotů v krmivech domácími zdroji bílkovin, které se v současnosti krmivářskému průmyslu nedostávají. Plodiny bohaté na bílkoviny, jako jsou lupina bílá, sója, slunečnice, hrách, bob a řepka mohou tuto substituci v krmných směsích reálně umožnit.

V roce 2017 byly luskoviny v ČR vysety na výměře 42,9 tis. ha (1,7 % orné půdy), v roce 2018 došlo k mírnému poklesu a luskoviny byly vysety na výměře 35 tis. ha (1,2 % orné půdy), v roce 2019 došlo k dalšímu poklesu osevní plochy na celkovou výměru 33,8 tis. ha (1,2 % orné půdy), v roce 2020 došlo k nárůstu ploch luskovin, bylo tak oseto 37,3 tis. ha (1,5 % orné půdy), v roce 2021 došlo k dalšímu nárůstu ploch luskovin na zrno, jejichž výměra činila 43,1 tis. ha (1,8 % orné půdy). Trend rostoucích ploch luskovin pokračoval i v letech 2022 a 2023. V roce 2022 plocha luskovin na zrno vzrostla na 45 634 ha (1,9 % orné půdy). Oproti roku 2022 došlo v roce 2023 k nárůstu o 6 285 ha luskovin a bílkovinných ploch na zrno, což činí 13,8 %. Osevní plochy hrachu setého na zrno se meziročně zvýšily o 15,6 % na 46 954 ha. Ke vzestupu ploch o 464 ha (32,5 %) došlo i u bobu na zrno na celkem 1 820 ha. Osevní plochy lupiny pěstované na zrno se meziročně snížily o 363 ha (18,5 %) na celkem 1 625 ha. Celkově tak plochy luskovin a bílkovinných plodin na zrno vzrostly na rekordní úroveň za posledních 25 let. Na rozdíl od luskovin a bílkovinných plodin na zrno došlo k mírnému meziročnímu poklesu osevních ploch sóji o 7,1 % na 26 505 ha. U kategorie jednoletých luskovin na zeleno došlo k mírnému meziročnímu nárůstu o 1,8 % na 19 330 ha. Další nárůst ploch luskovin včetně ploch hrachu je patrný i v roce 2024.

V roce 2023 proběhlo setí jarních luskovin dle podmínek pěstitelských lokalit od druhé poloviny března do poloviny dubna. V době setí byl dostatek vláhy a porosty vzešly poměrně rovnoměrně. Celkově však jarní počasí bylo chladné a vzcházení a stav porostů byl na velké části území opožděn. Dostatek srážek v průběhu dubna a počátkem května měl dobrý vliv na počáteční růst hrachu. I přes silnější přízemní mrazíky byl duben extrémně teplý. Květen byl teplotně normální v Čechách i na Moravě. V nejvýznamnějších pěstitelských oblastech jižní Moravy byl dostatek srážek, proto netrpěly porosty suchem jako v minulých letech. Červen byl teplejší a extrémně mokrý. Počátkem první dekády začaly jednotlivé odrůdy kvést, první hrachy odkvetly již koncem druhé dekády. Za deštivého počasí silně poléhaly. Vlhké počasí pokračovalo i v průběhu července, což oddálilo zrání.

V roce 2023 byla řada porostů hrachu ve velmi dobrém stavu, porosty byly dobře zapojené a bylo optimální nasazení lusků. Hrách byl na pěstitelských lokalitách mírně polehlý. Na výši výnosů se podílelo nejen počasí, ale i virové choroby, které na některých lokalitách poškodily velké plochy porostů.

Na základě definitivních údajů ČSÚ o sklizni za rok 2023 dosáhla produkce luskovin na zrno v ČR celkem 111 676 t, což představuje meziroční pokles o 9,9 %, ale stále 3. nejvyšší úroveň produkce

od roku 2000. Na meziročním poklesu úrody se podílí zejména nižší průměrný hektarový výnos luskovin na zrno ve výši 2,15 t/ha. K meziročnímu poklesu došlo u většiny hlavních druhů luskovin pěstovaných na zrno (hrachu, lupiny i bobu). Hrách je v ČR nejrozšířenějším druhem luskovin, jehož podíl na osevních plochách zaujímá kolem 90 % plochy luskovin pěstovaných na zrno. Jeho produkce byla dle ČSÚ zjištěna ve výši 105 684 t, což představuje meziroční pokles o 8,2 % v důsledku nižšího hektarového výnosu (2,25 t/ha). Výnosy lupiny byly v roce 2023 podprůměrné. V ČR bylo dle ČSÚ dosaženo průměrného výnosu 1,12 t/ha, který je nižší než loňský průměrný výnos (1,31 t/ha). Celková produkce lupiny dosáhla rekordně nízké úrovně 1 818 t díky poklesu výnosů i osevních ploch.

Průměrný výnos bobu dosáhl v roce 2023 výše 1,51 t/ha. Sklizeno ho bylo celkem 2 862 t, což je o 258 t (tj. o 8,3 %) méně než v roce 2022. U skupiny ostatních luskovin, mezi které ČSÚ řadí především pelušku, čočku a vikev, došlo též k meziročnímu poklesu sklizně. Sklizeno bylo 483 t při průměrném výnosu 1,07 t/ha. Zároveň však ČSÚ začal od roku 2023 samostatně sledovat vikev na zrno, která byla do té doby zařazena mezi ostatní luskoviny. Sklizeno bylo 829 t vikve při průměrném výnosu 0,83 t/ha.

V roce 2023 bylo v ČR registrováno a zapsáno ve Státní odrůdové knize 43 odrůd hrachu, 11 odrůd pelušky, 3 odrůdy bobu, 9 odrůd lupiny a 3 odrůdy vikve.

ZÁSAHY STÁTU U KOMODITY LUSKOVINY

Vnější obchodní politika EU v oblasti luskovin (položky KN 0713)

Obchodní vztahy EU se třetími zeměmi charakterizuje velký počet preferenčních dohod, meziregionálních iniciativ a jiných významných ujednání. Existují i samostatná obchodní ujednání o obchodu s některými zemědělskými výrobky. Jednání o dalších smlouvách pokračují a EU se tak snaží rozšířit počet zemí, se kterými je možno obchodovat s celními preferencemi, a také odstranit další překážky obchodu.

Privilegované jsou vztahy s geograficky a historicky nejbližšími partnery, členskými státy Evropského sdružení volného obchodu (ESVO), ve kterém jsou sdruženy Švýcarsko, Norsko, Island a Lichtenštejnsko. U položek KN 0713 je v jednotlivých zemích ESVO situace rozdílná. **Norsko** si ponechává clo pro dovoz z EU u produktů využívaných pro krmné účely (207–251 NOK/100 kg). Na tom nic nezměnila ani ujednání o další liberalizaci obchodu se zemědělskými komoditami mezi EU a Norskem, která vstoupila v platnost v říjnu 2018. **Island** má na dovoz všech položek 0713 z EU nulová cla. **Švýcarsko** při dovozu z EU u některých položek hrachu a fazolí především pro technické a krmné účely clo neuplatňuje. Naopak hrách a fazole určené pro jiné účely (včetně výroby piva) jsou zatíženy dovozním clem v rozmezí 0–4,85 CHF/100 kg s tím, že na některé položky luskovin (především celé nezpracované luskoviny pro krmné účely) Švýcarsko poskytuje při dovozu z EU bezcelní kvótu ve výši 1 000 t. Zatím se nedá předpokládat další odstranění cel u Norska ani Švýcarska. Jednání o další liberalizaci cel s Norskem probíhají velmi nepravidelně. Švýcarsko v květnu 2021 odmítlo přijmout Institucionální rámcovou dohodu s EU a na základě tohoto kroku EU zastavila veškerá jednání o novelizacích stávajících dohod a schvalování nových vzájemných dohod. Na přelomu let 2023 a 2024 sice došlo k obnovení jednání mezi EU a Švýcarskem o vzájemných dohodách, avšak otázka liberalizace zemědělských produktů je stále velice nejistá.

K 31. 1. 2020 vystoupila z EU **Velká Británie** a v květnu 2021 vstoupila v platnost Dohoda o obchodu a spolupráci s EU. Díky této dohodě se podařilo ve vzájemném obchodě zachovat nulová cla a bezkvótový přístup pro všechny produkty splňující pravidla původu EU. Obchod však poznamenala zvýšená administrativní a finanční zátěž z důvodu zavedení celního řízení a dalších standardních pravidel obchodu se třetími zeměmi.

Preferenční dohody uzavřela EU také s kandidátskými balkánskými zeměmi. **Albánie** a **Černá Hora** neuplatňují na dovoz položek skupiny KN 0713 z EU žádné clo, kdežto **Severní Makedonie** u položek neurčených k setí dovozní clo ponechává v rozmezí od 10 do 20 % ad valorem . Dovoz luskovin z EU do **Bosny a Hercegoviny** a **Srbska** probíhá bezcelně.

Významnou oblastí, kde má EU sjednány Asociační dohody včetně dohod o volném obchodu, je oblast středomoří (EUROMED). U položek 0713 se situace v jednotlivých zemích liší. Např. **Alžírsko** uplatňuje pro dovoz z EU u luskovin cla od 5 % do 15 %. **Maroko** při dovozu z EU u většiny luskovin neuplatňuje dovozní clo vůbec. Výjimku tvoří dvě položky bobu, u kterých je sazba dovozního cla 24,5 % z EU do Maroka, která je platná pouze v rámci celní preferenční kvóty 2 000 t (od října do konce září). Po jejím vyčerpání se použije clo 40 %. Pro dovoz z EU do **Turecka** platí clo ve výši 19,3 % na některé luskoviny neurčené k setí. **Egypt**, **Jordánsko** a dovozní cla pro položky 0713 z EU neuplatňují. **Izrael** má zavedeno clo při dovozu z EU pouze na jednu položku cizrny, a to ve výši zhruba 14 EUR/100 kg, avšak ne více než 70 %. **Tunisko** z této řady vybočuje a na luskoviny uplatňuje MFN dovozní cla ve výši 50 % s tím, že některé luskoviny určené k setí se dováží bezcelně. Mezi Tuniskem a EU probíhala do května 2019 liberalizační jednání o prohloubené dohodě o volném obchodu. Další pokračování bylo zatím přerušeno z politických důvodů na straně Tuniska.

V letech 2013 až 2017 vstoupily v platnost dohody o volném obchodu se státy Andského společenství a Střední Ameriky (Peru, Kolumbie, Panama, Guatemala, Honduras, Kostarika, Nikaragua, Salvador).

Dohoda s **Peru** je prozatímně prováděna od března 2013 a přispěla k odstranění dovozních cel u luskovin. V současnosti jsou všechna dovozní cla na dovoz do Peru z EU u položek skupiny 0713 nulová.

Dohoda s **Kolumbií**, prozatímně prováděná od srpna 2013, odstranila cla pro dovoz luskovin z EU do Kolumbie na luskoviny určené k setí. Některé druhy fazolí neurčených k setí jsou však z liberalizace vyjmuty a jejich dovoz z EU do Kolumbie je zatížen clem ve výši 60 %.

V červenci 2014 byla úspěšně dokončena jednání o dohodě o volném obchodu s **Ekvádorem** a ten se v lednu 2017 formálně připojil k provádění dohod mezi EU a Peru s Kolumbií. U dovozu položek skupiny 0713 z EU do Ekvádoru dojde k odstranění cel do 10 let od vstupu Dohody v platnost. V současnosti Ekvádor uplatňuje na dovoz luskovin z EU cla v rozmezí 0–5,4 %.

Dohody s **Hondurasem**, **Nikaraguou** a **Panamou** jsou prozatímně prováděny od srpna 2013. V říjnu 2013 se k nim připojila **Kostarika** a **Salvador** a v prosinci téhož roku také **Guatemala**.

I pro tyto země platí, že některé druhy fazolí neurčených k setí jsou z liberalizace vyjmuty.

Ostatní dovozní cla těchto středoamerických zemí na položky 0713 pocházející z EU, které se v současnosti pohybují mezi 0–30 %, budou liberalizována v rozmezí od 15 do 30 let.

Dohoda o volném obchodu mezi Evropskou unií a **Jižní Koreou** vstoupila v platnost v červenci 2016. Cla na dovoz luskovin do Jižní Korey budou postupně snížena v rozmezí 5 až 15 let. Výjimku tvoří potravinářský hrách, u něhož bylo korejské dovozní clo sníženo na 0 % již v roce 2012. V roce 2023 je clo na dovoz z EU do Jižní Korey uplatňováno pouze na dvě položky fazolí neurčených k setí, a to 52,6 a 75,9 %.

V prosinci 2014 byla dokončena jednání o dohodě o volném obchodu mezi EU a **Singapurem** a dohoda vstoupila v platnost v listopadu 2019. Dohoda stanovuje, že dovoz všech zemědělských komodit a potravin z EU do Singapuru nepodléhá clu. U položek luskovin však Singapur poskytoval již dříve MFN cla ve výši 0 % a uzavřením dohody se proto situace nezměnila.

V říjnu 2013 dokončeno liberalizační jednání EU s **Kanadou**. Obchodní část Dohody je prozatímně prováděna od září 2017. V rámci této dohody došlo k odstranění všech cel u skupiny 0713 při dovozu z EU do Kanady.

Dohoda o volném obchodu mezi EU a **Ukrajinou** je v plném rozsahu uplatňována od září 2017. Od roku 2021 je již dovoz luskovin z EU na Ukrajinu bezcelní.

K uzavření dohod o volném obchodu s **Moldavskem** a **Gruzií** došlo v listopadu 2013. Na dovoz položek skupiny 0713 z EU do Moldavska a Gruzie jsou cla nulová.

V únoru 2019 vstoupila v platnost Dohoda o hospodářském partnerství mezi EU a **Japonskem**. Clo na většinu položek skupiny 0713 při dovozu z EU do Japonska má být odstraněno do 10 let od vstupu dohody v platnost. V současnosti Japonsko neuplatňuje žádná dovozní cla na luskoviny z EU neurčené k setí. U dalších položek se cla pohybují v rozmezí od 0 do 3 EUR/kg a u tří položek luskovin jsou uplatňována cla při dovozu z EU ve výši 3,6 %.

V červnu 2019 bylo dosaženo rámcové Dohody o volném obchodu mezi EU a jihoamerickými zeměmi ze sdružení Mercosur (**Argentina**, **Brazílie**, **Paraguay**, **Uruguay**). Dohoda je připravena k podpisu, stále však zůstává nedořešený požadavek některých členských států na silnější závazky Mercosuru v environmentální oblasti. Po vstupu Dohody v platnost dojde u položek skupiny 0713 k odstranění veškerých cel při dovozu do zemí Mercosuru.

V červnu 2016 bylo zahájeno jednání mezi EU a **Mexikem** o revizi Dohody o volném obchodu, které bylo uzavřeno v dubnu 2018. V červnu 2023 došlo ke vzájemnému potvrzení zájmu dokončit dohodu co nejdříve. U dovozu položek 0713 z EU do Mexika jsou však již všechna cla nulová.

V listopadu 2017 se uskutečnilo první kolo jednání o revizi Dohody o volném obchodu EU a **Chile**. Dohoda byla podepsána v prosinci 2023 a nyní probíhá její ratifikace. Dovoz položek 0713 z EU do Chile je bezcelní již nyní.

V roce 2007 bylo zahájeno projednávání Dohody o volném obchodu s **Indií**. Do roku 2013 se uskutečnilo 12 vyjednávacích kol, ale proces se poté prakticky zastavil. Na přelomu června a července 2022 bylo jednání obnoveno a dosud proběhlo dalších sedm kol. Při dovozu luskovin z EU uplatňuje Indie cla např. na hrách, cizrnu, čočku, a to nejčastěji ve výši od 0 do 10 %.

V roce 2010 a 2012 se rozběhla jednání o prohloubených a komplexních dohodách o volném obchodu (DCFTA) s **Malajsií** a **Vietnamem**. V případě Malajsie se čeká na vyjádření malajské strany k možnosti obnovení dalších rozhovorů. Malajsie však neuplatňuje žádná MFN cla na dovoz luskovin. Dohoda s Vietnamem vstoupila v platnost v srpnu 2020. V rámci této Dohody dojde k odstranění všech cel u položek skupiny 0713 během 6 let po jejím vstupu v platnost. V současnosti Vietnam uplatňuje cla při dovozu luskovin z EU pouze u položek neurčených k setí, a to ve výši 1,6 %.

V roce 2013 bylo dále zahájeno jednání s **Thajskem** a poslední negociační kolo se uskutečnilo v dubnu 2014. Z důvodu vnitropolitické situace v Thajsku následně došlo k zastavení dalších jednání. V březnu 2023 však EU a Thajsko oznámily záměr obnovit jednání o moderní dohodě o volném obchodu a v červnu 2024 proběhlo již třetí kolo jednání. Další se uskuteční v listopadu 2024. Thajsko uplatňuje na dovozy položek 0713 určených k setí 5% dovozní clo. U ostatních luskovin je pak nejčastější sazba dovozního cla 30 %.

V prosinci 2015 byla oficiálně zahájena jednání o dohodě o volném obchodu s **Filipínami** a v únoru 2017 proběhlo druhé kolo jednání. Poté došlo k přerušení jednání. V březnu 2024 se však EU a Filipíny dohodly na znovuobnovení jednání a další kolo by mělo proběhnout v druhé polovině roku 2024. Filipíny zatěžují dovoz luskoviny MFN sazbami mezi 3 až 10 %.

V září 2016 se uskutečnilo úvodní kolo jednání o dohodě o volném obchodu s **Indonésií** a v červenci 2024 proběhlo již kolo devatenácté. Indonésie uplatňuje MFN dovozní cla především na dovoz luskovin neurčených k setí, a to ve výši 5 %.

Jednání s **Austrálií** a **Novým Zélandem** o dohodě o volném obchodu byla formálně zahájena v červnu 2018 a první kola rozhovorů proběhla v červenci 2018. Po pěti letech byla jednání ze strany Austrálie přerušena s tím, že se nepodařilo dospět k akceptovatelnému výsledku. V případě Nového Zélandu byla jednání o dohodě o volném obchodu dokončena v červnu 2022, dohoda byla podepsána v červenci 2023 a vstoupila v platnost v květnu 2024. U luskovin však na straně Austrálie ani Nového Zélandu nedojde k žádné změně, protože jejich dovoz z EU do těchto zemí probíhá bezcelně již nyní.

Podpůrné programy v roce 2023

1. Přímé platby

Rostlinná výroba, včetně pěstování luskovin, je v ČR podporována několika dotačními tituly v rámci I. pilíře (přímé platby) SZP EU.

Přímé platby jsou od roku 2023 součástí Strategického plánu Společné zemědělské politiky pro období 2023–2027 a jsou poskytovány v souladu s podmínkami v něm definovanými. V rámci I. pilíře SZP je z Evropského zemědělského záručního fondu poskytována Základní podpora příjmu pro udržitelnost (BISS) a k ní Doplňková redistributivní podpora příjmu pro udržitelnost (CRISS). Pro zemědělce do 40 let věku je vyplácena Doplňková podpora příjmu pro mladé zemědělce (CIS-YF). Platba pro malé zemědělce (s hospodářstvím o velikosti do 10 hektarů) se vyplácí na 4 hektary a nahrazuje všechny ostatní přímé platby. Platbou cílenou na postupy prospěšné pro životní prostředí a klima je podpora „Režimy pro klima a životní prostředí."

V rámci I. pilíře se kromě výše uvedených plateb oddělených od produkce poskytují i Podpory příjmu vázané na produkci (CIS, dříve VCS). Stejně jako v minulých letech zemědělci získají příspěvky na takzvané citlivé komodity, které čelí určitým obtížím a jsou obzvláště důležité z hospodářských, sociálních nebo

environmentálních důvodů.

Konkrétní podmínky poskytování přímých plateb upravuje od roku 2023 nařízení vlády č. 83/2023 Sb., o stanovení podmínek poskytování přímých plateb zemědělcům v návaznosti na podmínky definované ve Strategickém plánu Společné zemědělské politiky.

Základním předpokladem pro poskytnutí přímých plateb je být evidován jako zemědělský podnikatel a plnit podmínky jednotlivých podpor, spolu s dodržováním podmínek dobrého zemědělského a environmentálního stavu (DZES) a povinných požadavků na hospodaření (PPH), které jsou společně známy jako podmíněnost.

Žádost o poskytnutí podpor z přímých plateb je podávána elektronickou formou v rámci tzv. Jednotné žádosti (JŽ), a to do 15. května příslušného kalendářního roku (opožděné podání žádosti je možné do 25 kalendářních dnů se snížením platby o 1 % za každý den prodlení) prostřednictvím Portálu Farmáře Státního zemědělského intervenčního fondu (SZIF). Tento portál nabízí možnosti, které mají žadatelům o dotace především zjednodušit a zrychlit provádění některých úkonů spojených s JŽ.

Vícesložková přímá platba

Reformovaná SZP obsahuje řadu nových prvků, které dosud nebyly v oblasti přímých plateb aplikovány (např. kritérium aktivního zemědělce, které má za cíl poskytnout platby pouze těm zemědělcům, kteří zemědělské činnosti opravdu vykonávají) a současně mění dosavadní charakter přímých plateb na vícesložkovou platbu, složenou z následujících složek:

- Základní podpora příjmu pro udržitelnost (BISS), která představuje necelých 31 % z celkové obálky na přímé platby,
- Platba pro malé zemědělce,
- Doplňková redistributivní podpora příjmu pro udržitelnost (CRISS) (23 % obálky přímých plateb),
- Doplňková podpora příjmu pro mladé zemědělce,
- Platba na režimy pro klima a životní prostředí (Celofaremní ekoplatba, udržitelné hospodaření se živinami) – 30 % obálky,
- Podpora příjmu vázaná na produkci poskytovaná citlivým sektorům (CIS) – 15 % obálky.

Základní podpora příjmu pro udržitelnost (BISS)

Konkrétní podmínky poskytnutí této platby jsou uvedeny v NV č. 83/2023 Sb. Žadatel o tuto platbu musí být od roku 2023 aktivním zemědělcem podle čl. 4 odst. 5 nařízení Evropského Parlamentu a Rady (EU) č. 2021/2115 a současně zemědělským podnikatelem ve smyslu § 2e-2h a zákona č. 252/1997 Sb., o zemědělství. Další důležitou podmínkou je dodržení minimální výměry, která činí v součtu všech dílů půdních bloků (DPB) v žádosti nejméně 1 ha. Dotčené DPB musí být vedeny na žadatele v Evidenci využití půdy podle uživatelských vztahů (tzv. LPIS) nejméně od data podání žádosti do 31. srpna kalendářního roku, ve kterém žádá o platbu.

Poskytnutí platby BISS je mimo jiné podmíněno řádným obhospodařováním zemědělské půdy, dodržováním podmínek dobrého zemědělského a environmentálního stavu (DZES) a povinných požadavků na hospodaření (SMR), které dohromady tvoří podmínky podmíněnosti (CC). Tato platba je poskytována výhradně z rozpočtu EU.

Výše obálky a sazby BISS

Rok	Nařízení vlády	Úroveň plateb EU-15	Obálka SAPS (mil. EUR)	Sazba (EUR/ha)	Směnný kurz (CZK/EUR)	Sazba(CZK/ha)
2023	83/2023	100 %	254,232	72,48	24,000	1 760,44

Pramen: MZe

Platba pro malé zemědělce

Cílem dotačního titulu je podpořit a stabilizovat malé zemědělce s výměrou do 10 ha půdy evidované v evidenci zemědělské půdy LPIS ke dni podání žádosti. Platba je však poskytována na maximálně 4 ha půdy. Tato dotace nahrazuje všechny ostatní přímé platby, nelze o ni tedy žádat společně s jinou přímou platbou. Zemědělec si může sám vybrat, co je pro něj výhodnější, zda platba pro malé zemědělce nebo zda raději požádá o ostatní přímé platby zvlášť.

Sazba platby pro malé zemědělce pro rok 2023 byla stanovena ve výši 6 845,34 Kč/ha. Velikost obálky pro rok 2023 činila cca 99 mil. Kč.

Doplňková redistributivní podpora příjmu pro udržitelnost (CRISS)

Podpora řeší některé slabé stránky českého zemědělství, především dlouhodobě nižší příjmy menších podniků, které by bez podpory nebyly životaschopné. Smyslem platby je lepší zacílení přímých plateb na malé a střední zemědělce, a to vzhledem ke všeobecně uznávané nutnosti prosazovat vyváženější rozdělování podpory malým a středně velkým subjektům.

Platba je poskytovaná všem žadatelům na prvních 150 hektarů formou roční platby na hektar využívané zemědělské plochy. Podmínkou je nárok na základní platbu BISS. Nárok na tuto platbu bude mít každý žadatel bez ohledu na celkovou velikost obhospodařované zemědělské plochy.

Sazba CRISS pro rok 2023 byla stanovena ve výši 3 536,47 Kč/ha. Výše roční obálky pro rok 2023 činila cca 4,6 mld. Kč.

Platba pro mladé zemědělce (MZ)

Jedná se o roční platbu na způsobilý hektar pro mladé zemědělce, kteří poprvé založili nový zemědělský podnik a kteří mají nárok na platbu v rámci základní podpory příjmu. Jedná se o doplňkový příjem po zahájení činnosti, který pomůže stabilizovat příjem mladých začínajících zemědělců. Tato platba je nastavena tak, aby novým mladým začínajícím zemědělcům zvýšila příjem na úroveň zaručující zachování životaschopnosti a konkurenceschopnosti jejich hospodářství. Jedná se tedy o doplňkovou platbu k ostatním přímým platbám. Toto se týká žadatelů, kteří podali první žádost o platbu v roce 2023. Ve spojení s ostatními přímými platbami se bude jednat o výrazně vyšší přímou platbu na hektar, která může přilákat k podnikání v zemědělství více nových mladých začínajících zemědělců. Žádost o tuto platbu je možné podávat po dobu pěti po sobě jdoucích let. V závislosti na roku, kdy byla poprvé podána žádost o platbu, existují dvě skupiny žadatelů s odlišnými podmínkami způsobilosti.

Sazba pro mladé zemědělce pro rok 2023 byla stanovena ve výši 2 255,01 Kč/ha. Výše roční obálky pro rok 2023 činila cca 140 mil. Kč.

Režimy pro klima a životní prostředí (Ekoschémata, tzv. ekoplatby)

Ekoschémata jsou novým nástrojem I. pilíře společné zemědělské politiky, který je pro zemědělce dobrovolný. Ekoschémata v České republice obsahují Celofaremní ekoplatbu ve dvou úrovních, základní a prémiové a dále Ekoplatbu na podporu udržitelného hospodaření se živinami. Jejich cílem je podpořit způsoby obhospodařování zemědělské půdy, které vedou k ochraně a zlepšování životního prostředí a krajiny a které v neposlední řadě představují udržitelné hospodaření s přírodními zdroji.

Celofaremní ekoplatba

Základní stupeň celofaremní ekoplatby obsahuje řadu požadavků (podmínek), které si nelze volit samostatně a které zemědělec pro získání platby musí splnit na všech zemědělských kulturách, které obhospodařuje. Žadatel se dobrovolně zavazuje k plnění povinností základní celofaremní ekoplatby na celé jeho výměře a všemi zemědělskými kulturami, které obhospodařuje; tzn. pro účely provádění a platby základní celofaremní ekoplatby si nelze selektivně vybrat zemědělské kultury ani díly půdního bloku či jeho části. Při splnění podmínek má žadatel nárok na platbu na celou výměru, kterou obhospodařuje.

Cílem prémiové celofaremní ekoplatby je navýšení zastoupení neprodukčních ploch v zemědělské krajině a přispění k ochraně vodních toků. Jedná se o nadstavbu celofaremní ekoplatby, žadatel současně plní podmínky základního stupně celofaremní ekoplatby.

Pro poskytnutí prémiové celofaremní ekoplatby je zapotřebí, aby žadatel splnil podmínky pro poskytnutí základní celofaremní ekoplatby a zároveň vyčlenil z výměry zemědělské kultury standardní orná půda, travní porost nebo úhor na úrovni zemědělského podniku minimální podíl neprodukčních ploch 7 % ve stanovené kvalitě neprodukčních ploch. Žadatel o celofaremní prémiovou ekoplatbu musí podmínky vyčlenění neprodukčních ploch naplnit kompletně (jak požadované % neprodukčních ploch, tak i včetně všech stanovených podmínek), tzn. výjimka týkající se neprodukčních ploch platná pro základní celofaremní ekoplatbu neplatí pro podmínky platby prémiové celofaremní ekoplatby. V případě, že žadatel žádá o poskytnutí prémiové celofaremní ekoplatby a byl mu Fondem v evidenci využití půdy na části plochy DPB s druhem standardní orné půdy vymezen ochranný pás podél vodního toku, vyčlení výhradně ochranné pásy podél vody typu prémiový. Žadatel dodržuje pravidla podmíněnosti a minimální požadavky pro použití hnojiv a přípravků na ochranu rostlin podle nařízení vlády upravujícího pravidla podmíněnosti plateb zemědělcům po celý kalendářní rok.

Ekoplatba na podporu udržitelného hospodaření se živinami

Ekoplatba podporující udržitelné hospodaření se živinami bude poskytována od roku 2025. Cílem ekoplatby na podporu udržitelného hospodaření se živinami je snížit ztráty dusíku (N) a fosforu (P) z půdy, při udržení základní půdní úrodnosti, a to v přímé návaznosti na hospodaření s organickou hmotou v půdě. Žadatel je povinen plnit stanovené požadavky základní celofaremní ekoplatby.

Žadatel musí plnit minimální požadavky pro použití hnojiv a přípravků na ochranu rostlin podle nařízení vlády upravujícího pravidla podmíněnosti plateb zemědělcům.

Podpora příjmu vázaná na produkci (CIS)

ČR dlouhodobě podporuje citlivé sektory rostlinné a živočišné výroby v rámci přímých plateb. Mechanismus CIS umožňuje podporu vázat na skutečnou aktuální produkci, nikoliv historické údaje, a je u něj tedy zaručeno, že podpora bude alokována tzv. „živým producentům".

Pro období 2023–2027 finanční prostředky v celkové výši 15 % roční obálky na přímé platby (průměrná roční částka cca 3,4 mld. Kč) směřují na podporu:

- brambor určených pro výrobu škrobu,
- chmele,
- ovocných druhů s velmi vysokou pracností,
- ovocných druhů s vysokou pracností,
- zeleninových druhů s velmi vysokou pracností,
- zeleninových druhů s vysokou pracností,
- cukrové řepy,
- bílkovinných plodin,
- chov telete masného typu,
- krávy chované v systému chovu s tržní produkcí mléka,
- chov bahnice nebo chov kozy.

Podpora příjmu vázaná na produkci bílkovinných plodin

Pro účely podpory pěstování bílkovinných plodin Česká republika využívá možnosti maximálního zacílení 2 % vnitrostátního stropu přímých plateb.

Způsobilými pro tuto podporu jsou následující bílkovinné plodiny: hrách (včetně pelušky), bob, sója, lupina, jetel, vojtěška a od roku 2024 též štírovník, vičenec, tolice, komonice, vikev, včetně jejich směsí a směsí s obilovinami nebo travami čeledi lipnicovité, přičemž zastoupení bílkovinných plodin musí činit v porostech více než 50 %.

Minimální výměra, na kterou lze poskytnout podporu, je 1 ha způsobilé standardní orné půdy, na které jsou pěstovány výše vyjmenované bílkovinné plodiny minimálně od 1. června do 15. července příslušného kalendářního roku.

Pro rok 2023 byla žádána podpora pro 249 790 ha bílkovinných plodin (7 417 žadatelů). Sazba podpory na produkci bílkovinných plodin pro rok 2023 činila 1651,40 Kč/ha. Průměrná roční částka vyhrazená pro podporu příjmu vázanou na produkci bílkovinných plodin v období 2023–2027 činí cca 400 mil. Kč.

Bílkovinné plodiny v roce 2023 dle výměry deklarované plochy v Jednotných žádostech

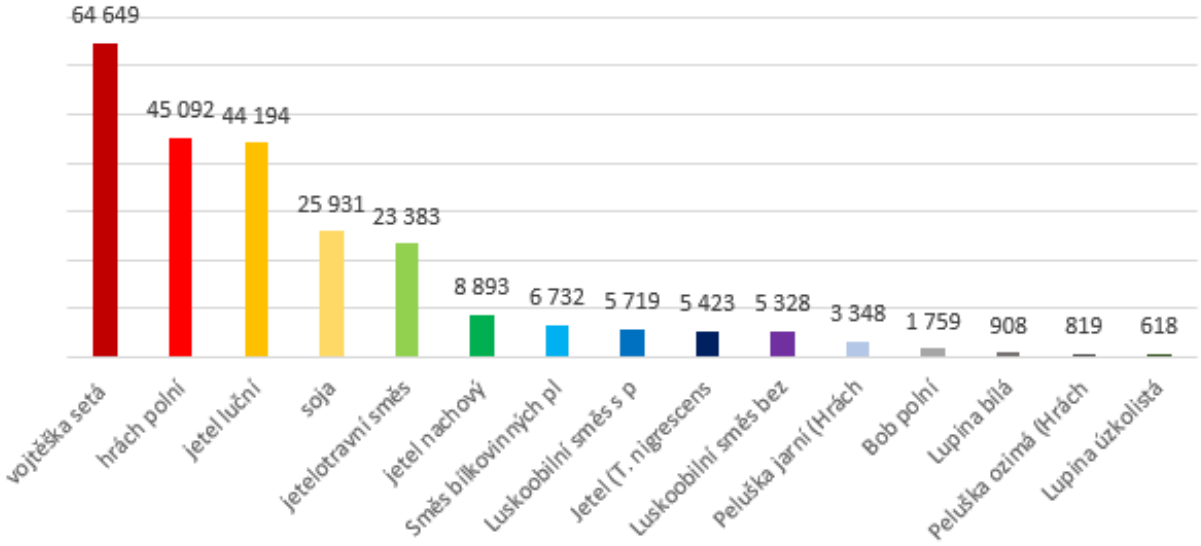

Pramen: SZIF, MZe.

II. Národní podpory

1. Dotační tituly ministerstva zemědělství
2. Podpory PGRLF

1. Dotační tituly ministerstva zemědělství

Ministerstvo zemědělství ČR vydalo Zásady, kterými se stanovují podmínky pro poskytování dotací na základě § 1, § 2 a § 2d zákona č. 252/1997 Sb., o zemědělství, pro rok 2023.

Oblasti luskovin se dotýkají zejména následující podpůrné programy:

3. Podpora ozdravování polních a speciálních plodin

Účelem je zvýšení kvality rostlinné produkce cestou náhrady chemického ošetření a prevence šíření hospodářsky závažných virových a bakteriálních chorob a chorob přenosných osivem a sadbou.

3.a. – biologická ochrana jako náhrada chemické ochrany rostlin.

Podpora **do výše 25 %** skutečně vynaložených uznatelných nákladů souvisejících s pořízením biologické ochrany rostlin a odborného servisu u polních plodin/u skupiny polních plodin – u druhů řepka olejka, kukuřice (včetně kukuřice na zrno pro potravinářské a krmné užití), obiloviny, **luskoviny**, **maximálně však**: u **luskovin 366 Kč/ha**.

3.d. – podpora tvorby rostlinných genotypů s vysokou rezistencí k biotickým a abiotickým faktorům a diferencovanou kvalitou obilovin včetně kukuřice, malých zrnin, olejnin, luskovin, brambor, pícnin, zelenin, léčivých, aromatických a kořeninových rostlin, chmele, révy a ovocných dřevin a ozdravování genotypů révy, chmele a ovocných plodin.

Výzkumným projektem dotačního programu 3.d.5. je **„Tvorba kvalitativně diferencovaných genotypů luskovin vhodných pro krmivářský průmysl."**

Podpora **do výše 70 %** skutečně vynaložených uznatelných nákladů na projekty u obilovin včetně kukuřice, malých zrnin, pícnin, olejnin, **luskovin**, brambor, zelenin, léčivých, aromatických a kořeninových rostlin, chmele, révy a ovocných dřevin a ozdravování genotypů révy, chmele a vocných plodin.

3. i. – použité uznané osivo lnu, technického konopí, kukuřice, cukrové řepy, **luskovin** a použité uznané nebo zkoušené osivo vyjmenovaných pícnin (zařazených do jednotlivých skupin) odrůd registrovaných nebo uvedených ve Společném katalogu odrůd EU pro osev produkčních ploch.

Podpora ve formě dotace k výsledku hospodaření (dříve neinvestiční) **pro osivo luskovin (hrách, peluška, vikev, bob, lupina, čočka, fazol, cizrna, sója) do výše 3 Kč/kg uznaného osiva luskovin.**

Podpora je poskytována v režimu de minimis dle nařízení Komise (EU) č. 1408/2013.

Maximální množství použitého uznaného osiva luskovin je:

Druh	Maximální použití osiva na ha:
Hrách	260 kg/ha
Bob, Lupina, Peluška	200 kg/ha
Sója	150 kg/ha
Fazol	400 kg/ha
Vikev, čočka, cizrna	100 kg/ha

V rámci dotačního programu 3.i. na předmět dotace luskoviny bylo za rok 2023 vyplaceno celkem 8 383 307,22 Kč (402 žádostí).

9. Poradenství a vzdělávání

9.A. Speciální poradenství

9.A.b. Speciální poradenství pro rostlinnou výrobu – 9.A.b.4.

Podpora na zajištění samostatných odrůdových zkoušek registrovaných odrůd polních plodin, za účelem zajištění získání a šíření informací o pěstitelských vlastnostech registrovaných odrůd polních plodin, které jsou následně publikovány zemědělské veřejnosti.

Podpora je poskytována do výše 100 % prokázaných přímých nákladů ve formě dotace k výsledku hospodaření (dříve neinvestiční).

9.A.b.4. Speciální poradenství pro rostlinnou výrobu – 9.A.b.4.d.

Speciální poradenství za účelem zajištění získání a šíření informací o pěstitelských vlastnostech registrovaných odrůd vyjmenovaných polních plodin.

Podpora je poskytována do výše 100 % skutečně vynaložených uznatelných nákladů souvisejících s provedením samostatných odrůdových zkoušek, max. však do částky uvedené u jednotlivých předmětů dotace.

Maximální výše dotace: 20 000 Kč na 1 odrůdu ostatních jarních plodin.

U luskovin se podporuje v rámci tohoto dotačního programu zejména zkoušení odrůd hrachu setého a sóji luštinaté pro seznamy doporučených odrůd (SDO).

9.F. Podpora poradenství v zemědělství

9.F.e. – Regionální přenos informací – dotační program je zaměřen na cílený přenos všeobecných informací na území ČR o realizaci SZP v souladu s regionálními prioritami.

Dotace je poskytována k výsledku hospodaření do výše 100 % uznatelných nákladů souvisejících s předmětem dotace dle schváleného plánu činnosti. Minimální výše je 1 mil. Kč, max. výše je 11,5 mil. Kč na žadatele.

9.F.i. – Odborné konzultace – účelem je podpora poradenství v zemědělství zaměřená na odborné konzultace formou telefonického, elektronického, písemného či osobního kontaktu časově limitovaného (do 90 minut), které pomohou tazateli zodpovědět jednotlivý odborně zaměřený dotaz provozního charakteru. Podpora je poskytnuta formou dotace k výsledku hospodaření (dříve neinvestiční). Podpora do výše 100 % uznatelných nákladů (počet konzultačních hodin x zúčtovací hodina) souvisejících s konzultacemi maximálně do výše:

- 450 000 Kč/žadatele, u něhož se na řešení výzkumných projektů podílí maximálně 30 zaměstnanců
- 550 000 Kč/žadatele, u něhož se na řešení výzkumných projektů podílí minimálně 31 zaměstnanců.

9.F.m. – Demonstrační farmy

Podpora předávání znalostí v zemědělství zaměřená na pomoc zemědělským subjektům formou názorných praktických ukázek ucelených postupů udržitelných způsobů hospodaření, například postupů a technologií snižujících vodní a větrnou erozi, nadměrné utužování půdy, využitelnosti technologií precizního zemědělství v agrotechnických postupech, postupů přispívajících k zadržování vody v krajině nebo prezentujících opatření k přizpůsobení se změně klimatu a zmírnění jejích dopadů, integrovanou ochranu rostlin a ekologické zemědělství. Kritéria pro výběr a hodnocení projektů jsou obsažena ve Výzvě k podávání projektů pro rok 2023. Dotace k výsledku hospodaření (dříve neinvestiční).

Výše dotace: do 1 000 000 Kč/žadatele.

9.H. Podpora účasti na mezinárodních veletrzích a výstavách v zahraničí

Účelem je podpora účasti vystavovatelů na mezinárodních zemědělských, potravinářských a lesnických veletrzích a výstavách v zahraničí prezentujících výrobky z odvětví:

- zemědělství – včetně genetického materiálu,
- potravinářství,
- krmivářství – včetně tzv. „pet food“,
- zemědělské techniky a technologií pro rostlinnou a živočišnou výrobu a technologií pro chov,
- veterinárních přípravků a léčiv pro hospodářská i domácí zvířata,
- rybolovu a akvakultury,
- výroby závlahových zařízení, strojů pro potravinářskou výrobu, lesnické techniky, zahradnické techniky,
- loveckých zbraní, střeliva a optiky a zprostředkování poplatkových lovů na území ČR,
- precizního zemědělství v sektoru agropotravinářském, lesnickém a vodohospodářském (služby technologie, software a aplikace pro digitalizaci v zemědělství, GPS a mapové systémy, stroje a přístroje využívající technologií precizního zemědělství).

Podpora je poskytnuta formou dotace do hospodářského výsledku (dříve neinvestiční).

10.D. Podpora evropské integrace nevládních organizací

Účelem je podpora vstupu, členství, zastoupení členství a činnost českých stavovských agrárních nevládních organizací případně jejich členů řádných i přidružených) v mezinárodních nevládních organizacích (podpora rozvoje demokratické občanské společnosti) a orgánech a organizacích Evropské unie, za které se z hlediska tohoto dotačního titulu pro rok 2023 považují: Konfederace mladých farmářů (CEJA), Evropská konfederace zemědělských producentů (COPA), včetně její platformy GEOPA-COPA, Všeobecný výbor pro zemědělské družstevnictví EU (COGECA), Association for Innovative Farming (AIF), FoodDrinkEurope, Konfederace evropských vlastníků lesa (CEPF), Evropská federace obecních lesů (FECOF), Evropská federace chovatelů ryb (FEAP), Evropská federace lesních školek (EFNA), Evropská semenářská asociace (Euroseeds), Evropská školkařská asociace (ENA), Asociace evropských regionů horských oblastí (EUROMONTANA), Sdružení evropských vinařských regionů (AREV), IFOAM Organics Europe, IPIFF (International Platform of insects for Food and Feed), Mezinárodní asociace zahradnických producentů (AIPH), Organizace evropských vlastníků půdy (ELO), Farm Europe, FLORINT, Evropská komise, Evropský parlament, Evropský hospodářský a sociální výbor a Výbor regionů. Podporovány jsou uhrazené členské příspěvky a uskutečněná jednání v mezinárodních nevládních organizacích. Podpora je poskytnuta formou dotace k výsledku hospodaření (dříve neinvestiční).

2. Podpory PGRLF

Podpůrný a garanční rolnický a lesnický fond, a.s. (dále jen „PGRLF“) se v České republice stal za dobu svého působení neodmyslitelnou součástí podpory resortu zemědělství. Již od roku 1993 podporuje stávající, ale i začínající podnikatele v oblasti zemědělské prvovýroby, zpracování zemědělských produktů, lesního hospodářství a zpracování dřeva.

Hlavním předmětem činnosti PGRLF je v současné době subvencování části úroků z úvěrů, finanční podpora pojištění, a poskytování úvěrů podnikatelským subjektům v oblasti zemědělské prvovýroby, zpracování zemědělských produktů, lesního hospodářství a zpracování dřeva. Hlavním rysem PGRLF je pružnost, transparentnost rozhodování, jednoduchost využití ze strany klienta a stabilita.

Programy PGRLF zaměřené na zemědělskou prvovýrobu:

- **Zemědělec:** Program zaměřený na vytvoření předpokladů pro další rozvoj prvovýrobců zemědělské produkce. Podpora ve formě dotace části úroků z investičních úvěrů na nákup zemědělské techniky do zemědělské prvovýroby, na výstavbu, pořízení nebo vylepšení nemovitého majetku v zemědělských závodech a na nákup plemenných zvířat za účelem zlepšení genetické hodnoty stáda. V rámci uvedeného programu je poskytováno zvýhodnění pro mladé podnikatele v zemědělství, a to navýšením základní sazby podpory o další 1 % p. a.
- **Zpracovatel:** Program je určen podnikatelům, kteří se zabývají zpracováním zemědělských produktů. Podpora je poskytována ve formě subvence části úroků z úvěrů poskytnutých na pořízení investičního majetku, který souvisí se zpracováním zemědělských produktů. Program je poskytován v režimu de minimis.
- **Podpora pojištění:** Účelem podpory je částečná finanční kompenzace pojistného, vynaloženého na zemědělské pojištění plodin a hospodářských zvířat s cílem dosažení vyšší propojištěnosti a snížení podnikatelských rizik v zemědělském sektoru.
- **Investiční úvěry Zemědělec:** V programu jsou poskytovány úročené úvěry přímo PGRLF na pořízení investičního majetku. Program podpory je určen podnikatelům, kteří se zabývají zemědělskou prvovýrobou. V rámci uvedeného programu může klient žádat o snížení jistiny úvěru (max. 400 000 CZK), kde výše podpory může činit max. 30 % z celkové výše poskytnutého úvěru (pro začínající podnikatele 40 % z celkové výše poskytnutého úvěru).

III. PRV – Program rozvoje venkova, Strategický plán SZP

Z Programu rozvoje venkova ČR na období 2014–2022 (dále jen PRV) mohli pěstitelé luskovin čerpat dotace na investice do výstavby i rekonstrukce zemědělských staveb, pořízení potřebných technologií i pořízení mobilních strojů. Tyto podpory bylo možné čerpat zejména z operace 4.1.1 Investice do zemědělských podniků a 6.1.1 Zahájení činnosti mladých zemědělců. Poskytování podpor se řídí **Pravidly, kterými se stanovují podmínky pro poskytování dotace na projekty Programu rozvoje venkova na období 2014–2020** (Pravidla), která vydává Ministerstvo zemědělství ČR na základě nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 1305/2013 ze dne 17. prosince 2013 o podpoře pro rozvoj venkova z Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova (EZFRV) a o zrušení nařízení Rady (ES) č. 1698/2005. Tato Pravidla jsou zveřejněna na internetových stránkách Ministerstva zemědělství www.eagri.cz/prv a Státního zemědělského intervenčního fondu www.szif.cz.

Operace 4.1.1 Investice do zemědělských podniků

Dotace na luskoviny mohli z této operace čerpat všichni zemědělští podnikatelé na projekty od 100 tis. Kč do 75 mil. Kč v rámci 1., 3., 5. a 7. kola příjmu žádostí. Základní míra dotace byla 40 %, a tu bylo možné u mladých začínajících zemědělců a žadatelů hospodařících ve znevýhodněných (ANC) oblastech o 10 % navýšit. Maximální míra dotace byla 60 %.

Pro pěstování luskovin se dotovaly zejména investice do pořízení skladů, čistících a třídících linek i dalších potřebných technologií a mobilní stroje. Operace byla rozdělena na záměry podle jednotlivých sektorů, podle velikosti projektů a podle velikosti obhospodařované půdy. Na pěstování luskovin tak bylo možné čerpat z těchto záměrů:

- b) Rostlinná výroba – projekty do 1 000 000 Kč, žadatelů, kteří hospodaří na max. 150 ha,
- g) Rostlinná výroba – projekty do 5 000 000 Kč (nezáleží na výměře obhospodařované půdy),
- l) Rostlinná výroba – projekty nad 5 000 000 Kč do 75 000 000 Kč (nezáleží na výměře obhospodařované půdy).

Stav administrace 1.–7. kola operace ke dni 31. 7. 2024:

	Počet zaregistrovaných žádostí	Počet schválených žádostí	Požadavek na dotaci schválených žádostí (Kč)	Počet proplacených žádostí	Částka proplacených žádostí (Kč)
Záměr b)	1 858	991	321 518 463	980	314 462 486
Záměr g)	1 871	793	752 109 859	790	741 457 835
Záměr l)	474	136	1 453 094 611	135	1 438 201 679
Operace 4.1.1 celkem	12 450	6 185	10 556 761 071	6 151	10 454 988 436

Pramen: IS SZIF 2024.

Operace 6.1.1 Zahájení činnosti mladých zemědělců

Pouze 11 % všech zemědělských podniků v Evropské unii řídí zemědělci mladší 40 let. Přesvědčit mladé lidi, aby začali hospodařit, představuje velkou výzvu. Proto se v rámci Evropské unie poskytuje pomoc mladým zemědělcům prostřednictvím grantů pro začínající podniky, podpory příjmu a dalších výhod, jako je dodatečná odborná příprava. Cílem operace je podpořit zahájení aktivního podnikání mladých zemědělců v zemědělských podnicích prostřednictvím podpory realizace podnikatelského plánu. Dotace činila 45 000 EUR a byla poskytována ve splátkách. Žadatelům ze 2., 4. a 6. kola příjmu žádostí byla dotace poskytována ve třech splátkách. První splátka ve výši 50 % částky dotace byla vyplacena po schválení podnikatelského plánu a podpisu Dohody o poskytnutí dotace (dále jen „Dohody"). Druhá splátka ve výši 45 % částky dotace byla vyplacena po uplynutí 2 let po podpisu Dohody na základě Žádosti

o platbu druhé splátky. Třetí a poslední splátka odpovídá dopočtu do částky 45 tis. EUR a je vyplacena po řádném provedení podnikatelského plánu, nejdříve však po uplynutí 4 let po podpisu Dohody.

Žadatelům z 11. a 12. kola příjmu žádostí je dotace vyplácena už jen ve dvou splátkách. Výše první splátky činí 50 % částky dotace, tj. 22 500 EUR, a je vyplacena po schválení podnikatelského plánu a podpisu Dohody. Druhá splátka se rovná dopočtu částky 45 tis. EUR a je vyplacena po řádném provedení podnikatelského plánu, tj. ne dříve než po uplynutí 24 měsíců po podpisu Dohody. Poslední příjem žádostí proběhl v rámci 12. kola v termínu 15. 6. 2021 – 13. 7. 2021.

Přehled administrace operace k 31. 7. 2024

KOLO	Podané žádosti	Schválené žádosti	Proplaceno
2	682	480	480
4	478	217	217
6	377	262	262
11	212	149	149
12	161	127	127
CELKEM	**1 910**	**1 235**	**1 235**

Pramen: IS SZIF 2024.

Na zpracování luštěnin pak bylo možné čerpat dotace z operace **4.2.1 Zpracování a uvádění na trh zemědělských produktů**, a to na investice do potřebných technologií, strojů i staveb. Poslední příjem žádostí proběhl v rámci 12. kola v termínu 15. 6. 2021 – 13. 7. 2021.

Podpora luskovin je od roku 2023 možná z intervencí rozvoje venkova v rámci **Strategického plánu Společné zemědělské politiky pro ČR na období 2023–2027** (SP SZP). Konkrétně z intervencí: 33.73 – Investice do zemědělských podniků, 34.73 – Investice do zpracování zemědělských produktů a 49. 75 – Zahájení činnosti mladého zemědělce, které navazují na výše uvedené operace Programu rozvoje venkova 2014–2022. První kolo příjmu žádostí o dotaci v těchto intervencích proběhlo v termínu 22. 8. 2023 – 12. 9. 2023. Další kolo příjmu žádostí proběhlo v rámci 4. kola příjmu žádostí v termínu 8. 10. – 29. 10. 2024.

Poskytování podpor se řídí **Pravidly, kterými se stanovují podmínky pro poskytování dotace na projekty rozvoje venkova v rámci Strategického plánu SZP na období 2023–2027**, která vydává Ministerstvo zemědělství ČR na základě nařízení Evropského parlamentu a Rady č. (EU) 2021/2115 ze dne 2. prosince 2021. Tato Pravidla jsou zveřejněna na internetových stránkách Ministerstva zemědělství www.eagri.cz/spszp a Státního zemědělského intervenčního fondu www.szif.cz.

Intervence 33.73 – Investice do zemědělských podniků

Zemědělští podnikatelé mohou žádat o dotaci na investice do pořízení skladů, čistících a třídících linek i dalších potřebných technologií, a dále na mobilní zemědělské stroje. Výše dotace je 40 % výdajů, ze kterých je stanovena dotace, kterou lze navýšit o 10 % pro mladé začínající zemědělce a o dalších 10 % pro ekologické podnikatele. Maximální výše dotace na jeden projekt je 30 mil. Kč. Intervence je opět rozdělena na jednotlivé záměry, přičemž pěstitelé luskovin mohou žádat v těchto záměrech:

- b) projekty do 2 000 000 Kč včetně a zároveň žadatel hospodaří na max. 150 ha a splňuje definici MSP; Rostlinná výroba,
- g) Rostlinná výroba (nezáleží na výměře obhospodařované půdy).

Stav administrace 1. kola intervence ke dni 31. 7. 2024:

	Počet zaregistrovaných žádostí	Požadavek na dotaci zaregistrovaných žádostí (Kč)	Počet doporučených žádostí	Požadavek na dotaci doporučených žádostí (Kč)
Záměr b)	1 240	730 303 052	816	487 512 813
Záměr g	1 091	2 489 646 286	231	860 336 081
Intervence 33.73 celkem	4 371	9 556 899 008	2 109	4 032 672 383

Pramen: IS SZIF 2024.

Intervence 49.75 – Zahájení činnosti mladého zemědělce

Podpora je určena pro zemědělské podnikatele (evidované v Evidenci zemědělského podnikatele), kteří nedosáhli 41 let, a kteří v zemědělství podnikají max. 5 let před podáním Žádosti o dotaci. Dotace je poskytována na realizaci podnikatelského plánu, přičemž jeho realizace musí být dokončena do 2 let od podpisu Dohody o poskytnutí dotace. Dotace je poskytována ve 2 sazbách. Základní sazba dotace činí 1 500 000 Kč. V případě, že bude předmětem podnikatelského plánu zpracování vlastní produkce, jehož výstupem je produkt uvedený v příloze I Smlouvy o fungování EU, bude sazba činit 2 030 000 Kč. Dotace bude poskytnuta dle zvolené sazby v 1 splátce, a to již po podpisu Dohody o poskytnutí dotace.

Na investice pro zpracování luskovin je opět možné žádat v intervenci **34.73 – Investice do zpracování zemědělských produktů**.

Vzhledem k situaci způsobené **pandemií COVID-19** přijala Evropská komise dne 16. dubna 2020 **dvě opatření na pomoc zemědělsko-potravinářskému sektoru**. Opatření byla zaměřena na zvýšení peněžního toku zemědělců a snížení administrativní zátěže pro vnitrostátní orgány a pro zemědělce v těchto obzvláště náročných dobách. Prvním opatřením bylo rozhodnuto o **zvýšení zálohových plateb**, v případě přímých plateb z 50 % na 70 %. Zálohy byly vypláceny již od poloviny října. Jako další flexibilitu dostaly členské státy možnost poskytovat platby zemědělcům před dokončením všech kontrol na místě.

Druhým opatřením byl **snížen počet fyzických kontrol na místě**. Kontrolami na místě je sledováno plnění podmínek způsobilosti. Za výjimečných okolností způsobených pandemií COVID-19 bylo však zásadní minimalizovat fyzický kontakt mezi zemědělci a inspektory provádějícími kontroly. Proto byl v případě přímých plateb snížen počet kontrol z 5 % na 3 %. Výjimka byla rovněž poskytnuta pro zajištění pružnosti, pokud jde o načasování kontrol, aby členské státy mohly co nejúčinněji využívat zdroje při respektování pravidel o omezení výkonu činnosti. Členské státy měly možnost použít alternativní zdroje informací k nahrazení tradičních kontrol u žadatelů na místě, a to například rozšířeným používáním satelitních snímků ke kontrole zemědělské činnosti na pozemcích apod.

PRODUKCE LUSKOVIN NA ZRNO VE SVĚTĚ

Luskoviny jsou pěstovány ve většině oblastí světa, nejvíce pak v Asii a Africe. Výjimku představuje sója, která je pěstována zejména v oblastech Severní a Jižní Ameriky. Sója je nejpěstovanější luskovinou ve světovém měřítku, z hlediska hospodářského významu a užití zejména pro produkci jedlého oleje se však zařazuje mezi olejniny. Světová produkce sóji by podle IGC v roce 2023 měla dosáhnout 393,2 mil. t, což je nárůst o 4,5 % oproti roku 2022. Globální spotřeba sóji by se měla meziročně zvýšit o 4,5 % na 385,3 mil. t. Světové zásoby sóji by v roce 2023/24 měly vzrůst o 12,9 % na 69,1 mil. t. Hlavními světovými producenty sóji jsou v současnosti Brazílie, USA, Argentina, Čína a Indie, největšími dovozci pak Čína a Evropa. GMO odrůdy dnes tvoří zhruba 65 % veškeré světové produkce sóji.

Na základě posledních dostupných údajů FAO světová sklizňová plocha luskovin na zrno mimo sóju činila v roce 2022 cca 96 mil. ha, z toho nejvíce plochy zaujímal fazol (36,8 mil. ha) a cizrna (14,8 mil. ha). Následuje hrách (7,2 mil. ha), čočka (5,5 mil. ha), dále bob (2,7 mil. ha), vikve, lupiny (jejich celkové plochy jsou relativně menší).

Cca 50 % světových sklizňových ploch luskovin se nachází v Asii (48,3 mil. ha), přibližně 30 % v Africe (28,6 mil. ha), 11 % v Americe (11,0 mil. ha), 5 % v Evropě (5,2 mil. ha) a 2–3 % v Austrálii a na Novém Zélandu (2,3 mil. ha). Intenzita pěstování je však na nejlidnatějších kontinentech (Asie,Afrika) nedostatečná a dosahované výnosy jsou nízké (v průměru 0,7–2 t/ha). Největšími producenty luštěnin mimo sóju (dále jen luštěnin) jsou v Asii Indie, Rusko, Myanmar (Barma) a Čína, v Africe Etiopie, Niger a Nigérie, v Severní Americe Kanada a USA, v Jižní Americe Brazílie a Argentina a v Evropě Rusko, Francie a Spojené království.

Zemí s největší světovou výrobou luštěnin kolem 28 mil. t je Indie. Tato země se zároveň řadí i na první světovou příčku co do jejich spotřeby. Indie je po Číně i druhým největším světovým dovozcem luštěnin při celkovém objemu dovozu okolo 2,4 mil. t (z toho asi 0,7 mil. t čočky, 0,8 mil. t fazolí, 0,9 mil. t kajanu a 0,1 mil. t cizrny). Druhým největším světovým producentem a zároveň hlavním světovým vývozcem luštěnin je Kanada s produkcí okolo 6,2 mil. t a vývozem 4,7 mil. t. Třetím největším světovým producentem a zároveň hlavním světovým dovozcem s produkcí kolem 4,8 mil. t a dovozem 2,6 mil. t je Čína.

Kanada je předním světovým producentem hrachu, čočky, fazolu a cizrny. V Asii převažuje produkce fazolu, cizrny a kajanu, v Severní Americe jsou dominantními luskovinami hrách a čočka, ve Střední a Jižní Americe fazol a v Austrálii čočka, lupina a cizrna. V Evropě jsou nejvíce pěstovanými luskovinami bob a hrách.

Světový obchod s luštěninami za posledních 20 let několikanásobně vzrostl. Aktuálně patří mezi největší vývozce luštěnin Kanada, Austrálie, Myanmar, Rusko, Turecko a USA. Mezi největší dovozce luštěnin patří Čína, Indie, Turecko, Pákistán a Bangladéš.

Spotřeba luštěnin je v různých částech světa ovlivněna dostupností vlastní produkce a cenami na trhu. V asijských a afrických zemích je patrný nedostatek živočišných bílkovin, orientace na rostlinné bílkoviny je tedy částečným řešením výživy lidí. V rozvinutých zemích však spotřeba rostlinných bílkovin stagnuje. V EU jsou hlavním zdrojem bílkovin v rámci potravinářského využití bílkoviny živočišného původu (60 %), které převažují nad bílkovinami rostlinného původu (40 %).

Každoroční globální spotřeba luštěnin činí zhruba 85–95 mil. t. Z tohoto množství slouží na potravinářské užití zhruba 65–70 % (převážně v rozvojových zemích), na krmné užití cca 20–25 % (zejména v rozvinutých zemích) a zbylých 5–10 % připadá na osivo a ostatní účely.

Fazol je po sóje nejrozšířenější luskovinou na světě. Do této skupiny jsou ve statistikách FAO kromě rodu *Phaseolus* započítávány i některé druhy příbuzného rodu *Vigna* (*Vigna angularis*, *V . radiata*, *V . mungo*, *V . umbellata*, *V . aconitifolia*). Světová produkce fazolu se měnila v průběhu posledních 20 let, přičemž celkový trend narůstal z úrovně 17,6 mil. t v roce 2000 na cca 28 mil. tun v roce 2022. Celosvětová výměra fazolu v roce 2022 dosáhla 36 792 tis. ha (38 % celosvětové výměry luskovin), to znamená srovnatelnou úroveň s rokem 2021. V roce 2022 dosáhla produkce fazolu 28 346 tis. t, jedná se tak

o srovnatelnou úroveň s rokem předchozím. Hlavními produkčními státy jsou Indie (6,6 mil. t), Brazílie (2,8 mil. t), Myanmar (2,7 mil. t), Tanzanie (1,3 mil. t), Uganda (1,3 mil. t), Čína (1,3 mil. t) a USA (1,2 mil. t).

Světový obchod s fazolemi v posledních 10 letech vzrostl o cca 1 mil. t na úroveň kolem 4,6 mil. t. Mezi pět největších světových vývozců fazolí patří Myanmar, USA, Argentina, Kanada a Uzbekistán, které dodávají na světový trh cca 61 % globálního vývozu fazolí, tj. cca 2,8 mil. t. Mezi pět největších dovozců fazolí patří Indie, Čína, USA, Vietnam a Pákistán. Nejvyšší průměrná spotřeba fazolu je ve Střední Americe ve výši okolo 9–10 kg/obyv./rok.

Na dalším místě v rozsahu pěstování jsou **cizrna** (15 mil. ha) a hlavně na africkém kontinentu pěstovaná **vigna čínská** (15 mil. ha). Vigna čínská navzdory svému jménu pochází z tropické Afriky, má 1,5–2 m dlouhou popínavou lodyhu, až 1 m dlouhé tenké lusky, ledvinovitá semena bílé barvy s charakteristickou černou nebo žlutou skvrnou – očkem. Může být jednoletkou i trvalkou. Kvete zelenými, bílými, žlutými nebo fialovými květy v 15–40 cm dlouhých hroznech. Plodem je lusk s 10–16 semeny. Využívá se pro potravinářské a krmivářské účely.

Světová produkce semene **hrachu** dosahuje 14,2 mil. t. Hrách na zrno je v současnosti nejvíce pěstován v Severní Americe, Asii a Evropě. Jedny z největších ploch jsou v Rusku, Kanadě, Číně a Indii. Celková globální spotřeba semene hrachu by měla činit kolem 13–14 mil. t, z toho cca 40 % připadá na potravinářské účely. Světový obchod se semenem hrachu kolísal v posledních deseti letech od 4 do 7 mil. t.

Čína je největším světovým producentem **bobu** (kolem 1,7 mil. t), její produkce je však málo vyvážena. Austrálie, Velká Británie, Egypt, Litva, Francie a Lotyšsko jsou hlavními světovými exportéry bobu.

Největší pěstitelské plochy **lupiny** dosahující cca 497 tis. ha jsou uváděny v Austrálii. V Evropě se významnější plochy lupiny nachází v zejména v Polsku (194 tis. ha).

Největší plochy **čočky** jsou v Kanadě (1,7 mil. ha), Indii (1,4 mil. ha), a Austrálii (575 tis. ha).

Plochy, výnosy a produkce hlavních druhů luskovin na zrno ve světě

Kontinent	Komodita	Sklizňová plocha v tis. ha			Průměrný výnos t/ha			Produkce tis. t		
		2020	2021	2022	2020	2021	2022	2020	2021	2022
Svět celkem	Fazol	34 238	36 523	36 792	0,79	0,78	0,77	27 136	28 538	28 346
	Bob	2 665	2 731	2 684	2,14	2,2	2,29	5 701	6 014	6 144
	Cizrna	13 583	14 141	14 811	1,11	1,13	1,22	15 086	15 938	18 095
	Čočka	4 965	5 287	5 504	1,29	1,06	1,21	6 381	5 603	6 656
	Hrách	7 214	7 160	7 160	2,04	1,74	1,98	14 683	12 435	14 166
	Lupina	903	998	949	1,19	1,42	1,73	1 071	1 417	1 645
	Luskoviny celkem	**91 012**	**94 149**	**95 958**	**1**	**0,95**	**1**	**90 607**	**89 651**	**95 990**
Afrika	Fazol	8 388	9 074	8 514	0,85	0,88	0,92	7 145	8 021	7 829
	Bob	767	763	713	1,99	2,15	2,18	1 528	1 643	1 552
	Cizrna	484	542	476	1,59	1,59	1,63	769	864	779
	Čočka	150	148	146	0,94	1,2	1,07	141	177	157
	Hrách	505	509	493	1,13	1,19	1,2	572	603	590
	Lupina	105	109	108	0,82	0,8	0,68	82	87	74
	Luskoviny celkem	**28 469**	**28 788**	**28 612**	**0,78**	**0,77**	**0,81**	**22 263**	**22 191**	**23 101**
Severní Amerika	Fazol	849	693	608	2,3	2	2,44	1 955	1 388	1 485
	Bob	.	.		.	.		.	.	
	Cizrna	221	229	233	1,81	0,96	1,26	400	220	294
	Čočka	1 911	1 904	1 959	1,68	0,92	1,3	3 203	1 749	2 550
	Hrách	2 077	1 847	1 697	2,68	1,43	2,42	5 575	2 635	4 108
	Lupina	.	.		.	.		.	.	
	Luskoviny celkem	**5 066**	**4 680**	**4 501**	**2,2**	**1,28**	**1,88**	**11 150**	**6 003**	**8 443**

Kontinent	Komodita	Sklizňová plocha v tis. ha			Průměrný výnos t/ha			Produkce tis. t		
		2020	2021	2022	2020	2021	2022	2020	2021	2022
Střední Amerika	Fazol	2 233	2 347	2 158	0,73	0,81	0,76	1 633	1 905	1 642
	Bob	46	46	46	1,4	1,41	1,46	64	65	67
	Cizrna	62	92	112	2,02	1,87	1,69	126	172	189
	Čočka	9	9	9	1,09	1,12	1,37	10	10	12
	Hrách	4	5	3	1,17	0,8	1,23	5	4	4
	Lupina	.	.		.	.		.	.	
	Luskoviny celkem	**2 371**	**2 516**	**2 346**	**0,83**	**0,91**	**0,88**	**1 974**	**2 292**	**2 053**
Jižní Amerika	Fazol	3 607	3 583	3 635	1,16	1,16	1,11	4 170	4 169	4 028
	Bob	134	126	132	1,18	1,16	1,16	157	146	153
	Cizrna	114	80	82	1,57	1,08	1,26	178	86	103
	Čočka	45	41	53	0,93	0,68	1,52	42	28	80
	Hrách	167	174	411	1,84	1,74	2,05	308	303	411
	Lupina	28	34	28	1,71	1,61	1,53	47	54	43
	Luskoviny celkem	**4 121**	**4 068**	**4 154**	**1,2**	**1,19**	**1,17**	**4 950**	**4 840**	**4 853**
Asie	Fazol	18 533	20 158	21 190	0,62	0,61	0,59	11 503	12 216	12 562
	Bob	857	853	848	2,08	2,1	2,11	1 786	1 793	1 787
	Cizrna	12 097	12 271	12 940	1,08	1,09	1,17	13 028	13 389	15 787
	Čočka	2 305	2 517	2 542	1,01	1,03	1,02	2 339	2 600	2 595
	Hrách	1 790	1 822	1 947	1,43	1,41	1,42	2 560	2 561	2 761
	Lupina	0,05	0,04	0,04	2,18	2,27	2,27	0,1	0,1	0,1
	Luskoviny celkem	**43 820**	**46 192**	**48 309**	**0,86**	**0,86**	**0,86**	**37 671**	**39 493**	**41 742**
Evropa	Fazol	189	194	191	2,06	2,09	2,06	388	406	393
	Bob	636	668	653	2,89	2,77	2,96	1 840	1 850	1 933
	Cizrna	342	320	352	0,89	1,03	1,37	303	330	481
	Čočka	132	167	220	0,9	1,1	1,19	119	184	261
	Hrách	2 414	2 542	2 618	2,25	2,32	2,29	5 426	5 904	6 005
	Lupina	286	251	316	1,63	1,63	1,81	466	410	570
	Luskoviny celkem	**4 905**	**5 029**	**5 229**	**2,1**	**2,14**	**2,17**	**10 304**	**10 755**	**11 337**
Austrálie + N. Zéland	Fazol	98	116	118	1,6	2,22	1,83	156	257	216
	Bob	215	269	288	1,46	1,9	2,25	313	510	646
	Cizrna	263	606	616	1,07	1,45	1,73	281	876	1 062
	Čočka	413	502	576	1,28	1,71	1,74	528	855	1 001
	Hrách	255	259	199	0,92	1,64	1,44	235	424	286
	Lupina	484	604	497	0,98	1,43	1,93	475	866	958
	Luskoviny celkem	**1 765**	**2 392**	**2 330**	**1,13**	**1,59**	**1,79**	**1 996**	**3 796**	**4 176**

Pramen: FAOSTAT.

Pěstování luskovin na zrno v Kanadě v roce 2023/2024

Kanadská produkce luskovin v uplynulých letech významně vzrostla a Kanada je v globálním měřítku hlavním aktérem v oblasti produkce luskovin i obchodu s nimi. Luskoviny se pěstují na více než 10 000 farmách. Kanada je dominantním vývozcem luskovin – exportuje ročně přes 75 % své produkce do 150 zemí světa, přičemž hlavními exportními trhy jsou pro Kanadu Indie, USA, Čína, Turecko a Bangladéš. Je největším světovým vývozcem čočky a hrachu a patří mezi 5 největších vývozců fazolu. Reprezentuje okolo 20–30 % světového obchodu s luskovinami. V kanadských provinciích Québec a Ontario se pěstuje hlavně fazol v bohatém sortimentu barevných typů, v provincii Manitoba fazol bílý,

hrách a čočka. Největším producentem hrachu, čočky a cizrny je provincie Saskatchewan, v Albertě se s využitím závlah pěstuje fazol, hrách, čočka a cizrna.

Sklizňový rok 2023/24 začal v Kanadě 1. srpna 2023 a skončil 31. července 2024, u sóji začal sklizňový rok 1. září 2023 a skončil 31. srpna 2024.

V období 2023/24 nadále přetrvávalo značné riziko spojené s nepříznivým klimatem, zejména pak s převládajícím suchem v oblasti západní Kanady, přičemž největší dopady sucha pocítily provincie jižní Alberta a západní Saskatchewan. Celková produkce a nabídka luskovin se snížila i vlivem vyšších počátečních zásob. Pokles vývozu však nenastal díky přetrvávající vysoké poptávce. V roce 2023 pěstovali kanadští farmáři větší množství sóji, fazolu a cizrny, a naopak méně hrachu a čočky.

Ceny většiny hlavních polních plodin byly v Kanadě výrazně nižší než v roce 2022/23, zejména u tvrdé pšenice, ječmene, kukuřice, řepky a sóji. Ceny luštěnin byly v aktuálním sklizňovém roce vyšší u hrachu a čočky, a naopak nižší u fazolu a cizrny.

Plochy, výnosy a produkce luskovin v Kanadě

Plodina	Osevní plocha	Sklizňová plocha	Výnos	Celková produkce
Rok (a)	tis. ha	tis. ha	t/ha	tis. t
Hrách				
2021/22	1 560	1 505	1,49	2 244
2022/23[f]	1 363	1 348	2,54	3 423
2023/24[f]	1 233	1 200	2,17	2 609
Čočka				
2021/22	1 700	1 675	0,95	1 594
2022/23[f]	1 749	1 715	1,34	2 301
2023/24[f]	1 485	1 460	1,14	1 671
Fazol				
2021/22	172	162	2,25	364
2022/23[f]	120	117	2,63	313
2023/24[f]	129	129	2,5	339
Cizrna				
2021/22	90	88	1,04	91
2022/23[f]	95	95	1,35	128
2023/24[f]	128	127	1,12	142
Celkem				
2021/22	3 522	3 430	1,43	4 293
2022/23[f]	3 327	3 275	1,97	6 165
2023/24[f]	2 975	2 916	1,73	4 761

Pramen: CANADA: OUTLOOK FOR PRINCIPAL FIELD CROPS, červen 2024; Agriculture and Agri-Food Canada.

Poznámka: (a): srpen–červenec sklizňový rok,
(f): prognóza, Agriculture and Agri-Food Canada, červen 2024.

PRODUKCE LUSKOVIN NA ZRNO V EU

V jednotlivých státech EU zaujímají luskoviny výměru v rozsahu 1–7 % orné půdy. Bílkoviny na bázi suchých luštěnin jsou v EU využívány převážně v krmivech (59 %) a dále k potravinářskému využití (41 %). Z plodin bohatých na bílkoviny je favoritem a hlavním zdrojem bílkovin v krmivářském průmyslu v EU-27 sója, kterou nicméně z hlediska hlavního hospodářského využití řadíme mezi olejniny. Její produkce v EU se v m. r. 2023/24 oproti roku 2022/23 zvýšila o 13,6 % na celkem 2,78 milionů tun, a to především díky výraznému nárůstu výnosů. Sójové extrahované šroty jsou v EU hlavním zdrojem bílkovin v krmivech pro prasata a drůbež. Nabídka luštěnin v EU pro potravinářské využití je vysoce závislá na dovozech, 60–70 % čočky a 40–50 % cizrny konzumované v EU pochází z dovozu. Na základě předpokladu EK se očekává v letech 2022–2032 zvýšení konzumace luštěnin o 55 %.

Nejvíce pěstovanými luskovinami (mimo sóju) jsou v EU hrách (50 %) a bob (30–40 %). V menší míře (do 20 %) se pěstuje lupina, fazol, čočka a vikev. Mezi tzv. proteinové plodiny bohaté na bílkoviny využívané jak k průmyslové výrobě krmných směsí, tak k výrobě krmiv pro hospodářská zvířata na farmách, patří v EU z luskovin (mimo sóju) zejména hrách, bob a lupina (dále jen proteinové plodiny). Největší plochy těchto proteinových plodin se nachází ve Francii, Polsku, Španělsku, Litvě a Německu. Produkce těchto států tvoří asi 60–70 % veškeré produkce proteinových plodin v EU. V EU je patrná vysoká expanze ploch ekologicky pěstovaných ploch luskovin a olejnin. Velký podíl ekologicky pěstovaných proteinových plodin jsou v EU v Rakousku, Bulharsku, Španělsku a Itálii.

Na základě statistického šetření EK celkové plochy proteinových plodin v EU v **m. r. 2023/24** meziročně vzrostly na 1 633 tis. ha, což je o 11,01 % více než v loňském roce. Největší plochy proteinových plodin se nacházely ve Francii (237 tis. ha), v Polsku (227 tis. ha), Španělsku (220 tis. ha), Německu (204 tis. ha) a Litvě (155 tis. ha). Výnosy proteinových plodin v m. r. 2023/24 poklesly o 14,69 % na 2,09 t/ha. Nejvyšší průměrné výnosy proteinových plodin byly v roce 2023 zaznamenány v Irsku (4,94 t/ha), Holandsku (3,67 t/ha), Belgii (3,48 t/ha) a Dánsku (3,09 t/ha). Celkem bylo v EU sklizeno 3 415 tis. tun proteinových plodin, což znamená pokles o 5,4 % oproti m. r. 2022/23. Meziroční nárůst v produkci byl zaznamenán u hrachu (o 1,13 %) na celkem 1 887 tis. tun, pokles naopak u bobu (o 9,67 %) na 1 167 tis. tun a lupiny (o 19,91 %) na 362 tis. tun.

EU je tradičně převážně producentem **hrachu** určeného k výrobě krmiva pro hospodářská zvířata. Více než 90 % produkce semene hrachu se využívá ke krmení zejména prasat a v menším rozsahu drůbeže. Hrách byl v m. r. 2023/24 pěstován nejvíce ve Španělsku, Francii, Německu, Rumunsku a Litvě. V těchto zemích zaujímaly plochy kolem 66 % celkové plochy hrachu v EU. Plochy hrachu v EU zaujímaly v posledních letech výměru v rozpětí 770–830 tis. ha, v roce 2023 došlo k výraznému meziročnímu nárůstu výměry hrachu o 21,65 % na 944 tis. ha (v roce 2022 činila plocha hrachu v EU celkem 776 tis. ha).

Bob je v pořadí druhou nejvíce pěstovanou luskovinou v EU. Plochy bobu se nacházejí nejvíce ve Francii, Litvě, Německu, Itálii a Polsku, jejichž podíl zaujímá cca 65 % z celkové plochy bobu v EU. Pěstování bobu má v EU dlouhou tradici, v jihoevropských zemích je bob využíván k lidské výživě, zatímco ve většině ostatních zemí ke krmení skotu a okrasného ptactva (drobnosemenný bob, tzv. holubí) či na zelené hnojení. Bob je též hojně využíván ekologickými zemědělci, kteří ho využívají jako krmivo místo geneticky modifikované dovážené sóji. V Itálii a Španělsku se většinou vysévá na podzim, ve Francii, Německu, ve střední a východní Evropě se vysévá na jaře. Plochy bobu v m. r. 2023/24 zaznamenaly meziroční nárůst o 8,49 % na 473 tis. ha (v roce 2022 činila plocha bobu v EU celkem 436 tis. ha).

Pěstování **lupiny** je v EU na vzestupu od počátku devadesátých let. Současné odrůdy tzv. sladkých lupin s minimálním obsahem hořkých látek jsou užívány téměř výhradně ke krmení zvířat, velká množství semene lupiny úzkolisté (modré) jsou dovážena z Austrálie. V m. r. 2023 činila výměra lupiny v EU 216 tis. ha, což znamená meziroční pokles o 16,92 % (v roce 2022 činila plocha lupiny v EU celkem 260 tis. ha). Největší plochy lupiny v EU se nacházejí v Polsku a Německu, jejichž podíl na celkové výměře lupiny v EU činí cca 84 %.

Předpoklad sklizně proteinových plodin v zemích EU v m. r. 2023/24

Země	Proteinové plodiny celkem		
	Plocha (tis. ha)	Produkce (tis. t)	Výnos (t /ha)
Belgie	2	6	3,48
Bulharsko	8	18	2,25
Česká republika	50	110	2,19
Dánsko	42	131	3,09
Německo	204	487	2,38
Estonsko	53	118	2,22
Irsko	16	80	4,94
Řecko	35	57	1,63
Španělsko	220	156	0,71
Francie	237	711	3,00
Itálie	66	139	2,13
Kypr	0	0	2,00
Lotyšsko	68	140	2,06
Litva	155	345	2,22
Lucembursko	0	1	2,03
Maďarsko	13	29	2,31
Nizozemsko	2	6	3,67
Rakousko	14	30	2,17
Polsko	227	447	1,97
Portugalsko	14	4	0,26
Rumunsko	99	159	1,62
Slovinsko	0	1	2,03
Slovensko	15	31	2,05
Finsko	41	98	2,38
Švédsko	47	104	2,21
Chorvatsko	4	7	1,70
EU	**1 633**	**3 415**	**2,09**

Pramen: Evropská komise, DG AGRI.

Výměra proteinových plodin v EU (tis. ha)

Plodina	2019	2020	2021	2022	2023*	Rozdíl 2022/23 (%)
Hrách	786	789	777	776	944	+21,65
Bob	409	447	474	436	473	+8,49
Lupina	174	226	205	260	216	-16,92
Proteinové plodiny celkem	**1 368**	**1 463**	**1 456**	**1 471**	**1 633**	**+11,01**

Pramen: DG AGRI, Evropská komise.
* prognóza EK

Produkce proteinových plodin v EU (tis. ha)

Plodina	2019	2020	2021	2022	2023*	Rozdíl 2022/23 (%)
Hrách	2 012	1 920	1 837	1 866	1 887	+1,13
Bob	1 033	1 254	1 126	1 292	1 167	-9,67
Lupina	215	342	321	452	362	-19,91
Proteinové plodiny celkem	**3 260**	**3 516**	**3 285**	**3 610**	**3 415**	**-5,40**

Pramen: DG AGRI, Evropská komise.
*prognóza EK

Výnos proteinových plodin v EU (tis. ha)

Plodina	2019	2020	2021	2022	2023*	Rozdíl 2022/23 (%)
Hrách	2,56	2,43	2,36	2,40	2,00	-16,67
Bob	2,53	2,80	2,38	2,97	2,47	-16,84
Lupina	1,23	1,51	1,57	1,74	1,67	-4,02
Proteinové plodiny celkem	**2,38**	**2,40**	**2,26**	**2,45**	**2,09**	**-14,69**

Pramen: DG AGRI, Evropská komise.
* prognóza EK

Proteinové plodiny jsou v současné době ve státech EU minoritním odvětvím, na čemž má podíl nižší ekonomická atraktivita sektoru a současný vývoj trhu. Situace na trhu proteinových plodin je v EU dlouhodobě nepříznivá především z hlediska potřeby bílkovinných komponentů do krmných směsí. Evropský trh proteinů je tak ohrožen deficitem vlastních bílkovinných zdrojů. Na trhu EU je zejména nedostatek koncentrovaných bílkovinných zdrojů s obsahem bílkovin nad 45 %. Pokrytí tohoto deficitu je v současnosti zajišťováno především dovozem sóji a sójových pokrutin. EU je tak vysoce závislá na jejich importu především z USA a Jižní Ameriky. Většina světové produkce sóji je navíc založena na GMO odrůdách, jejichž pěstování není v EU povoleno. Tato obrovská závislost na dovozu ponechává EU ve velmi zranitelné pozici a tento trend tak představuje závažné riziko především pro sektor živočišné produkce, který je závislý na dodávkách surovin pro výrobu krmiv.

EK s ohledem na tyto dlouhodobé obtíže, environmentální přínosy produkce bílkovinných plodin a s cílem snížit bílkovinný deficit umožnila členským státům v rámci nové SZP platné od roku 2023 zacílit intervence na podporu příjmu vázaného na produkci (CIS). Členské státy tak mají možnost použít dodatečnou část svého finančního stropu, který je k dispozici na přímé platby (ve výši maximálně 2 % vnitrostátního stropu přímých plateb), k poskytování podpory příjmu vázaného na produkci specificky určené na podporu produkce bílkovinných plodin. Kumulativní podíl podpory CIS pro bílkovinné plodiny (včetně směsí luskovin s trávami) zaujímá 14 % v rámci finančních alokací za jednotlivé sektory v EU (za roky 2023–2027). Mezi další podpůrné nástroje pro bílkovinné plodiny v rámci nové SZP patří dále sektorové operační programy, ekoschémata a podpory investic v rámci PRV.

Ve strategiích EU, zveřejněných v roce 2020 (Farm to Fork, Zelená dohoda), byla identifikována potřeba snížit závislost na dovozech bílkovinných krmných surovin jako jedno z klíčových témat potravinového zabezpečení. V souvislosti s rostlinnými bílkovinami vzniklo v EU v posledních letech mnoho iniciativ a dokumentů s cílem podpory rozšíření a konkurenceschopnosti sektoru bílkovinných plodin a vytvoření jednotné evropské bílkovinné strategie, např.:

- Evropská strategie na podporu bílkovinných plodin (tj. usnesení EP z roku 2017)
- Zpráva Komise Radě a Evropskému parlamentu o rozvoji rostlinných bílkovin
- Národní strategické plány některých členských států (např. Francie, Belgie, Nizozemí, Německo)

- Deklarace Danube Soya
- Evropská deklarace o sóje
- Společná deklarace ministrů zemědělství o možnosti zabezpečení produkce krmných bílkovin v oblasti Trojmoří
- Deklarace ohledně Zvyšování potenciálu rostlinných bílkovin v Evropě

Evropská komise se v současnosti zabývá **přezkumem politiky v oblasti rostlinných proteinů**, ke kterému EK plánuje publikovat zprávu. Přezkum by měl mít (oproti zprávě EK z roku 2018, která se zaměřovala především na oblast krmiv) komplexnější rozsah a může se zabývat různými aspekty: závislostmi na dovozu, výrobou rostlinných a alternativních bílkovin v EU, poptávkou po bílkovinách v odvětví živočišné výroby (problematika krmivářské poptávky – snížení potřeby dovozu, zvýšení podílu domácích krmiv, složení stád, cirkulární ekonomika/ role živočišné výroby) a podílem bílkovin rostlinného původu v lidské stravě. Cílem by mělo být zvýšení potravinového zabezpečení a zároveň snížení negativních dopadů na životní prostředí a klima v souladu s ambicemi Zelené dohody.

Pěstování proteinových plodin ve vyšší míře může přispět k navýšení nabídky bílkovin v EU. Produkce luskovin přispívá k udržitelnějšímu a diverzifikovanějšímu zemědělství a snižuje závislost na minerálních hnojivech. Přispívá také ke snížení emisí skleníkových plynů, a tím řeší environmentální a klimatické problémy, kterým čelí evropské zemědělství. Očekává se, že poptávka po rostlinných bílkovinách bude v budoucnu celosvětově i v rámci EU neustále narůstat. Zároveň má EU již nyní velký deficit rostlinných bílkovin, což jí ponechává závislou na dovozu ze třetích zemí, který je často spojen s odlesňováním a ztrátou biologické rozmanitosti. Zejména během probíhající pandemie COVID-19 a války na Ukrajině se jeví jako velmi důležité zachování dobře fungujících agro-ekosystémů a udržitelných a odolných potravinových řetězců. Válka na Ukrajině učinila vysoce prioritní potřebu posunout se směrem k větší evropské potravinové soběstačnosti, včetně oblasti rostlinných bílkovin. Proto i Česká republika podporuje veškeré kroky vedoucí k posílení produkce rostlinných bílkovin a rozvoji sektoru proteinových plodin, jak v rámci Společné zemědělské politiky, tak v rámci další případné koordinace na národní i evropské úrovni.

Národní iniciativou v této oblasti je příprava **"Bílkovinné strategie ČR"**. S cílem zajištění analytického podkladu pro tuto strategii je v současnosti připravován tematický úkol (TÚ) ÚZEI s názvem „Možnosti rozšíření pěstování bílkovinných plodin v ČR v kontextu evropských iniciativ pro podporu bílkovinných plodin a snížení bílkovinného deficitu." TÚ navazuje na evropské iniciativy (na úrovni EU i jednotlivých členských států), jejichž cílem je zejména snížení deficitu a posílení soběstačnosti EU v oblasti rostlinných bílkovin. Cílem tematického úkolu je zejména analýza trhu rostlinných bílkovin v ČR, analýza konkurenceschopnosti domácích bílkovinných zdrojů pro výrobu krmiv a dopady jejich vyššího uplatnění v krmných směsích včetně dopadů na jejich ceny. Ze strany českých výrobců krmiv byl identifikován zájem o náhradu dovážené sóji/sójových extrahovaných šrotů v krmivech domácími zdroji bílkovin, které se v současnosti krmivářskému průmyslu nedostávají. Plodiny bohaté na bílkoviny, jako jsou lupina bílá, sója, slunečnice, hrách, bob a řepka mohou tuto substituci v krmných směsích reálně umožnit.

PĚSTOVÁNÍ LUSKOVIN NA ZRNO V ČESKÉ REPUBLICE

Z pěstitelského hlediska jsou pro středoevropské podmínky a Českou republiku důležitými luskovinami především hrách, lupina, bob, sója a vikev. U všech vyjmenovaných rodů se rozlišuje řada druhů, poddruhů a pěstitelských forem.

Většina uváděných druhů má využití v potravinářství a krmivářství, kde jsou předmětem zájmu semena (pojmově se pak jedná o luštěniny), nebo je používána zelená hmota formou celých nebo zpracovaných rostlin ve stadiu čerstvém, zavadlém nebo konzervovaném. Významné je též jejich pěstování ve směskách, zvláště s obilovinami v podobě luskovino-obilních směsek (LOS).

V potravinářském průmyslu vzrůstá v poslední době zájem o plodiny, jako jsou např. fazol, vigna, cizrna a čočka. Z luskovin pro potravinářské využití se jich řada uplatňuje v podobě zelenin (v ČR se to týká hrachu a fazolu). Luštěniny od dávných dob zaujímaly stěžejní místo v lidské výživě, především pro vysoký obsah bílkovin (20–45 %) a četné další přednosti, jakými jsou např. příznivý poměr a množství minerálních látek (K, P, Ca, Mg, Fe, Zn, Mn, Cu), vitaminu B, přes 50 % sacharidů, vysoký podíl vlákniny i nízký obsah tuků (s výjimkou sóji a podzemnice, kde se jedná o přednost). Najdeme v nich mnoho dalších bioaktivních látek, jako jsou antioxidanty – flavonoidy, betakaroten, aminokyselinu lysin a organické kyseliny. Obsahují přibližně dvakrát více bílkovin než obiloviny. Na rozdíl od obilovin neobsahují problematický lepek.

Jedna z nejvýznamnějších předností luskovin je jejich meliorační a výživný/zúrodňující dopad na půdu, kdy kořenovou soustavou poutají vzdušný dusík a spolu s příznivým účinkem na půdní strukturu výrazně obohacují v rotaci kulturních plodin zemědělskou (ornou) půdu. Luskoviny vytvářejí biomasu s úzkým poměrem uhlíku a dusíku, která je dobře degradovatelná mikroorganizmy a nevyvolává rizika imobilizace dusíku. Správně založené a nezaplevelené porosty vykazují vysokou pokryvnost půdy, která přispívá k tzv. stínové zralosti půdy. Vysoká pokryvnost půdy je také jedním z faktorů eliminujících erozní procesy. Za významnou se rovněž považuje osvojovací schopnost, zejména z hlediska příjmu fosforu. Všechny tyto schopnosti se následně promítají do zlepšení půdních vlastností a vedou ke snížení potřeby dodatečných vstupů při pěstování následných plodin. Své nezastupitelné místo mají luskoviny v osevních postupech a v ekologickém hospodářství jako vynikající předplodina.

Pěstování luskovin má v ČR dlouholetou tradici. Většina druhů luskovin pěstovaných ve střední Evropě se k nám dostala různými cestami přes řeckou a římskou kulturu, ale i z Francie, Nizozemska. Plochy luskovin byly v dávné minulosti několikanásobně vyšší než v současné době. Také v posledních letech převládal vůči pěstování luskovin v ČR spíše konzervativní přístup, neboť na rozdíl od obilovin a řepky se nedařilo u luskovin dosahovat vyšších výnosů, dobré kvality produkce a příznivé realizace na trhu.

Přes zřejmý nárůst v posledních 10 letech, ovlivněný změnami SZP, zaujímají osevní plochy zrnových luskovin v České republice dlouhodobě minoritní podíl v rámci plodin pěstovaných na orné půdě. Hlavním důvodem, který má vliv na tuto skutečnost, je nízká míra rentability pěstování a nízká konkurenceschopnost vůči dováženým produktům a jiným plodinám. Luskoviny jsou plodiny, které jsou velmi náročné na správnou agrotechniku a citlivé k řadě biotických i abiotických stresů. Tato skutečnost je velmi obdobná i v ostatních státech EU, přesto je v některých zemích dosahováno daleko vyšších výnosů a celkové produkce luskovin.

Z těchto důvodů zohlednila Evropská komise od roku 2015 do SZP EU mj. i podporu pěstování proteinových plodin a zrnových luskovin. Bylo rozhodnuto, že podporu vázanou na produkci (VCS/CIS) bude v jednotlivých členských státech možné vyplatit ve výši 13 % + maximálně 2 % vnitrostátního stropu přímých plateb na bílkovinné plodiny (dle rozhodnutí členského státu). Tímto opatřením Evropská komise chtěla podpořit pěstování bílkovinných plodin, snížení importu GMO sóji, zlepšení předplodinové hodnoty a půdní struktury. Cílem poskytování podpory příjmu vázané na produkci specificky určené na podporu produkce bílkovinných plodin je zejména snížení bílkovinného deficitu v EU. Opatření a podpora SZP vzbudily zájem o pěstování luskovin a situace se začala vyvíjet ve prospěch luskovin. V posledních letech tak pozorujeme pozvolný nárůst ploch a oživení zájmu o pěstování luskovin.

Plánovaná „Bílkovinná strategie ČR“ usilující o další rozšíření ploch s bílkovinnými plodinami v ČR a jejich vyšší uplatnění v krmných směsích by se měla promítnout v nastavení budoucí SZP, především v rámci Strategického plánu po roce 2027.

Osevní plochy luskovin

Osevní plocha luskovin na zrno v roce 2023 byla dle ČSÚ 51 920 ha. Oproti roku 2022, kdy byly luskoviny vysety na 45 634 ha, došlo k nárůstu o 6 285 ha (tj. 13,8 %). Hrách je v ČR nejrozšířenějším druhem luskovin, jehož podíl na osevních plochách zaujímá kolem 90 % plochy luskovin pěstovaných na zrno. Hrachu bylo v roce 2023 vyseto 46 954 ha, což je o 6 327 ha (15,6 %) více než v předchozím roce. Výměra lupiny se mírně snížila o 363 ha na celkem 1 625 ha. Ostatní luskoviny a bílkovinné plodiny na zrno byly zastoupeny na ploše 453 ha, což odpovídá meziročnímu poklesu o 1 141 ha (71,6 %). Tento významný pokles je způsoben i změnou v metodě statistického sledování, kdy došlo od roku 2023 k samostatnému sledování vikve na zrno. Jednoleté luskoviny sklizené na zeleno byly pěstovány na 19 330 ha, což je zvýšení ploch o 333 ha. Osevní plocha sóji, která také patří do čeledi bobovitých, se meziročně mírně snížila, pěstovala se na 26 505 ha, což znamená meziroční pokles o 7,1 %. Od roku 2018 je opět evidována plocha bobu polního na zrno, který byl v roce 2023 pěstován na ploše 1 890 ha (meziroční nárůst o 32,5 %).

Plochy, výnosy a produkce luskovin na zrno v ČR celkem

Rok	Plocha osevu (ha)	Plocha sklizně (ha)	Průměrný výnos (t /ha)	Produkce (t)
1991/1992	70 946	71 126	2,74	194 607
1992/1993	91 856	90 110	2,26	203 472
1993/1994	94 155	93 557	2,43	227 497
1994/1995	72 335	70 798	2,31	163 230
1995/1996	60 671	59 872	2,41	144 136
1996/1997	56 363	54 634	2,48	135 553
1997/1998	51 636	49 630	2,09	103 665
1998/1999	58 140	57 157	2,33	133 382
1999/2000	46 776	46 326	2,58	119 434
2000/2001	40 587	39 823	2,13	84 946
2001/2002	38 435	37 246	2,46	93 182
2002/2003	34 173	34 173	1,91	65 124
2003/2004	31 364	31 363	1,98	62 131
2004/2005	28 407	28 406	3,11	88 261
2005/2006	39 260	39 259	2,44	95 969
2006/2007	39 021	39 023	2,24	87 510
2007/2008	30 668	30 667	2,13	65 282
2008/2009	22 306	22 306	2,15	47 905
2009/2010	29 003	29 003	2,14	62 072
2010/2011	31 318	31 318	1,86	58 138
2011/2012	22 316	22 316	2,85	63 564

Rok	Plocha osevu (ha)	Plocha sklizně (ha)	Průměrný výnos (t /ha)	Produkce (t)
2012/2013	20 177	20 177	1,94	39 144
2013/2014	17 851	17 851	2,14	38 700
2014/2015	20 170	20 170	2,67	53 797
2015/2016	33 139	33 139	2,89	95 908
2016/2017	35 633	35 633	2,37	84 623
2017/2018	42 857	42 857	2,34	100 417
2018/2019	35 153	35 153	2,26	79 515
2019/2020	33 766	33 766	2,20	74 165
2020/2021	37 302	37 302	2,46	91 866
2021/2022	43 080	43 080	2,60	111 890
2022/2023	45 634	45 634	2,72	123 948
2023/2024	**51 920**	**51 920**	**2,15**	**111 676**

Pramen: ČSÚ.

Vývoj výroby luskovin na zrno

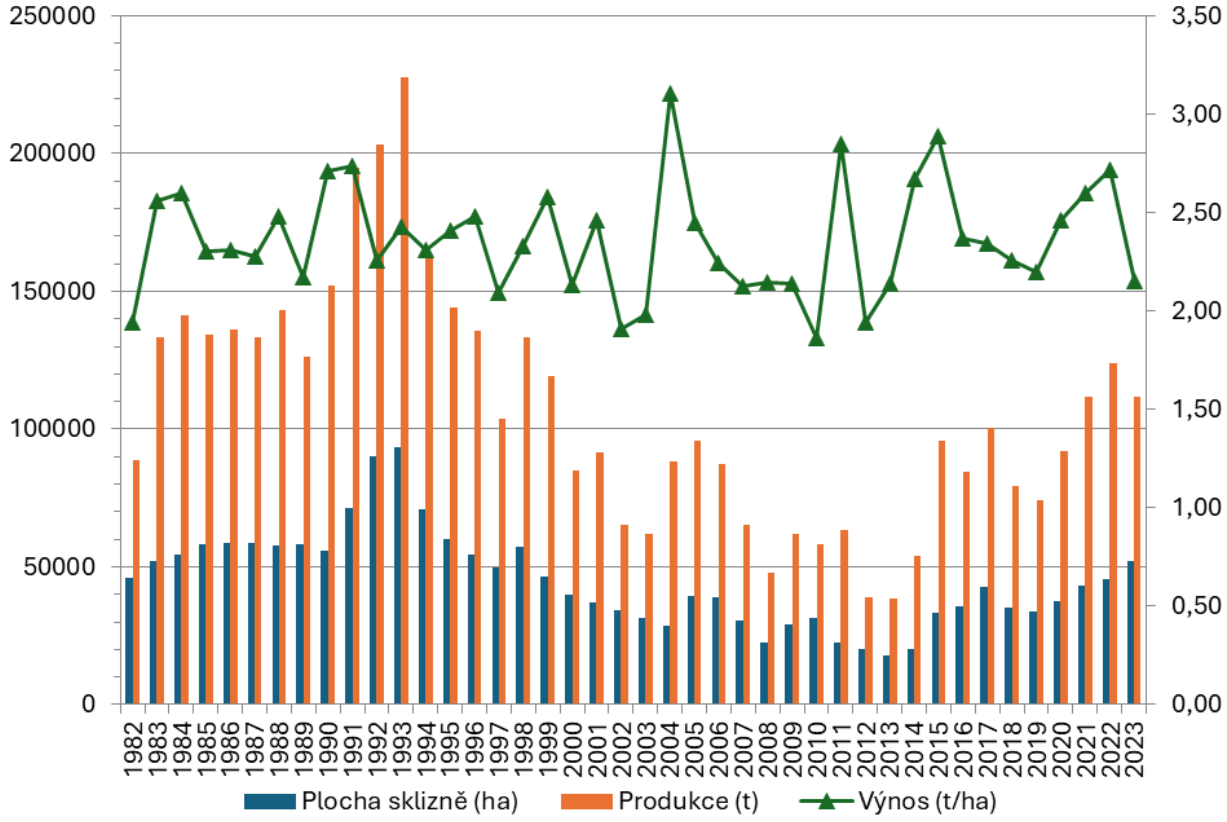

Pramen: ČSÚ.

Osevní plochy luskovin a sóji v ČR

Plodina	2022 (ha)	2023 (ha)	Podíl na o. p. 2022 (%)	Podíl na o. p. 2023 (%)
Luskoviny a bílkovinné plodiny na zrno celkem	**45 634**	**51 920**	**1,9**	**2,1**
Hrách na zrno	40 627	46 954	1,7	1,9
Lupina na zrno	1 988	1 625	0,1	0,1
Bob na zrno	1 426	1 890	0,1	0,1
Vikev na zrno	x	997	x	0,0
Ostatní luskoviny a bílkovinné plodiny na zrno*)	1 593	453	0,1	0,0
Hrách zahradní	**1 691**	**1 013**	**0,1**	**0,0**
Jednoleté luskoviny na zeleno	**18 997**	**19 330**	**0,8**	**0,8**
Sója	**28 538**	**26 505**	**1,2**	**1,1**

Pramen: ČSÚ.

*) údaj není plně srovnatelný (samostatné sledování vikve na zrno od roku 2023)

Osevní plochy luskovin na zrno podle krajů v roce 2023 (ha)

Kraj	Hrách	Lupina	Bob	Luskoviny celkem
Hl. m. Praha	106	-	-	106
Středočeský	10 254	377	298	11 266
Jihočeský	3 880	245	225	4 418
Plzeňský	4 120	204	505	4 848
Karlovarský	636	73	.	758
Ústecký	3 595	29	79	3 715
Liberecký	990	66	-	1 070
Královéhradecký	3 211	86	245	3 546
Pardubický	3 238	132	220	3 697
Vysočina	4 791	147	24	5 092
Jihomoravský	8 331	161	143	8 973
Olomoucký	1 388	29	55	1 508
Zlínský	1 446	.	.	1 821
Moravskoslezský	967	77	3	1 103
Česká republika	**46 954**	**1 625**	**1 890**	**51 920**

Pramen: ČSÚ.

V roce 2023 byl v jednotlivých krajích zaznamenán meziroční nárůst osevních ploch většiny hlavních druhů sledovaných luskovin pěstovaných na zrno (hrách, bob). K mírnému meziročnímu poklesu ploch nicméně došlo u lupiny. Luskoviny se celkově pěstovaly na 51 920 ha. Největší plochy luskovin byly zaznamenány ve Středočeském kraji (11 266 ha), kde se meziročně zvýšily o 1 255 ha, v Jihomoravském kraji (8 973 ha) a kraji Vysočina (5 092 ha).

Vývoj ploch luskovin na zrno v letech 2013–2023

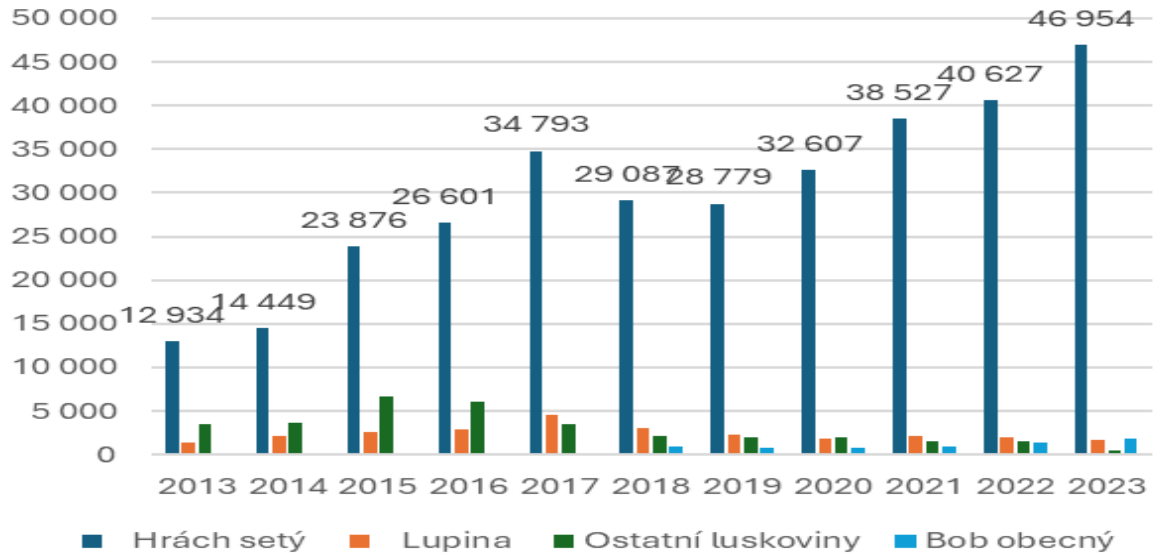

Pramen: ČSÚ.

Struktura ploch osevů luskovin a sóji v letech 2022–2023

Plodina	2022	2023	Rozdíl (ha)	Index (%)	Struktura 2023 (%)
Luskoviny a bílkovinné plodiny na zrno celkem	**45 634**	**51 920**	**6 285**	**113,8**	**2,1**
Hrách polní na zrno	40 627	46 954	6 327	115,6	1,9
Lupina na zrno	1 988	1 625	-363	81,8	0,1
Bob polní na zrno	1 426	1 890	464	132,5	0,1
Vikev na zrno	x	997	x	x	0
Ostatní luskoviny a bílkovinné plodiny na zrno*)	1 593	453	-1 141	28,4	0
Sója	**28 538**	**26 505**	**-2 032**	**92,9**	**1,1**
Jednoleté luskoviny na zeleno	**18 997**	**19 330**	**333**	**101,8**	**0,8**
Hrách zahradní	**1 691**	**1 113**	**-577**	**65,8**	**0,0**

Pramen: ČSÚ.
*) údaj není plně srovnatelný (samostatné sledování vikve na zrno od roku 2023)

Porovnání výměry luskovin a sóji v letech 2021–2023 v ČR

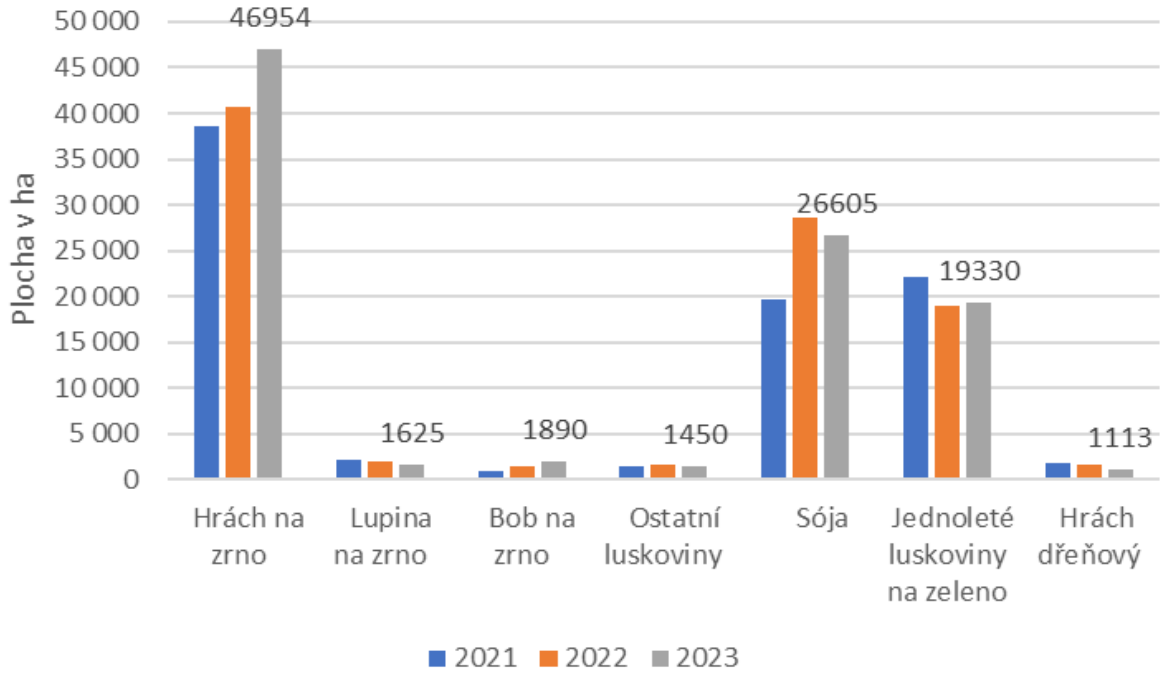

Pramen: ČSÚ.

Množitelské plochy luskovin 2013–2023

Množitelské plochy luskovin jsou v současnosti oproti období před rokem 2015 vyšší, jejich rozloha přesahuje 10 tis. ha. Příznivý nárůst množitelských ploch vyplývá z vyšší poptávky po osivech hrachu, a to včetně poptávky po českých osivech v zahraničí. V posledních 4 letech došlo nicméně k mírnému poklesu množitelských ploch. V roce 2023 činila celková množitelská plocha luskovin 10 741 ha, což je téměř na stejné úrovni oproti předchozímu roku 2022. Hrachu setého bylo množeno 8 972 ha, to je o 46 ha více než v loňském roce.

Množitelské plochy luskovin v letech 2013–2023

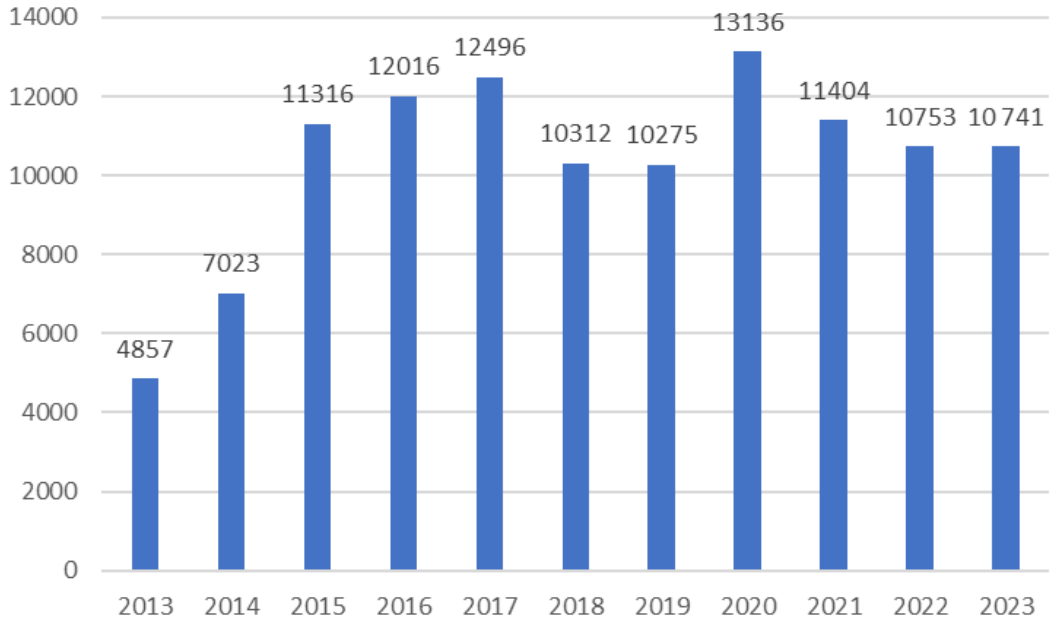

Pramen: Agritec.

Množitelské plochy hrachu a pelušky 2013-2023

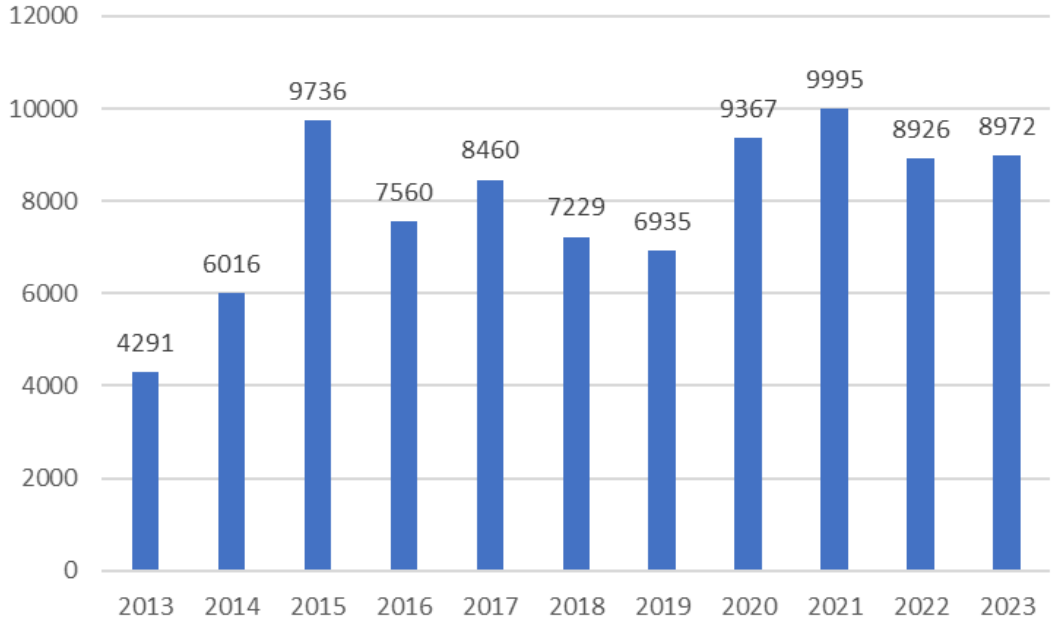

Pramen: Agritec.

Kritéria hodnocení kvality hrachu v množení:

Množitelský porost

- povolené kategorie a generace: SE1, SE2, SE3, E, C1, C2
- předplodina: min. 3 roky od posledního hrachu
- termín přehlídek: kvetení, dozrávání
- izolace: mechanická 2 m od sousedního porostu; prostorová nesledována
- čistota druhu: max. 1 rostl. jiného druhu na 100 m^2, u SE a E 10 rostlin na 100 m^2
- čistota odrůdy: max. 10 jiných odrůd u SE a E, 20 r. u C
- zdravotní stav: nejvyšší počet rostlin s Ascochyta p. na 100 m^2: 5 u SE a E, 15 u C

Osivo

- čistota: min. 98 %
- příměs jiných druhů: komonice, oves hluchý, šťovíky, kokotice (viz Vyhláška č .129/2012 Sb.)
- vlhkost: max. 16 %
- klíčivost: min. 80 %
- přítomnost živočišných škůdců: 0
- Nepovinné hodnocení: HTS, HMKS, konduktivita, elektroforéza (pravost a čistota odrůdy)

Výskyt škodlivých organismů a chorob v porostech luštěnin v ČR v roce 2023

Setí jarních luskovin proběhlo dle podmínek pěstitelských lokalit od 2. poloviny března do poloviny dubna. Celorepublikově byl dostatek vláhy ve všech pěstitelských lokalitách, to zajistilo dobré vzcházení luskovin. Teplomilné luskoviny, jako je sója, fazol, čočka a cizrna, byly vysety dle doporučených agrotechnických termínů v květnu. V jarních měsících byl zaznamenán střední výskyt škůdců poškozujících porosty vzcházejících rostlin hrachu. Jednalo se o listopase čárkovaného. Dospělci listopasů napadají nejenom hrách, bob a sóju, ale i ostatní rostliny z čeledi vikvovitých (vojtěšku, jetele a různé směsky s těmito druhy).

V roce 2023 byly porosty napadány několika druhy mšic, z nichž nevýznamnější je kyjatka hrachová a mšice maková. První nálety byly zjištěny v polovině května, nejvíce v období kvetení, kdy poškozovaly generativní orgány luskovin a způsobily přenos viróz.

V průběhu vegetace byl zaznamenán na většině pěstitelských lokalitách průměrný výskyt komplexu viróz – PEMV a PSbMV a BYMV. Virózy se projevily hlavně chlorózami a deformací listů a posledních lusků.

V roce 2023 byl patrný mírný výskyt komplexu kořenových chorob způsobený patogenními houby rodu Rhizoctonia, Fusarium, Pythium a Thielaviopsis – souhrnně označovaných jako komplex kořenových chorob. Účinným opatřením je moření, na které byla v roce 2023 povolena výjimka. K vývoji zdravých porostů přispívá i používání certifikovaných osiv. Z chorob se vyskytla v první polovině vegetace plíseň hrachová, ale její výskyt nebyl příliš velký. V chladnějších oblastech, kde se vysévá až v dubnu, byl zaznamenán větší výskyt padlí. Padlí se objevuje v porostu hrachu po odkvětu, zpravidla na počátku zelené zralosti. V průběhu 2–5 dnů je houba schopná se v porostu kalamitně rozšířit a způsobit významné výnosové ztráty. Tyto ztráty se pohybují v rozmezí 10–60 %. Čím dříve se padlí v porostech objeví, tím vyšší jsou ztráty. Padlí hrachu je obligátní parazit, který získává živiny z rostlin prostřednictvím haustorií pronikajících do epidermálních buněk. Pro rozvoj a škodlivost padlí bylo optimální suché a teplé počasí v průběhu měsíců června a července. V roce 2023 nebyl výskyt významný, ranější odrůdy nebyly vůbec napadeny a poškozeny. Výskyt hlodavců nebyl závažný, ztráty byly minimální.

Povětrnostní podmínky ročníku 2023 a jejich vliv na vývoj porostů

Jarní příprava pro setí luskovin v 2023 byla v jednotlivých pěstitelských regionech odlišná. Závisela na průběhu povětrnostních podmínek v zimních měsících a na zásobě vláhy, ta byla ve většině pěstitelských lokalit nízká. V oblastech jižní Moravy, jižních, západních a středních Čech byly vhodné podmínky pro založení produkčních ploch zrnových luskovin již koncem března. V oblastech kraje Vysočina a v severní části Moravy byly termíny setí až v dubnu. Teplomilné druhy jako je sója, fazol a čočka se sely až v květnu, kdy byla půda prohřátá. Celkově však jarní počasí bylo chladné a vzcházení a stav porostů byl na velké části území opožděn.

Leden

Teplotně byl leden 2023 jako celek na území ČR silně nadnormální. Průměrná teplota vzduchu činila 1,9 °C, což je o 3,7 °C více než normál 1981 až 2010. Zároveň byla vyšší odchylka teploty pro Moravu a Slezsko než pro Čechy. Na Moravě a ve Slezsku byl leden oproti normálu teplejší o 4,1 °C, v Čechách o 3,4 °C. Mimořádně teplá byla v podstatě celá první polovina měsíce. Průměrné denní teploty se pohybovaly téměř po celou první polovinu měsíce nad +6 °C, nejteplejší pak byl hned start nového roku. Dne 1. 1. 2023 se maximální teploty pohybovaly na Moravě nejčastěji mezi 7 a 12 °C, jinde většinou mezi 12 a 17 °C a výjimečně vystoupaly až na 19 °C. Nejchladnějším dnem byl 29.1., kdy odchylka od dlouhodobého normálu dosáhla -2,9 °C a průměrná minimální teplota činila -6,4 °C. Srážkově byl leden na území ČR normální. V průměru spadlo 48,3 mm, což představuje 111,3 % normálu pro ČR za období 1981 až 2010, přičemž na Moravě a ve Slezsku spadlo více srážek než v Čechách. Největší množství srážek v poměru k normálu spadlo ve Zlínském kraji (178,2 %) a Moravskoslezském (172,5 %) kraji (v těchto dvou krajích byl leden srážkově silně nadnormální), v Čechách pak v kraji Královehradeckém (124,3 %). Naopak nejméně napršelo v kraji Jihomoravském (78 %) a kraji Středočeském a Praze (82 %), zde byl leden srážkově normální.

Únor

Teplotně byl únor 2023 jako celek na území ČR teplotně normální. Průměrná teplota vzduchu činila 0,9 °C, což je o 1,7 °C více než normál 1981 až 2010. Odchylka průměrné teploty na Moravě byla pouze o 0,1 °C vyšší než v Čechách. Rozpětí celorepublikových průměrných denních teplot vzduchu v únoru činilo 15 °C. Nejteplejší období nastalo od 17. 2. do 24. 2., kdy se průměrné denní teploty pohybovaly od 4 °C do 8 °C a jejich odchylky od normálu byly 5 °C až 9 °C. Nejchladnější období bylo od 4. 2. do 10. 2., kdy se denní teploty v průměru pohybovaly od -2 °C do -7 °C. Srážkově byl únor na území ČR normální. V průměru spadlo 43,9 mm, což představuje 113,7 % normálu pro ČR za období 1981 až 2010, přičemž v Čechách spadlo více srážek než na Moravě a ve Slezsku. Srážkově silně nadnormální únor zaznamenal Liberecký kraj (159,3 % normálu). Srážkově nadnormální byl únor v krajích Královéhradeckém (127,2 %) a Olomouckém (123,6 %). Naopak nejméně srážek, avšak stále v mezích normálu, spadlo ve Středočeském kraji a v Praze, a to 77,8 %.

Březen

Březen 2023 byl na území ČR s průměrnou teplotou vzduchu 4,4 °C teplotně normální. Odchylka od normálu 1981 až 2010 činila 1,4 °C, přičemž na Moravě byla o 0,7 °C tepleji než v Čechách (přitom v březnu byl rozdíl pouze 0,1 °C). Nejtepleji bylo v kraji Jihomoravském (6,3 °C), následoval kraj Středočeský, Praha (5,7 °C) a kraj Zlínský (5,0 °C). Nejchladněji bylo v kraji Libereckém (2,7 °C), Královéhradeckém (3,3 °C) a Karlovarském spolu s Plzeňským (3,6 °C). Z hlediska jednotlivých dnů bylo nejchladněji 11. 3., kdy průměrná denní teplota činila pouze -1,0 °C (odchylka od normálu -3,1 °C), nejtepleji bylo 23. 3., s průměrnou teplotou 12,4 °C (odchylka 8,3 °C). Nejdelší souvislé chladné období nastalo mezi 1. 3. a 6. 3. (odchylky -1,7 až 0,0 °C), poté už jen v kratších intervalech, zato s výraznějšími odchylkami od 11. 3. do 12. 3., mezi 15. 3. a 16. 3. a od 27. 3. do 29. 3. Počet dní s kladnými odchylkami průměrné denní teploty vzduchu však v březnu převažoval, z toho nejdelší období bylo rovných 10 dní od 17. 3. do 26. 3. Srážkově byl březen na území ČR normální, měsíční úhrn 57 mm představuje 118 % srážkového normálu 1981 až 2010. Srážky byly nicméně prostorově velmi nerovnoměrně rozloženy.

V Čechách spadlo 68,5 mm srážek, zatímco na Moravě pouze 34 mm. Nejdeštivěji bylo v Libereckém kraji (102 mm, 158 % normálu), následně Královéhradeckém kraji (87,5 mm, 142 %) a Karlovarském a Plzeňském kraji (82 mm, 152 %). Nejméně pršelo v Jihomoravském kraji (16 mm, 51 %), dále ve Zlínském (33 mm, 63 %) a Moravskoslezském kraji (33 mm, 69 %).

Duben

Duben 2023 byl na území ČR s průměrnou teplotou vzduchu 7,0 °C teplotně podnormální. Odchylka od normálu 1981 až 2010 činila až -1,4 °C, přičemž rozdíl mezi Moravou a Čechy byl pouze 0,1 °C (v březnu byl rozdíl až 0,7 °C). V rámci krajů byl nejteplejší Jihomoravský kraj (8,3 °C), následoval Středočeský kraj a Praha (7,5 °C) a Ústecký kraj (7,2 °C). Nejchladnější byl Kraj Vysočina (6,3 °C), Jihočeský kraj (6,4 °C) a Karlovarský kraj spolu s Plzeňským krajem a Pardubický kraj (6,6 °C). Z pohledu jednotlivých dnů bylo nejchladněji 5. 4., kdy průměrná denní teplota v ČR činila jen -0,3 °C (odchylka od normálu -7,3 °C), nejtepleji bylo 24. 4., s průměrnou teplotou 12,8 °C (odchylka 2,9 °C). Nejdelší souvislé studené období nastalo mezi 3. 4. až 10. 4. (odchylky -7,3 až -1,1 °C). Poté se vyskytlo již jen několik chladnějších období s méně výraznými odchylkami od 12. 4. do 17. 4., mezi 20. 4. a 21. 4. a výraznější studené období v závěru dubna od 25. 4. do 30. 4. Srážkově skončil duben na území ČR jako silně nadnormální, měsíční úhrn 68,4 mm představuje 159 % srážkového normálu 1981 až 2010. Srážky byly víceméně prostorově rovnoměrně rozloženy. V Čechách spadlo 66 mm srážek a na Moravě 72,4 mm. Z hlediska krajů byl nejdeštivější Jihočeský kraj (90,2 mm, 215 % normálu), následovaný krajem Vysočina (88,8 mm, 217 %) a Pardubickým krajem (81,8 mm, 191 %). Nejméně pršelo v Ústeckém kraji (46,4 mm, 132 %), dále ve Zlínském kraji (51,7 mm, 100 %) a ve Středočeském kraji a v Praze (55 mm, 160 %). Nejvyšší průměrný denní úhrn srážek v ČR byl zaznamenán dne 15. 4. (18,8 mm), následoval 14. 4. (9,3 mm) a 12. 4. a 30. 4. (4,5 mm).

Květen

Květen 2023 byl na území ČR s průměrnou teplotou vzduchu 12,3 °C teplotně normální. Odchylka od normálu 1981 až 2010 činila -0,7 °C. Rozdíl mezi Čechami a Moravou činil pouhých 0,1 °C. Nejtepleji bylo v Jihomoravském kraji (14,0 °C), následně ve Středočeském kraji spolu s Prahou (13,8 °C) a v Ústeckém kraji (13,1 °C). Nejchladněji bylo v Libereckém kraji (11,3 °C), Jihočeském kraji (11,6 °C) a Královéhradeckém kraji (11,7 °C). Pokud jde o jednotlivé dny, nejtepleji bylo 21. 5. s průměrnou teplotou 17,8 °C (odchylka od normálu 4,2 °C). Nejchladněji bylo 17. 5., kdy bylo v průměru 7,9 °C (odchylka -5,4 °C). Počet dní se zápornými odchylkami průměrné denní teploty vzduchu v květnu výrazně převýšil dny s kladnými odchylkami. Nejdelší souvislé období se zápornými odchylkami trvalo mezi 12. 5. a 19. 5. (odchylky -0,9 až -5,4 °C). Nejdelší teplé období nastalo mezi 20. 5. a 23. 5. (1,3 až 4,2 °C). Srážkově byl květen 2023 podnormální, měsíční úhrn 44,4 mm představuje 64 % srážkového normálu 1981 až 2010. Výrazně bohatší na srážky byla Morava a Slezsko, kde spadlo v průměru 72,1 mm (92 % normálu), zatímco v Čechách napršelo pouze 29,9 mm (45 % normálu). Nejdeštivěji bylo ve Zlínském kraji (102,2 mm, 124 % normálu), následně v Moravskoslezském kraji (89,3 mm, 103 %) a Jihomoravském kraji (69,5 mm, 119 %). Nejméně pršelo v Ústeckém kraji (13,9 mm, 24 % normálu), dále ve Středočeském kraji spolu s Prahou (22,0 mm, 34 %) a v Karlovarském spolu s Plzeňským krajem (24,4 mm, 37 %). Nejvyšší průměrný celorepublikový denní úhrn srážek byl zaznamenán dne 16. 5. (12,5 mm), následně 14. 5. (9,9 mm) a 23. 5. (5,5 mm).

Červen

Průměrná měsíční teplota vzduchu za červen 17,2 °C byla o 0,7 °C vyšší než normál 1991–2020. Jedná se tak o 13. až 14. nejteplejší červen od roku 1961. Stejná průměrná měsíční teplota vzduchu byla zaznamenána i v červnu 2016. Nejvyšší červnová průměrná teplota vzduchu 20,7 °C byla naměřena v roce 2019. Naopak nejchladnější červen byl v roce 1985 s průměrnou měsíční teplotou 13,0 °C. Na území Čech byla průměrná měsíční teplota vzduchu (17,2 °C) o 0,1 °C nižší než na území Moravy a Slezska (17,3 °C). Průměrná denní teplota vzduchu na území ČR v první polovině června kolísala kolem hodnot normálu, ve druhé polovině měsíce byla teplota převážně nad hodnotou normálu (obr. 3). Delší období s teplotami pod hodnotou

normálu se vyskytla ve dnech 2. až 6. června a 12. až 17. června. Největší záporná odchylka průměrné denní teploty vzduchu na území ČR (-2,6 °C) od normálu 1991–2020 byla ve dnech 3. a 14. června. Od 18. do 26. června nastalo teplé období s teplotami výrazně nad normálem, kdy denní maxima teploty vzduchu na mnoha stanicích překročila tropických 30 °C. Srážkově byl červen na území ČR podnormální, měsíční úhrn srážek 47 mm představuje 57 % normálu 1991–2020. V Čechách bylo srážek více (49 mm, 60 % normálu 1991–2020) než na Moravě (41 mm, 49 % normálu 1991–2020). Nejvíce srážek v porovnání s normálem 1991–2020 spadlo v krajích Ústeckém (82 % normálu), Středočeském (67 % normálu) a v Libereckém kraji (66 % normálu). Nejméně srážek v porovnání s normálem spadlo v kraji Olomouckém a Zlínském, shodně 45 % normálu. Pod 50 % normálu srážek bylo zaznamenáno i v krajích Jihomoravský, Pardubický a Vysočina.

Červenec

Teplotně byl červenec hodnocen jako nadnormální. Průměrná měsíční teplota vzduchu za červenec 19,6 °C byla o 1,3 °C vyšší než normál 1991–2020. Jedná se tak o 8. nejteplejší červenec od roku 1961. Nejvyšší červencová průměrná teplota vzduchu 21,3 °C byla naměřena v roce 2006. Naopak nejchladnější červenec byl v roce 1979 s průměrnou měsíční teplotou 14,6 °C. Na území Čech byla průměrná měsíční teplota vzduchu (19,4 °C) o 0,7 °C nižší než na území Moravy a Slezska (20,1 °C). Srážkově byl červenec na území ČR normální, měsíční úhrn srážek 59 mm představuje 66 % normálu 1991–2020. V Čechách i na Moravě napršelo shodně 59 mm. Ve srovnání s normálem však bylo v Čechách srážek o něco více (67 % normálu 1991–2020) než na Moravě (64 % normálu 1991–2020). Nejvíce srážek v porovnání s normálem 1991–2020 spadlo v krajích Karlovarském (83 % normálu), Moravskoslezském (82 % normálu) a v kraji Královéhradeckém (81 % normálu). Nejméně srážek v porovnání s normálem spadlo v krajích Jihočeském (49 % normálu),Vysočina (52 % normálu) a v krajích Pardubickém a Jihomoravském (shodně 55 % normálu).

Srpen

Teplotně srpen hodnotíme jako normální. Průměrná měsíční teplota vzduchu za srpen 18,6 °C byla o 0,7 °C vyšší než normál 1991–2020. Jedná se tak o 9. nejteplejší srpen od roku 1961. Nejvyšší srpnová průměrná teplota vzduchu 21,3 °C byla naměřena v roce 2015. Naopak nejchladnější srpen byl v roce 1978 s průměrnou měsíční teplotou 14,5 °C. Na území Čech byla průměrná měsíční teplota vzduchu (18,4 °C) o 0,6 °C nižší než na území Moravy a Slezska (19,0 °C). Srážkově byl srpen na území ČR silně nadnormální, měsíční úhrn srážek 134 mm představuje 172 % normálu 1991–2020. V Čechách naprželo v průměru 128 mm a na Moravě pak 146 mm srážek. Ve srovnání s normálem byl rozdíl ještě výraznější. V Čechách to bylo 162 % normálu 1991–2020 a na Moravě 197 % normálu 1991–2020. Nejvíce srážek v porovnání s normálem 1991–2020 spadlo v krajích Olomouckém (243 % normálu), Zlínském (228 % normálu), Pardubickém (204 % normálu) a v kraji Královéhradeckém (200 % normálu). Nejméně srážek v porovnání s normálem spadlo v krajích Ústeckém (127 % normálu), Středočeském (141 % normálu) a v Plzeňském (147 % normálu).

Září

Teplotně září hodnotíme jako mimořádně nadnormální. Průměrná měsíční teplota vzduchu za září 16,5 °C byla o 3,5 °C vyšší než normál 1991–2020. Jedná se tak o nejteplejší září v období od roku 1961. Dosud nejteplejší září nastalo v roce 1999 s průměrnou teplotou 16,0 °C. Naopak nejchladnější září bylo v roce 1996 s průměrnou měsíční teplotou 9,7 °C. Na území Čech byla průměrná měsíční teplota vzduchu (16,2 °C) o 0,8 °C nižší než na území Moravy a Slezska (17,0 °C). Srážkově bylo září na území ČR silně podnormální, měsíční úhrn srážek 18 mm představuje 30 % normálu 1991–2020. V Čechách naprželo v průměru 14 mm (25 % normálu) a na Moravě 26 mm srážek (39 % normálu). Nejvíce srážek v porovnání s normálem 1991–2020 spadlo v krajích Jihomoravském (47 % normálu), Libereckém (45 % normálu), a Moravskoslezském (44 % normálu). Nejméně srážek v porovnání s normálem spadlo v krajích Vysočina (13 % normálu), Pardubickém (18 % normálu) a Karlovarském (19 % normálu).

Sklizeň luskovin v roce 2023 podle krajů

Území Kraj	Luskoviny na zrno		
	Plocha (ha)	Výnos (t/ha)	Sklizeň (t)
Česká republika	**51 920**	**2,15**	**111 676**
Hl. m. Praha	106	2,75	293
Středočeský	11 266	2,28	25 644
Jihočeský	4 418	1,74	7 706
Plzeňský	4 848	1,83	8 887
Karlovarský	758	1,51	1 146
Ústecký	3 715	2,55	9 488
Liberecký	1 070	1,87	2 000
Královéhradecký	3 546	2,38	8 430
Pardubický	3 697	2,14	7 909
Vysočina	5 092	1,74	8 868
Jihomoravský	8 973	2,44	21 870
Olomoucký	1 508	2,34	3 533
Zlínský	1 821	2,24	4 081
Moravskoslezský	1 103	1,65	1 820

Pramen: ČSÚ.

Na základě definitivních údajů ČSÚ o sklizni za rok 2023 dosáhla produkce luskovin na zrno v ČR celkem 111 676 t, což představuje meziroční pokles o 9,9 %, ale stále 3. nejvyšší úroveň produkce od roku 2000. Na meziročním poklesu úrody se podílí zejména nižší průměrný hektarový výnos luskovin na zrno ve výši 2,15 t/ha. K meziročnímu poklesu došlo u většiny hlavních druhů luskovin pěstovaných na zrno (hrachu, lupiny i bobu).

Nejvíce luskovin na zrno bylo sklizeno ve Středočeském a Jihomoravském kraji. Nejvyšší výnosy okolo 2,5 - 2,75 t /ha byly zaznamenány v krajích Hl. m. Praha a v kraji Ústeckém.

Zahraniční obchod luštěnin v České republice

Dovoz a vývoz luštěnin za kalendářní roky 2021–2023 (t)

Název komodity	DOVOZ			VÝVOZ		
	2021	2022	2023	2021	2022	2023
Hrách	1 693,4	3 407,7	4 005,8	36 592,7	54 766,5	51 640,5
Cizrna	2 296,9	1 840,1	2 416,1	262,6	289,2	278,0
Fazole	4 431,6	5 097,4	3 513,3	1 587,3	1 562,8	1 602,3
Čočka	10 436,3	10 333,8	10 494,9	2 662,3	2 945,3	3 685,9
Bob	7,6	38,7	525,2	742,7	1 003,9	763,6
Luštěniny ostatní	264,0	46,9	30,5	813,9	304,4	665,0
Luštěniny celkem	**19 134,3**	**20 766,0**	**20 989,5**	**42 662,2**	**60 872,8**	**58 637,7**

Pramen: ČSÚ, Statistika zahraničního obchodu.

Dovoz a vývoz luštěnin za m. r. 2021/22–2023/24 (t)

Název komodity	DOVOZ			VÝVOZ		
	2021/22	2022/23	2023/24	2021/22	2022/23	2023/24
Hrách	1 367,8	4 545,2	4 582,5	44 369,9	53 426,5	53 279,6
Cizrna	2 021,6	2 197,8	2 748,6	301,9	273,5	327,3
Fazole	5 320,1	4 235,7	3 748,4	1 675,4	1 633,1	1 246,9
Čočka	9 665,9	11 111,7	12 393,3	3 036,0	3 230,7	3 795,9
Bob	33,4	100,5	555,9	922,1	945,7	674,3
Luštěniny ostatní	124,9	48,7	18,1	540,3	545,7	406,3
Luštěniny celkem	**18 533,9**	**23 243,7**	**24 048,6**	**50 846,2**	**60 056,3**	**59 733,8**

Pramen: ČSÚ, Statistika zahraničního obchodu.

V rámci dovozu luštěnin do ČR převažuje dovoz jedlých luštěnin tj. fazolu, cizrny a čočky v ročních objemech cca 4–5,5 tis. tun fazolu, 2–2,8 tis. t cizrny a 10–12 tis. tun čočky.

Import jedlých luštěnin má určitý vliv na domácí spotřebu v potravinářství a projevuje se také v reexportu především na Slovensko, kam exportujeme zhruba 700–800 tun fazolu a 700–1000 tun čočky. Čočka se do ČR importuje především z Kanady a také z Ruské federace, fazol obecný hlavně z Etiopie, Argentiny a Číny. Cizrna se do ČR dováží nejvíce z Německa, Itálie, Bulharska, Polska a Turecka.

Možnosti odbytu domácí produkce luštěnin

Vývoz hrachu z ČR směřuje tradičně nejvíce do Německa, dalším významným odběratelem našeho hrachu je také Polsko. Semeno hrachu a bobu lze vyvážet i pro potravinářské účely, neboť v této oblasti jsou příznivější ceny. Problémem produkce hrachu a bobu pro potravinářské účely je rozšíření zrnokazů na našem území, čemuž je nutné věnovat pozornost při chemické ochraně porostů. Prostor pro vývoz je také v oblasti osiv, především domácí odrůdy hrachu a pelušky mají vynikající vlastnosti a jsou na evropských trzích žádané. Osiva hrachu se z ČR vyváží nejvíce do Německa.

Průměrná spotřeba luštěnin ve výživě obyvatel České republiky (kg/obyv./rok)

Rok	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Luštěniny celkem	**2,6**	**2,6**	**2,7**	**3,0**	**2,8**	**2,9**	**3,0**	**3,0**	**3,6**	**3,6**	**3,7**
Hrách	1,2	1,1	1,1	1,3	1,1	1,2	1,3	1,3	1,6	1,7	1,8
Fazole	0,8	0,9	0,9	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,2	1,1	1,1
Čočka	0,5	0,6	0,7	0,7	0,7	0,8	0,7	0,7	0,9	0,8	0,8

Pramen: ČSÚ.

Luštěniny jsou důležitým zdrojem kvalitních bílkovin rostlinného původu ve výživě lidí. Podle FAO se průměrná roční spotřeba luštěnin ve světě pohybuje okolo 7 kg/obyv./rok. V ČR je konzumace luštěnin dlouhodobě velmi nízká (tj. pod světovým průměrem), v posledních letech však dochází k mírnému nárůstu spotřeby luštěnin na obyvatele za rok. Za rok 2022 činila tato spotřeba dosud rekordních 3,7 kg/obyv./rok, z toho 1,1 kg/obyv./rok zaujímaly fazole, 1,8 kg/obyv./rok hrách a 0,8 kg/obyv./rok čočka.

V poslední době se mírně zvýšil zájem o konzumaci teplomilných luštěnin, jako jsou různé druhy fazolí, cizrny, čočky a sóji. Podle doporučení zdravotníků by bylo optimální, kdyby se spotřeba luštěnin zvýšila alespoň na 4 kg/obyv./rok. Přes nižší podíl objemu potravinářského využití luskovin (oproti krmivářskému využití) je nabídka luštěnin určená k lidské výživě velmi pestrá. Pro potravinářské užití se hodí zejména hrách, sója, všechny zahradní (zeleninové) luskoviny, fazole, čočka a cizrna.

Nabídka rostlinných bílkovin pro potravinářské využití je v ČR v současnosti bohatá a zahrnuje stovky nejrůznějších tuzemských i importovaných výrobků, jejichž vyvážené složení, chutnost, stravitelnost i forma zpracování umožňuje podstatně zvýšit podíl luštěnin v lidské výživě. Zvláště slibným a rychle se rozrůstajícím segmentem trhu je trh s alternativami masa a alternativami mléčných výrobků. V poslední době začíná být populární hrachový a sójový protein, který nabízí velkou dávku rostlinných bílkovin s vysokou biologickou hodnotou. Je alternativou běžně užívaných proteinů na živočišné bázi, a také doplňkem stravy, který pomůže zvýšit příjem proteinů v situacích, kdy jich organismus nemá dostatek.

Předpoklad bilance semene luskovin v marketingových letech 2016/2017–2023/2024 (t)

Ukazatel	MJ	2016/17	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23	2023/24
Produkční plocha	tis. ha	35 633	42 857	35 153	33 766	37 302	43 080	45 634	51 920
Hektarový výnos	t /ha	2,37	2,34	2,26	2,20	2,46	2,60	2,72	2,15
Položka bilance									
Počáteční zásoba	t	16 394	17 551	25 653	20 901	21 858	17 799	14 191	12 526
Produkce	t	84 623	100 417	79 515	74 165	91 866	111 890	123 948	111 676
Dovoz	t	18 115	20 471	19 118	18 672	18 570	18 534	23 244	24 049
Celková nabídka	t	119 131	138 439	124 286	113 738	132 295	148 223	161 383	148 251
Domácí spotřeba	t	63 696	79 961	73 540	64 240	77 920	83 186	89 081	75 360
Krmiva	t	21 000	40 000	32 000	21 000	27 000	32 800	34 000	21 900
Potravinářské užití	t	29 596	30 711	31 890	32 010	38 520	37 886	38 981	39 000
Osivo	t	13 000	9 000	9 500	11 000	12 000	12 300	15 800	14 250
Ztráty	t	100	250	150	230	400	200	300	210
Vývoz	t	37 884	32 825	29 845	27 640	36 576	50 846	59 776	59 734
Celkové užití	t	101 580	112 786	103 385	91 880	114 496	134 032	148 857	135 094
Konečná zásoba	t	17 551	25 653	20 901	21 858	17 799	14 191	12 526	13 157

Pramen: ČSÚ, kvalifikovaný odhad MZe a Agritec s .r .o .

V m. r. 2023/24 byl oproti minulému období odhad celkové nabídky luštěnin v ČR nižší vzhledem k poklesu produkce v návaznosti na významný pokles průměrného výnosu luskovin pěstovaných na zrno. Uvedená produkce luskovin na zrno vychází z údajů definitivní sklizně ČSÚ zveřejněných dne 23. 2. 2024.

S poklesem produkce dochází v bilanci i ke snížení odhadu domácí spotřeby, zejména na krmiva. Úroveň vývozu luštěnin je i v aktuálním roce vysoká díky udržení vysoké úrovně exportu hrachu. Produkce luštěnin pokrývá jejich domácí spotřebu z více než 100 % zejména vzhledem k podstatnému objemu produkce hrachu. Bilance zahraničního obchodu zůstává vzhledem k převaze vývozu nad dovozem kladná. Úroveň dovozu luštěnin se dle statistiky zahraničního obchodu ČSÚ meziročně opět zvýšila, a to zejména díky meziročnímu nárůstu dovozu hrachu ze Slovenska, čočky z Ruska a Turecka a cizrny z Ruska. K poklesu dovozu došlo u hrachu z Ukrajiny a čočky z Kanady. Úroveň vývozu luštěnin v m. r. 2023/24 na 59,7 tis. tun je podobná jako vloni. Zatímco ve vývozu na zahraniční trhy se tradičně uplatňuje zejména náš hrách, v rámci dovozu luštěnin do ČR převažuje dovoz jedlých luštěnin, tj. fazolu, čočky a cizrny.

Cenový vývoj luštěnin v České republice

Na základě šetření ČSÚ ceny zemědělských výrobců (CZV) sledovaných luštěnin v roce 2022 meziročně významně vzrostly u hrachu jedlého i krmného. Ceny hrachu, podobně jako dalších zemědělských komodit, v průběhu roku 2022 výrazně stouply v důsledku velkého nárůstu produkčních nákladů v souvislosti s rekordním vzestupem cen zemědělských vstupů (hnojiva, energie, pohonné hmoty atd.) zejména

po invazi Ruska na Ukrajinu. Průměrné roční ceny hrachu jedlého meziročně vrostly z průměrné úrovně roku 2021 dosahující 5 600 Kč/t na 7 741 Kč/t v roce 2022. Ceny krmného hrachu v roce 2022 vzrostly na rekordní úroveň 7 533 Kč/t (5 470 Kč/t v roce 2021). V roce 2023 došlo k nárůstu na rekordní úroveň u hrachu jedlého (7 933 Kč/t), u hrachu krmného došlo k poklesu průměrné CZV na 6 646 Kč/t. Průměrná CZV krmného hrachu za 1.pololetí roku 2024 mírně poklesla na 6 450 Kč/t.

Průměrné roční CZV v letech 2012–2023 u jednotlivých druhů luštěnin (Kč/t)

Rok	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Hrách jedlý	5 791	6 494	7 950	7 575	6 351	5 601	6 375	6 242	6 112	5 600	7 741	7 933
Hrách krmný	5 307	6 425	5 804	5 063	4 854	4 880	4 755	4 780	4 800	5 470	7 533	6 646

Pramen: ČSÚ.

Odborné novinky ze sektoru luskovin

V roce 2023 bylo v ČR registrováno a zapsáno ve Státní odrůdové knize 43 odrůd hrachu, 11 odrůd pelušky, 3 odrůdy bobu, 9 odrůd lupiny, 3 odrůdy vikve a 24 odrůd sóji.

ÚKZÚZ byl na základě § 38 odst. 3 zákona č. 219/2003 Sb., o uvádění do oběhu osiva a sadby pěstovaných rostlin a o změně některých zákonů (zákon o oběhu osiva a sadby), ve znění pozdějších předpisů, pověřen Ministerstvem zemědělství u vybraných plodin prováděním pokusů pro Seznam doporučených odrůd (SDO). Následně ÚKZÚZ uzavřel smlouvy s tzv. garanty, u luskovin s APZL (Asociace pěstitelů a zpracovatelů luskovin z. s.) od roku 2004. Zkoušení odrůd probíhá podle metodik ÚKZÚZ pro provádění zkoušek užitné hodnoty. Odrůdy jsou nejprve hodnoceny v rámci zkoušek pro registraci ÚKZÚZ. Po registraci odrůdy může udržovatel nebo zmocněný zástupce podat žádost o zařazení do zkoušek pro Seznam doporučených odrůd. Podle délky zkoušení a dosažených výsledků ve zkouškách je pak odrůdě na základě výchozích kritérií pro doporučování přidělena kategorie doporučení.

V roce 2023 byly registrovány **2 nové odrůdy hrachu**:

LS Kalina

- LS Kalina je poloraná odrůda typu semi-leafless.
- Počáteční růst je středně rychlý až rychlý. Rostliny jsou středně vysoké až vysoké, barva květu bílá, barva semene žlutá, semeno válcovitého tvaru. Hmotnost tisíce semen je středně vysoká, barevná vyrovnanost semen je středně vysoká až vysoká.
- Odrůda je středně odolná proti poléhání před sklizní.
- Odrůda je středně odolná proti napadení plísní hrachu, středně odolná proti napadení komplexem kořenových chorob, středně odolná až odolná proti napadení komplexem virových onemocnění, středně odolná až odolná proti napadení strupovitostí hrachu.
- Výnos semene je středně vysoký až vysoký.
- Obsah dusíkatých látek je středně vysoký, výnos dusíkatých látek středně vysoký, aktivita trypsin-inhibitoru nízká.

Orchestra

- Orchestra je poloraná odrůda typu semi-leafless.
- Počáteční růst je rychlý. Rostliny jsou středně vysoké, barva květu bílá, barva semene žlutá, semeno válcovitého tvaru. Hmotnost tisíce semen je středně vysoká až vysoká, barevná vyrovnanost semen vysoká.
- Odrůda je středně odolná proti poléhání před sklizní.

- Odrůda je středně odolná proti napadení plísní hrachu, středně odolná proti napadení komplexem kořenových chorob, středně odolná až odolná proti napadení komplexem virových onemocnění, středně odolná až odolná proti napadení mykosferelovou hnědou strupovitostí.
- Výnos semene je středně vysoký až vysoký.
- Obsah dusíkatých látek je vysoký, výnos dusíkatých látek vysoký, aktivita trypsin-inhibitoru nízká.

V roce 2023 byly registrovány **2 nové odrůdy sóji**:

Apollina

- Appollina je raná fialově kvetoucí odrůda.
- Rostliny jsou středně vysoké, růstový habitus polovzpřímený, hlavní stonek šedě ochmýřený. Hmotnost tisíce semen je středně vysoká až vysoká, barva pupku semene žlutá.
- Počáteční růst je středně rychlý až rychlý.
- Odrůda je odolná proti napadení bakteriózami, odolná proti napadení plísní sóje.
- Odrůda je odolná proti poléhání před sklizní, odolná proti praskání lusků, výška nasazení prvního lusku je středně vysoká až vysoká.
- Výnos semene je v rámci sortimentu raných odrůd vysoký, výnos dusíkatých látek vysoký až velmi vysoký.
- Obsah dusíkatých látek v sušině je středně vysoký, obsah tuku v sušině středně vysoký.

Alvesta

- Alvesta je raná až středně raná fialově kvetoucí odrůda.
- Rostliny jsou středně vysoké, růstový habitus polovzpřímený, hlavní stonek žlutohnědě ochmýřený. Hmotnost tisíce semen je středně vysoká až vysoká, barva pupku semene žlutá.
- Odrůda je středně odolná až odolná proti poléhání před sklizní, výška nasazení prvního lusku vysoká.
- Výnos semene v rámci sortimentu středně raných odrůd je vysoký.
- Obsah dusíkatých látek v sušině je středně vysoký až vysoký, obsah tuku v sušině středně vysoký.

HRÁCH SETÝ

Hrách je v ČR nejrozšířenějším druhem luskovin, jehož podíl na osevních plochách zaujímá kolem 90 % plochy luskovin pěstovaných na zrno. Nárůst ploch hrachu je podmíněn zvyšováním průměrných výnosů, které by v kombinaci s předpokládaným mírným nárůstem ceny, měly přinést nutnou kladnou míru rentability pěstování.

V porovnání s jinými kulturními druhy je zastoupení hrachu v osevních sledech nízké, v roce 2023 nicméně zaujímal 1,9 % orné půdy, což je mírný nárůst oproti předchozímu roku.

Hrách je náročný na dodržování agrotechnických postupů (zdravé certifikované osivo, termín setí, vhodný pozemek, ošetření porostu registrovanými přípravky, určení zralosti a vhodný postup sklizně a posklizňového ošetření). Je citlivý k velkému spektru patogenů, které způsobují závažné choroby hrachu. Pokud dojde k napadení rostlin, dochází k různým stupňům poškození vegetativních i generativních orgánů a následně ke snížení výnosu i kvality produkce.

Vyhodnocení pěstitelského ročníku 2023

V roce 2023 byl v době setí dostatek vláhy a porosty vzešly poměrně rovnoměrně. Dostatek srážek v průběhu dubna a počátkem května, měl vliv dobrý počáteční růst hrachu. I přes silnější přízemní mrazíky byl ale duben extrémně teplý. Květen byl teplotně normální v Čechách i na Moravě. V nejvýznamnějších pěstitelských oblastech jižní Moravy byl dostatek srážek, proto netrpěly porosty suchem jako v minulých letech. Červen byl teplejší a extrémně mokrý. Počátkem první dekády začaly jednotlivé odrůdy kvést, první hrachy odkvetly již koncem druhé dekády. Za deštivého počasí silně poléhaly. Vlhké počasí pokračovalo i v průběhu července, což oddálilo zrání.

V roce 2023 byla řada porostů hrachu ve velmi dobrém stavu, porosty byly dobře zapojené, bylo optimální nasazení lusků. Hrách byl na pěstitelských lokalitách mírně polehlý. Na výši výnosů se podílelo nejen počasí, ale i virové choroby, které na některých lokalitách poškodily velké plochy porostů. Řešením proti jejich škodlivému výskytu je pěstování raných odrůd, rezistentních odrůd nebo aplikace registrovaných insekticidů, které zamezí šíření hmyzích vektorů – mšic.

Od roku 2013 plocha osetá hrachem významně vzrostla, jeho současná výměra je více než trojnásobná. Oproti roku 2022 se plochy hrachu zvýšily o 6 327 ha (15,6 %) na celkem 46 954 ha. Největší pěstitelské plochy byly tradičně ve Středočeském kraji (10 254 ha), v Jihomoravském kraji (8 331 ha) a kraji Vysočina (4 791 ha). Pro budoucí období se očekává obdobný stav ploch. Vzrůstá zájem i o pěstování ozimých forem hrachu.

Průměrný výnos hrachu dle definitivních údajů ČSÚ v ČR dosáhl 2,25 t/ha a sklizeno bylo celkem 105 684 t hrachu, což je 2. nejvyšší úroveň produkce za posledních 23 let. V zemědělsky vyspělých zemích Evropy i světa jsou dosahovány relativně vysoké výnosy kolem 4 t/ha. Z dostupných informací zemědělských podniků byly zaznamenány výnosy mezi 3,0 až 4,5 t/ha. Je to dáno především pečlivou agrotechnikou a dodržováním zásad i specifik pěstování, byť nižší výnosy jsou často způsobeny i negativními vlivy počasí.

Produkce hrachu na zrno ve výši 105 684 tun představuje meziroční pokles o 8,2 % v důsledku nižšího výnosu na hektar (2,25 t/ha).

Vývoj ploch, výnosů a produkce hrachu setého v České republice

M. r.	Osevní plocha (ha)	Sklizňová plocha (ha)	Výnos (t/ha)	Produkce celkem (t)
1995/1996	52 503	52 158	2,50	130 428
1996/1997	48 471	47 202	2,55	120 139
1997/1998	44 879	43 778	2,12	93 015
1998/1999	51 698	50 979	2,39	121 789

1999/2000	39 925	39 721	2,65	105 382
2000/2001	34 445	33 826	2,22	75 256
2001/2002	33 132	32 135	2,57	82 538
2002/2003	27 971	27 971	2,01	56 145
2003/2004	24 086	24 086	2,23	53 736
2004/2005	21 487	21 486	3,35	71 962
2005/2006	29 123	29 121	2,70	78 756
2006/2007	27 148	27 148	2,64	71 540
2007/2008	22 888	22 886	2,40	55 002
2008/2009	17 385	17 385	2,35	40 900
2009/2010	21 147	21 147	2,45	51 866
2010/2011	24 391	24 391	1,98	48 242
2011/2012	17 189	17 189	3,05	52 341
2012/2013	15 068	15 068	2,04	30 710
2013/2014	12 934	12 934	2,37	30 700
2014/2015	14 449	14 449	2,96	42 748
2015/2016	23 876	23 876	3,27	78 161
2016/2017	26 601	26 601	2,58	68 703
2017/2018	34 793	34 793	2,51	87 323
2018/2019	29 087	29 087	2,43	70 564
2019/2020	28 779	28 779	2,34	67 344
2020/2021	32 607	32 607	2,60	84 861
2021/2022	38 527	38 527	2,71	104 423
2022/2023	40 627	40 627	2,83	115 135
2023/2024	**46 954**	**46 954**	**2,25**	**105 684**

Pramen: ČSÚ.

Struktura ploch osevů hrachu setého v letech 2016–2023 podle krajů (ha)

Kraj/rok	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2023/22 (%)
Praha	225	237	190	193	232	243	207	106	-48,5
Středočeský	5 138	7 147	5 927	5 744	7 368	8 272	9 041	10 254	+13,4
Jihočeský	2 717	3 188	2 482	2 261	2 459	2 719	3 320	3 880	+16,9
Plzeňský	2 134	2 915	1 824	2 370	2 443	2 782	3 240	4 120	+27,2
Karlovarský	136	372	323	222	187	236	501	636	+27,0
Ústecký	1 905	2 895	1 678	1 992	2 162	2 795	3 157	3 595	+13,9
Liberecký	706	704	677	733	763	704	874	990	+13,2
Královéhradecký	2 443	2 744	2 578	2 013	2 067	2 578	2 767	3 211	+16,1
Pardubický	1 876	2 256	2 277	1 767	1 881	2 435	2 506	3 238	+29,2
Vysočina	2 491	3 294	2 990	3 025	3 275	3 741	4 025	4 791	+19,0
Jihomoravský	4 858	6 079	5 699	5 771	6 635	8 356	7 753	8 331	+7,5
Olomoucký	1 008	1 224	1 077	1 147	1 209	1 239	1 075	1 388	+29,1
Zlínský	553	975	734	825	1 061	1 662	1 506	1 446	-3,9
Moravskoslezský	410	764	630	716	866	765	658	967	+47,0
ČR celkem	**26 601**	**35 793**	**29 087**	**28779**	**32 607**	**38 527**	**40 627**	**46 954**	**+15,6**

Pramen: ČSÚ.

V roce 2023 osevní plochy hrachu v ČR opět vzrostly, meziročně se zvýšily o 6 327 ha, tj. o 15,6 % na celkovou výši 46 954 ha. Největší výměra hrachu byla zaznamenána ve Středočeském kraji 10 254 ha) a Jihomoravském kraji (8 331 ha).

K největšímu meziročnímu nárůstu ploch došlo v Moravskoslezském kraji (o 47 %) a Pardubickém kraji (o 29,2 %). K největšímu meziročnímu propadu došlo v kraji Praha (o 48,5 %), k mírnému propadu též v kraji Zlínském (o 3,9 %).

Sklizeň hrachu polního na zrno v roce 2023 podle krajů

Území Kraj	Hrách polní na zrno		
	Plocha (ha)	Výnos (t/ha)	Sklizeň (t)
Česká republika	**46 954**	**2,25**	**105 684**
Hl.m.Praha	106	2,76	293
Středočeský	10 254	2,39	24 486
Jihočeský	3 880	1,83	7 093
Plzeňský	4 120	1,99	8 217
Karlovarský	636	1,56	994
Ústecký	3 595	2,59	9 303
Liberecký	990	1,92	1 904
Královéhradecký	3 211	2,43	7 798
Pardubický	3 238	2,25	7 273
Vysočina	4 791	1,78	8 527
Jihomoravský	8 331	2,53	21 072
Olomoucký	1 388	2,42	3 359
Zlínský	1 446	2,54	3 675
Moravskoslezský	967	1,75	1 690

Pramen: ČSÚ.

Výnos hrachu v roce 2023 v ČR dosáhl dle definitivní sklizně ČSÚ celkové výše 2,25 t/ha, což představuje v dlouhodobém srovnání mírně podprůměrný výnos. Nejvyšších výnosů bylo dosaženo v krajích Hl. m. Praha, Ústeckém a Zlínském. Naopak nejnižší výnosy zaznamenaly kraj Karlovarský, Moravskoslezský a Vysočina.

Zahraniční obchod s hrachem

Dovoz a vývoz hrachu setého podle marketingových roků (t)

M. r.	2016/17	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23	2023/24
Dovoz	2 976,3	4 616,1	1 447,4	1 706,6	1 762,0	1 367,8	4 545,2	4 582,5
Vývoz	32 746,9	28 120,0	24 459,2	22 615,8	31 376,9	44 369,9	53 426,5	53 279,6

Pramen: ČSÚ, Statistika zahraničního obchodu.

Dovoz a vývoz hrachu za kalendářní roky (t)

M. r.	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Dovoz	2 610,6	5 127,3	1 508,5	1 344,5	1 833,6	1 693,4	3 407,7	4 005,8
Vývoz	41 519,7	28 854,4	24 047,9	26 420,4	26 959,2	44 369,9	53 426,5	53 279,6

Pramen: ČSÚ, Statistika zahraničního obchodu.

Ceny semene hrachu

Průměrné měsíční ceny zemědělských výrobců semene hrachu v (Kč/t)

Komodita	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.
Hrách jedlý												
2009/10	-	-	5 367	-	4 773	4 914	4 524	5 167	-	5 600	-	-
2010/11	-	-	-	4 527	6 090	6 283	-	5 588	5 475	5 367	-	5 700
2011/12	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2012/13	-	-	5 950	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2013/14	-	-	-	6 475	-	-	-	-	-	-	-	-
2014/15	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2015/16	-	-	-	-	-	-	6 774	6 147	6 948	-	-	-
2016/17	-	-	5 375	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2017/18	-	-	5 595	-	4 967	-	-	-	-	6 340	-	-
2018/19	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2019/20	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2020/21	-	-	-	-	6 760	-	-	-	-	-	-	-
2021/22	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2022/23	-	7 513	8 150	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2023/24	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Hrách krmný												
2009/10	-	-	3 468	3 418	3 470	3 583	3 680	3 588	3 468	3 854	4 150	3 888
2010/11	3 425	3 405	4 189	4 492	4 636	4 544	4 283	4 929	5 268	5 130	5 285	5 450
2011/12	4 967	-	4 738	4 197	4 257	4 342	4 493	4 890	5 047	5 159	4 971	4 900
2012/13	-	4 591	5 180	5 690	6 325	7 433	-	7 102	-	-	-	-
2013/14	-	-	-		6 332	-	-	6 367	6 000	-	-	-
2014/15	-	5 010	5 169	5 113	5 450	-	-	-	-	-	5 277	-
2015/16	-	4 700	4 819	4 781	4 551	4 859	4 832	5 192	4 869	4854	4 625	4 710
2016/17	4 725	4 914	4 890	4 737	4 880	-	5 195	5 179	5385	5225	4933	-
2017/18	4 333	4448	4431	4621	4 732	4 972	5 008	5 109	4 919	4 950	4 836	4 740
2018/19	4 597	4 429	4 498	4 660	4 751	4 560	5 105	4 961	4 891	4 855	4 907	4 797
2019/20	5 010	4 574	4 596	4 805	4 167	4 692	4 812	5 036	4 904	5 067	4 833	4 763
2020/21	-	4 438	4 696	4 623	4 810	4 822	5 257	5 423	5 414	5 100	5 712	-
2021/22	-	5 178	5 221	5 307	6 222	6 011	6 044	6 658	7 241	7 615	7 949	-
2022/23	7 366	7 426	7 641	7 560	7 713	8 288	7 981	7 658	8 044	8 009	7 763	7 405
2023/24	**6 163**	**5 519**	**5 395**	**5 355**	**5 153**	**5 311**	**5 827**	**6 459**	**6 645**	**6 405**	**6 450**	**-**

Pramen: ČSÚ.

Předpoklad bilance užití semene hrachu v marketingových letech 2016/2017–2023/24 (t)

Ukazatel	MJ	2016/17	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23	2023/24
Produkční plocha	tis. ha	26 601	34 793	29 087	28 779	32 607	38 527	40 627	46 954
Hektarový výnos	t /ha	2,58	2,51	2,43	2,34	2,6	2,71	2,83	2,25
Položka bilance									
Počáteční zásoba	t	5 382	4 320	10 132	10 280	12 188	12 917	12 707	11 928
Produkce	t	68 703	87 323	70 564	67 344	84 861	104 423	115 135	105 684
Dovoz	t	2 976	4 616	1 447	1 707	1 762	1 368	4 545	4 583
Celková nabídka	t	77 061	96 259	82 143	79 330	98 811	118 707	132 387	122 195
Domácí spotřeba	t	39 995	58 007	52 196	44 526	54 518	61 630	67 032	55 841
Krmiva	t	16 544	38 393	30 904	20 329	25 785	32 046	33 222	21 820
Potravinářské užití	t	11 627	12 708	13 819	13 871	17 120	17 890	18 408	19 620
Osivo	t	11 769	6 709	7 349	10 158	11 298	11 517	15 138	14 193
Ztráty	t	55	197	124	168	315	177	264	208
Vývoz	t	32 747	28 120	19 667	22 616	31 377	44 370	53 427	53 280
Celkové užití	t	72 741	86 127	71 863	67 142	85 895	106 000	120 459	109 121
Konečná zásoba	t	4 320	10 132	10 280	12 188	12 917	12 707	11 928	13 074

Pramen: ČSÚ, kvalifikovaný odhad MZe a Agritec, s .r .o .

V m. r. 2023/24 je oproti minulému období odhad celkové nabídky hrachu v ČR nižší vzhledem k poklesu produkce v návaznosti na pokles průměrného výnosu hrachu na zrno. Uvedená produkce hrachu vychází z údajů definitivní sklizně ČSÚ zveřejněných dne 23. 2. 2024.

S poklesem produkce hrachu dochází v bilanci i k poklesu domácí spotřeby, zejména na krmiva. Úroveň vývozu, k jehož významnému nárůstu došlo už v předchozích letech, zůstává i v aktuálním roce vysoká. Potravinářské využití v posledních letech stabilně narůstá vzhledem k mírnému nárůstu hrachu ve výživě obyvatelstva a rostoucí poptávce potravinářského průmyslu. V souvislosti se změnami SZP pozorujeme v posledních letech vzestup zájmu o osiva, což se promítá i jejich vyšší spotřebě. Produkce hrachu pokrývá domácí spotřebu z více než 150 %. Bilance zahraničního obchodu s hrachem zůstává vzhledem k výrazné převaze vývozu nad dovozem kladná. V rámci dovozu jsou tradičně zahrnuty především reexporty a osivo zahraničních odrůd. V m. r. 2022/23, podobně jako u jiných zemědělských komodit, významně vzrostl dovoz hrachu z Ukrajiny. V m. r. 2023/24 se tento dovoz již snížil, přičemž vzrostl zejména dovoz hrachu ze Slovenska (v m. r. 2023/24 dovezeno 1,25 tis. t z Ukrajiny, 2,36 tis. t ze Slovenska a 356 t z Maďarska). Vývoz v m. r. 2023/24 směřoval tradičně nejvíce do Německa (v m. r. 2023/24 vyvezeno 32,9 tis. t), dále pak do Itálie (v m. r. 2023/24 vyvezeno 7 tis. t), Polska (v m. r. 2023/24 vyvezeno 2,8 tis. t), Švýcarska (v m. r. 2023/24 vyvezeno 2,18 tis. t), Nizozemska (v m. r. 2023/24 vyvezeno 1,9 tis. t) a na Slovensko (v m. r. 2023/24 vyvezeno 1,3 tis. t).

Hrách zahradní a dřeňový

Tradiční a oblíbenou zeleninou je v ČR zahradní hrách, který se pěstuje pro konzervárenské a mrazírenské účely. Jeho plocha zůstává poměrně stabilní a odpovídá poptávce zpracovatelského průmyslu.

Zahradní hrách se pěstuje pro mladé lusky. Obsahují hodně vitaminu C a E , vyhledávané antioxidanty, bílkoviny, fosfor a vápník. Zahradní hrách se dělí na dřeňový, cukrový a k vylupování. Nejčastěji se pěstuje dřeňový. Konzumují se celé lusky nebo nezralá zploštělá semena, která se konzumují, konzervují nebo mrazí. Jakmile semena dozrají do plné biologické zralosti, ztvrdnou a jsou nepoživatelná, zůstanou tuhá i po uvaření.

V roce 2023 se hrách zahradní pěstoval na ploše 1 017 ha, oproti roku 2022 došlo k poklesu jeho ploch o 421 ha, což činí 29,3 %. Sklizeno ho bylo 2 627 t při průměrném výnosu 2,58 t/ha, tj. o 1 961 t (42,7 %) méně než v roce 2022.

Plochy, výnosy a produkce hrachu zahradního v ČR

Ukazatel	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Sklizňová plocha (ha)	1 103	923	1 113	1 311	1 368	1 100	1 394	1 606	1 438	1 017
Průměrný výnos (t /ha)	5,12	4,52	4,11	3,62	2,25	2,82	3,43	3,40	3,19	2,58
Produkce (t)	5 645	4 174	4 572	4 751	3 076	3 131	4 786	5 457	4 588	2 627

Pramen: ČSÚ

LUPINA

Lupina patří vysokým obsahem bílkovin v semenech k luskovinám, které se výživovou hodnotou blíží k sóje. Některé charakteristiky týkající se obsahu nutričně aktivních faktorů a nízké alergenicity ji řadí mezi velmi perspektivní plodiny z hlediska prevence kardiovaskulárních a jiných chorob.

Lupina (Lupinus), dříve nazývaná vlčí bob nebo vlčinec, je obsáhlý rod zahrnující v Evropě 12 druhů, z nichž většina jsou jednoleté byliny využívané v zemědělství, ale vyskytují se také byliny a keře, které jsou převážně jako trvalky úspěšně používány v okrasném zahradnictví, k ozeleňování i úpravám kolem komunikací a jinde v krajině.

Lupina má, jako ostatní bobovité rostliny, schopnost vázat kořenovou soustavou vzdušný dusík, což je spolu s příznivými účinky na půdní strukturu s úspěchem využíváno. Jako vynikající předplodiny jsou vhodné všechny u nás pěstované druhy, tj. lupina bílá, lupina úzkolistá (modrá), lupina žlutá i z Jižní Ameriky pocházející lupina proměnlivá. Pro zelené hnojení na méně úrodných písčitých půdách se nejlépe osvědčuje lupina žlutá (např. v severním Německu, v Polsku aj.).

Dlouholetým šlechtěním se podařilo postupně vyselektovat odrůdy neobsahující hořké alkaloidy. Tím se lupina dostala, kromě tradičního pěstování pro krmné účely (výživa ryb, skotu, prasat i drůbeže), i do sféry potravinářského použití. Některé odrůdy lupiny bílé (např. u nás registrované odrůdy Amiga a Zulika aj.) mají proto všestranné použití a hodí se nejen pro krmení hospodářských zvířat či pekárenský průmysl, ale mohou být použity i v kuchyni, obdobně jako např. fazole. Velmi perspektivní je rovněž využití u nás rozšiřované lupiny úzkolisté, kde je sortiment postupně obohacován o nové jakostní odrůdy.

Lupina bílá je nejnáročnější v požadavcích na prostředí, vyžaduje dostatek vláhy. Půdy vyžaduje písčitohlinité, hlinité až jílovité s dostatkem humusu a vápníku, pH 6–7. Vhodné jsou polohy v řepařské a obilnářské oblasti. Naopak za nevhodné lze považovat podmínky v bramborářské oblasti jak z důvodu menší sumy tepla, tak z důvodu zhoršeného zdravotního stavu ve vlhčích podmínkách i důvodu nedozrání. Lupina bílá má relativně nejdelší vegetační dobu (130–136 dnů). Na lupině, pro niž byl v minulých letech velmi závažný a téměř neřešitelný problém – antraknóza (Colletotrichum gloeosporoides), nedošlo k silnému výskytu této choroby a porosty nebyly poškozeny.

Lupina úzkolistá je méně náročná na teplo a středně náročná na vláhu, vegetační doba je kratší (kolem 100 dnů). Vhodné jsou vlhčí, středně těžké, hlinité půdy, neutrální až slabě kyselé reakce. Nevhodné jsou půdy těžké i písčité. Je méně náchylná k napadení antraknózou, která velmi výrazně snižuje výnos u lupiny bílé.

Lupina žlutá je středně náročná na teplo, méně náročná na vláhu a půdu, ale nesnáší vyšší obsah vápníku v půdě, který zhoršuje zdravotní stav a způsobuje fyziologické poruchy a růstové deprese. Vhodné jsou pro ni písčité půdy s nižším pH 4,5–6. V současné době se v ČR téměř nepěstuje.

Od poloviny 90. let se pěstování lupiny bílé v zemích v střední Evropy snížilo kvůli výskytu antraknózy lupiny a nedostatku odrůd s dostatečnou odolností vůči této chorobě. V ČR bylo v roce 2023 ve Státní odrůdové knize registrováno 9 odrůd (4 odrůdy lupiny bílé – Zulika, Pilgrim, Krasava, Ilzu, 4 odrůdy lupiny úzkolisté – Kurant, Probor, Rumba, Tango a 1 odrůda lupiny žluté Wladko).

Pěstitelské plochy lupiny v ČR mají podle statistik dlouhodobě sestupnou tendenci, v posledních letech se pohybují okolo 2 tis. ha. V roce 2023 došlo k meziročnímu snížení ploch lupiny pěstované na zrno o 363 ha (18,2 %), lupina byla vyseta na 1 625 ha. Osevní plochy lupiny úzkolisté v poslední době vzrůstají, zatímco plochy lupiny bílé klesají. Podíl na tom má především dostupnost kvalitních odrůd, rychlejší vývoj rostlin a kratší vegetační doba lupiny úzkolisté.

Výnosy lupiny byly v roce 2023 podprůměrné. V ČR bylo dle ČSÚ dosaženo průměrného výnosů 1,12 t/ha, který je nižší než loňský průměrný výnos (1,31 t/ha). Celková produkce lupiny dosáhla rekordně nízké úrovně 1 818 tun.

Pěstitelská plocha, výnos a produkce lupiny v ČR

M. r.	Pěstitelská plocha	Výnos	Produkce
	(tis. ha)	(t/ha)	(tis. t)
2006/07	12,0	2,4	28,8
2007/08	9,2	3,1	28,5
2008/09	6,4	3,2	20,5
2009/10	1,2	1,1	2,17
2010/11	2,1	1,22	2,55
2011/12	1,5	2,15	3,33
2012/13	1,4	1,75	2,46
2013/14	1,4	1,57	2,15
2014/15	2,1	1,79	3,76
2015/16	2,6	1,41	3,60
2016/17	3,0	1,96	5,81
2017/18	4,5	1,52	6,90
2018/19	3,0	1,62	4,82
2019/20	2,2	1,36	3,05
2020/21	1,9	1,25	2,40
2021/22	2,1	1,26	2,63
2022/23	2,0	1,31	2,61
2023/24	**1,6**	**1,12**	**1,82**

Pramen: do roku 2008 kvalifikovaný odhad Agritec, s.r.o.; od roku 2009 ČSÚ.

Sklizeň lupiny v roce 2023 podle krajů

Kraj	Sklizňová plocha (ha)	Výnos (t/ha)	Produkce (t)
Praha	0	0	0
Středočeský	377	1,09	412
Jihočeský	245	1,03	252
Plzeňský	204	0,82	168
Karlovarský	73	1,44	105
Ústecký	29	1,21	35
Liberecký	66	1,24	82
Královéhradecký	86	1,47	126
Pardubický	132	1,16	153
Vysočina	147	1,27	186
Jihomoravský	161	1,12	180
Olomoucký	29	1,31	38
Zlínský	0	0	0
Moravskoslezský	77	1,04	80
ČR celkem	**1 625**	**1,12**	**1 818**

Pramen: ČSÚ.

BOB OBECNÝ

Bob obecný se pěstuje v České republice i v EU pro produkci na proteiny bohatých semen. Odrůdy zahradního bobu jsou konzumovány jako zelenina. Bob může mít velký význam také v ekologickém zemědělství, protože na rozdíl od sóji nehrozí jeho kontaminace geneticky modifikovanými odrůdami. Tradiční, barevně kvetoucí odrůdy, sice díky obsahu taninu disponují dobrým výnosem a zdravotním stavem, avšak jejich hořká chuť muže snižovat chuťovou atraktivitu semen. Šlechtěním byly získány tzv. beztaninové, bělokvěté odrůdy, u kterých je tento nedostatek eliminován a které jsou již běžně pěstovány. Pěstování bobu na semeno však není jedinou možností jeho využití. Porosty bobu mohou být určeny k výrobě píce, přičemž je nejčastěji využívána metoda sklizně celých rostlin systémem silážování drtě (tzv. metoda GPS). Principem této metody je sklizeň nadzemní části rostlin a její rozdrcení speciální sklízecí řezačkou s vícenožovým bubnem tak, aby došlo k narušení semen. Optimální doba sklizně je tehdy, když sušina drtě dosáhne 35–40 %, monokulturně pěstovaný porost je na počátku žluté zralosti, semena jsou pevná a lusky ve spodní třetině již černé.

Bobu se velmi dobře daří se ve vyšších, vlhčích polohách a může být pěstován i tam, kde jsou pro hrách a sóju podmínky už méně vhodné. Podobně jako ostatní luskoviny vyniká schopností poutat kořenovým systémem vzdušný dusík a má výborné meliorační účinky na půdu. Kromě vlastního účelového využití na píci i semeno je bob také výbornou krycí plodinou pro podsevy víceletých jetelovin, kmínu apod. Kvůli poměrně vysokému vzrůstu a mělkým kořenům patří bob mezi erozně nebezpečné plodiny.

V roce 2023 byly v ČR registrovány a zapsány ve Státní odrůdové knize 3 odrůdy bobu polního (Merkur, Merlin, Mistral).

Od roku 2007 došlo k významnému propadu ploch bobu v ČR a od roku 2009 do roku 2017 nebyl bob v rámci statistiky ČSÚ samostatně sledován. Tento pokles do jisté míry signalizoval úbytek ploch bobu pěstovaného na zelenou píci. K obnově statistického sledování bobu došlo opět v roce 2018, kdy byl vyset a sklizen z plochy 757 ha. V roce 2023 se bob pěstoval na ploše 1 890 ha, což je nárůst oproti roku 2022 o 464 ha (32,5 %). Průměrný výnos bobu dosáhl v roce 2023 průměrné úrovně 1,51 t/ha. Sklizeno bylo celkem 2 862 tun bobu, což je o 258 tun (tj. o 8,3 %) méně než v roce 2022.

Vzhledem k poptávce krmivářského průmyslu po bobu nelze zatím očekávat do budoucna zvýšenou produkci, a to ani přes nástup odrůd s novou kvalitou (bělokvěté odrůdy s nízkým obsahem taninu). I přes nové pozitivní domácí i zahraniční poznatky v oblasti zkrmování bobu, zůstává domácí krmivářský průmysl vůči bobu značně konzervativní. Hlavní konkurenční nevýhodou pěstování bobu jsou, podobně jako u ostatních luskovin v ČR, nízké dosahované výnosy na provozních plochách a nízké odbytové ceny semene. Hlavními příčinami neuspokojivého využívání výnosového potenciálu používaných odrůd je citlivost bobu k nepříznivým půdním a povětrnostním podmínkám, nedodržování komplexních zásad agrotechniky pěstování a časté extrémní výkyvy povětrnostních podmínek v posledních letech. Výnosový potenciál současných odrůd bobu několikanásobně převyšuje úroveň výnosů dosahovanou domácími pěstiteli.

Vývoj ploch, výnosů a produkce bobu obecného v České republice

M. r.	Osevní plocha (ha)	Sklizňová plocha (ha)	Výnos (t/ha)	Produkce celkem (t)
2018/2019	932	932	1,59	1 485
2019/2020	757	757	1,07	814
2020/2021	826	826	2,68	2 209
2021/2022	991	991	2,38	2 353
2022/2023	1 426	1 426	2,19	3 120
2023/2024	**1 890**	**1 890**	**1,51**	**2 862**

Pramen: ČSÚ.

Sklizeň bobu obecného v roce 2023 podle krajů

Kraj	Sklizňová plocha (ha)	Výnos (t/ha)	Produkce (t)
Praha	0	0	0
Středočeský	298	1,67	499
Jihočeský	225	1,30	292
Plzeňský	505	0,95	480
Karlovarský	21	0,95	20
Ústecký	79	1,72	136
Liberecký	0	0	0
Královéhradecký	245	2,05	503
Pardubický	220	1,73	380
Vysočina	24	1,04	25
Jihomoravský	143	2,24	320
Olomoucký	55	1,78	98
Zlínský	72	1,46	105
Moravskoslezský	3	1,33	4
ČR celkem	**1 890**	**1,51**	**2 862**

Pramen: ČSÚ.

Dovoz a vývoz bobu podle marketingových roků (t)

M. r.	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23	2023/24
Dovoz	65,3	91,3	581,1	62,0	79,2	3,7	33,4	100,5	555,9
Vývoz	693,3	353,0	711,1	372,1	352,8	452,8	922,1	945,7	674,3

Pramen: ČSÚ, Statistika zahraničního obchodu.

Dovoz a vývoz bobu za kalendářní roky (t)

Kalendářní rok	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Dovoz	41,6	103,9	579,6	78,1	54,0	7,6	38,7	525,2
Vývoz	755,1	103,9	781,3	227,9	573,7	742,7	1 003,9	763,6

Pramen: ČSÚ, Statistika zahraničního obchodu.

PELUŠKA, VIKVE

Peluška a vikve patří mezi pícní typy luskovin. Na semeno se pěstují pouze k produkci osiva pro domácí užití a vývoz. Domácí požadavky na kvalitní bílkovinnou píci se vzhledem k poklesu stavů skotu velmi snížily. Částečnou náhradou je smluvní produkce osiva pro vývoz. České odrůdy pelušky dosahují v zahraničí velmi dobrých výsledků. V čisté kultuře je peluška schopna poskytovat při sklizni již začátkem kvetení průměrný výnos 30–40 t/ha zelené píce, což odpovídá 5 až 7 tun sena/ha. Produkce čistého porostu vikve seté a panonské bývá 15–20 t/ha zelené píce, vikve huňaté cca 20–30 t/ha zelené píce. Na zeleno jsou peluška a vikve pěstovány především ve směsi s obilovinami k přímému zkrmování, ke konzervaci senážováním, nebo pro zelené hnojení půdy. Plochy pelušky pěstované v monokultuře jsou určené především k výrobě osiv, která jsou tradiční exportní komoditou.

V roce 2023 jsou v ČR registrovány a zapsány ve Státní odrůdové knize 3 odrůdy vikve (Ebena, Greta, Vivita) a 11 odrůd pelušky (Andrea, Arkta, Arvika, Dora, Effecta, Frostica, Galaxy, Livioletta, Mefisto, Model, Turnia).

Od roku 2023 ČSÚ začal samostatně sledovat vikev na zrno, do té doby byla vikev zařazena mezi ostatní luskoviny. Dle ČSÚ bylo v roce 2023 ze sklizňové plochy 997 ha sklizeno 829 t vikve při průměrném výnosu 0,83 t/ha.

Sklizeň vikve na zrno v roce 2023 podle krajů

Kraj	Sklizňová plocha (ha)	Výnos (t/ha)	Produkce (t)
Praha	0	0	0
Středočeský	333	0,73	242
Jihočeský	9	0,89	8
Plzeňský	5	1,00	5
Karlovarský	25	0,88	22
Ústecký	0	0	0
Liberecký	14	1,07	15
Královéhradecký	3	1,00	3
Pardubický	106	0,97	103
Vysočina	76	0,95	72
Jihomoravský	316	0,86	272
Olomoucký	8	0,75	6
Zlínský	48	0,77	37
Moravskoslezský	55	0,82	45
ČR celkem	**997**	**0,83**	**829**

Pramen: ČSÚ.

OSTATNÍ LUSKOVINY

Do této kategorie řadí ČSÚ širokou skupinu maloobjemových luskovin. Jedná se především o pelušku, čočku a fazol. Bob obecný a vikev, které byly také zahrnuty v této skupině, jsou v současnosti sledovány samostatně.

V roce 2023 byla osevní i sklizňová plocha ostatních luskovin meziročně nižší (453 ha), tento údaj však není s předchozím obdobím srovnatelný díky oddělení vikve na zrno ze skupiny ostatních luskovin. Plocha jednoletých luskovin pěstovaných na zeleno se v roce 2023 meziročně zvýšila o 333 ha (1,8 %) z 18 997 ha na 19 330 ha.

Oproti předchozím ročníkům byly výnosy ostatních luskovin v roce 2023 nižší. Sklizeno jich bylo 483 t při průměrném výnosu 1,07 t/ha.

Vývoj sklizňových ploch, výnosů a produkce ostatních luskovin v ČR

M. r.	Sklizňová plocha (ha)	Výnos (t/ha)	Produkce (t)
2007/08	6 402	1,33	8 546
2008/09	4 038	1,42	5 727
2009/10	5 928	1,36	8 036
2010/11	4 830	1,52	7 342
2011/12	3 580	2,20	7 890
2012/13	3 702	1,61	5 975
2013/14	3 547	1,53	5 422
2014/15	3 615	2,02	7 287
2015/16	6 714	2,11	14 149
2016/17	6 062	1,66	10 066
2017/18	3 527	1,76	6 194
2018/19	2 157	1,23	2 645
2019/20	1 983	1,49	2 954
2020/21	1 959	1,22	2 399
2021/22	1 476	1,68	2 481
2022/23	1 593	1,93	3 080
2023/24*)	**453**	**1,07**	**483**

Pramen: ČSÚ.

*) údaj není plně srovnatelný (samostatné sledování vikve na zrno od roku 2023)

Sklizeň ostatních luskovin a bílkovinných plodin na zrno v roce 2023 podle krajů

Kraj	Sklizňová plocha (ha)	Výnos (t/ha)	Produkce (t)
Praha	0	0	0
Středočeský	4	1,25	5
Jihočeský	58	1,07	62
Plzeňský	14	1,14	16
Karlovarský	4	1,25	5
Ústecký	12	1,17	14
Liberecký	0	0	0
Královéhradecký	0	0	0
Pardubický	0	0	0
Vysočina	55	1,07	59
Jihomoravský	22	1,14	25
Olomoucký	29	1,07	31
Zlínský	254	1,04	264
Moravskoslezský	1	1,00	1
ČR celkem	**453**	**1,07**	**483**

Pramen: ČSÚ.

FAZOL OBECNÝ

Fazol je celosvětově nejrozšířenější luskovinou na zrno (mimo sóju). V podmínkách středoevropského klimatu se převážně pěstuje fazol obecný (Phaseolus vulgaris, ssp. vulgaris), který má 2 variety – fazol keříčkový (var. nanus) a fazol popínavý (var. vulgaris). Jako fazol polní se převážně využívá fazol keříčkový, jako zahradní fazol obě varianty.

V obou případech je možná jak převažující konzumace dozrálých semen, tak sklizeň a potravinářská úprava nedozrálých lusků. Existuje mnoho forem lišících se barvou a velikostí semene, tvarem a délkou lusku i typem vzrůstu.

Zatímco v 90. letech minulého století se fazol v ČR pěstoval na plochách 300–900 ha a výroba se soustřeďovala do nejteplejších poloh kukuřičného a řepařského výrobního typu (jižní Morava, Polabí, Poohří), osevní plocha v roce 2004 klesla podle statistického šetření ČSÚ na 1 hektar. Velkovýrobní pěstování fazolu bylo v České republice ukončeno. Podle odhadů společnosti Agritec Šumperk, s. r.o. dosahuje současná plocha u drobných pěstitelů zhruba do 3 ha. Ústup od jeho pěstování byl podobně jako u čočky způsoben především nepříznivými ekonomickými relacemi, špatným zdravotním stavem, nižšími výnosy nedostatkem vhodných odrůd, včetně vazby na související vlivy technologické, a dalšími okolnostmi.

Zaregistrováním nových zahraničních odrůd, které umožňují jednofázovou sklizeň, by se mohl opět zvýšit zájem domácích pěstitelů o tuto velmi žádanou luskovinu. Nové odrůdy s vyšším nasazením lusků se pěstují v úzkých řádcích, při využití chemické ochrany a přímé kombajnové sklizně, což značně snižuje náklady oproti dvoufázové sklizni.

Dovoz a vývoz semene fazolu za kalendářní roky (t)

Kalendářní rok	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Dovoz	5 509,1	4 989,5	5 152,6	4 685,1	5 442,9	4 431,6	5 097,4	3 513,3
Vývoz	1 893,7	1 694,3	1 785,9	1 964,5	1 510,9	1 587,3	1 562,8	1 602,3

Pramen: ČSÚ, Statistika zahraničního obchodu.

Semeno fazolu celé řady morfologicky a barevně odlišných druhů se do České republiky dováží z mnoha zemí celého světa, především z Etiopie, Argentiny, Kanady a Číny. Každoročně dovážené množství kolísá v posledních letech v rozmezí 4 000–5 500 t.

Dovoz a vývoz semene fazolu za marketingové roky (t)

M. r.	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23	2023/24
Dovoz	5 448,9	4 731,1	5 196,6	5 430,6	4 788,6	4 371,8	5 320,1	4 235,7	3 748,4
Vývoz	1 720,1	1 718,8	1 797,9	2 009,4	1 661,1	1 391,8	1 675,4	1 633,1	1 246,9

Pramen: ČSÚ, Statistika zahraničního obchodu.

Fazol zahradní na zelené lusky

Fazol zahradní je tradiční zeleninou, která se zpracovává podobně jako zelený hrášek v mrazírenském a konzervárenském průmyslu. Jeho plochy se v posledních letech snížily na zanedbatelnou úroveň.

ČOČKA

Čočka patří mezi teplomilné luskoviny. Její velkovýrobní pěstování bylo v České republice ukončeno. Daří se jí nejlépe v sušších teplejších podmínkách. Nejvhodnější je pro ni kukuřičná a sušší řepařská výrobní oblast (Polabí, Poohří, jihozápadní Morava). Její požadavky na stanoviště splňuje i suchá bramborářská oblast (Třebíčsko) se srážkami 500–550 mm ročně a průměrnou roční teplotou nad 8 o C. Vyžaduje půdy vzdušné lehčí hlinitopísčité nebo písčitohlinité, dobře zásobené vápnem s neutrální reakcí. Zvláště dobře se jí daří v lehčích půdách slínitých a opukových. Na těžkých půdách trpí chorobami, především kořenovými a antraknózami.

Celková poptávka po ní v posledních letech vzrůstá a je pokrývána dovozem zejména z Kanady (40–50 %), Ruské federace, Ukrajiny, Turecka, Nizozemí, Polska a Slovenska. Plochy čočky se v ČR statisticky nesledují, jsou omezeny pouze na plochu u malopěstitelů.

Čočka je z hlediska potravinářského využití nejžádanější luskovinou. Čočka je mimořádně hodnotná potravina, která svou vařivostí, výživností a stravitelností předčí hrách. Je jedinou luštěninou, která se před vařením nemusí máčet. Obsahuje významná množství bílkovin, sacharidů, vitamínů skupiny B, fosforu, hořčíku, vápníku, železa, draslíku a selenu.

Dovoz a vývoz semene čočky za kalendářní roky (t)

Kalendářní rok	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Dovoz	7 977,1	8 855,2	9 177,8	8 913,6	10 931,8	10 436,3	10 333,8	10 494,9
Vývoz	1 323,8	1 775,4	2 098,0	2 065,2	2 636,2	2 662,3	2 945,3	3 685,9

Pramen: ČSÚ, Statistika zahraničního obchodu.

Dovoz a vývoz čočky za marketingové roky (t)

M. r.	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23	2023/24
Dovoz	8 266,2	8 861,0	8 412,8	9 948,0	9 707,0	9 777,0	9 665,9	11 111,7	12 393,3
Vývoz	1 171,5	1 796,5	1 527,9	2 306,3	2 464,7	2 492,6	3 036,0	3 230,7	3 795,9

Pramen: ČSÚ, Statistika zahraničního obchodu.

LUSKOVINO-OBILNÍ SMĚSKY

Pěstování luskovino-obilních směsek (LOS) se významně rozšiřuje zejména v západoevropských zemích. V ČR se zájem o jejich pěstování zvyšuje hlavně v oblasti ekologického zemědělství, které zaznamenává dynamický rozvoj. Tomu napomáhá nejen dotační politika, ale také zvyšující se zájem společnosti o environmentálně přijatelnější způsoby hospodaření, které mají udržet a zlepšit biodiverzitu, snížit ekologickou zátěž a uspokojit narůstající zájem spotřebitelů o ekologicky produkované zemědělské produkty a potraviny.

V oblasti ekologického zemědělství, kde je zakázáno používání syntetických pesticidů, lehce rozpustných minerálních hnojiv a kde dochází k minimalizaci vnějších vstupů, tak nabývá mimořádně na významu schopnost luskovino-obilních směsek omezovat zaplevelení, obohacovat půdu o dusík, potlačovat a přerušovat rozmnožování chorob a škůdců. Vzhledem k tomu, že pro množitelské porosty v ekologickém zemědělství jsou stanoveny limitní výskyty plevelů, může se schopnost luskovino-obilních směsek potlačovat zaplevelení významně uplatňovat při produkci ekologického osiva. K tomu přispívá i prokázané zlepšení zdravotního stavu rostlin a omezení rozmnožování škůdců ve směsce.

Luskovino-obilné směsky jak v ekologickém, tak konvenčním zemědělství, jsou významným zdrojem vysokobílkovinné píce. V posledních letech vzrostl zájem o jejich pěstování i užití. Jejich plocha není samostatně ve statistice ČSÚ evidována.

Výhodou porostu LOS z hlediska protierozní ochrany je jeho schopnost rychlého vzcházení a zapojení porostu. Díky této vlastnosti dokáže porost zajistit včasné pokrytí půdy a tím působit protierozně. Od roku 2013 je pěstování LOS na mírně erozně ohrožených (MEO) půdách považováno za specifickou půdoochrannou technologii, která vyhovuje podmínkám standardu DZES 5 (dříve GAEC 2) za předpokladu dodržení přesně specifikovaných parametrů porostu.

Pěstování LOS na MEO půdách lze považovat za půdoochrannou v případě, že:

- plodiny obsažené ve směsi se na metr čtvereční výsevku LOS **nahodile střídají,**
- na metr čtvereční výsevku LOS v **meziřádkovém rozmezí do 15 cm** se nachází **min. 50% zastoupení obilných stébel**,
- LOS obsahuje z výčtu širokořádkových plodin pouze **bob setý nebo sóju**.

PĚSTOVÁNÍ LUSKOVIN V EKOLOGICKÉM ZEMĚDĚLSTVÍ

Pravidla ekologického zemědělství (EZ) a výroby biopotravin jsou stanovena národními i evropskými předpisy, zejména **zákonem č. 242/2000 Sb.**, o ekologickém zemědělství a o změně zákona č. 368/1992 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů, **vyhláškou č. 16/2006 Sb.**, kterou se provádějí některá ustanovení zákona o ekologickém zemědělství, a dále **nařízením Evropského parlamentu a Rady (EU) 2018/848** ze dne 30. května 2018 o ekologické produkci a označování ekologických produktů a o zrušení nařízení Rady (ES) č. 834/2007, a s ním souvisejícími prováděcími nařízeními Komise (EU) 2020/464, 2021/279, 2021/1165, 2021/1378, 2021/2119, 2021/2307, 2022/2240, 2023/121, 2023/1195 a 2023/2229; nařízeními Komise v přenesené pravomoci (EU) 2020/427, 2020/1794, 2020/2146, 2021/642, 2021/715, 2021/716, 2021/771, 2021/1006, 2021/1189, 2021/1691, 2021/1697, 2021/1698, 2021/2304, 2021/2306, 2022/474, 2022/1450, 2023/207, 2023/1686 a 2024/2867, nařízením Evropského parlamentu a Rady (EU) 2023/2419 o označování ekologického krmiva pro zvířata v zájmovém chovu a také nařízením Evropského parlamentu a Rady (EU) 2017/625 ze dne 15. března 2017 o úředních kontrolách a jiných úředních činnostech prováděných s cílem zajistit uplatňování potravinového a krmivového práva a pravidel týkajících se zdraví zvířat a dobrých životních podmínek zvířat, zdraví rostlin a přípravků na ochranu rostlin.

Historie EZ se v ČR datuje od roku 1990, kdy byly registrovány první 3 ekologické farmy. K 31. 12. 2023 působilo v ČR již 5 345 ekologických zemědělců (což je o 295 více ve srovnání s rokem předchozím) a 969 výrobců biopotravin (tj. o 21 méně než v předchozím roce). Podíl ekologicky obhospodařované půdy v LPIS k celkové výměře zemědělské půdy v LPIS činil 16,8 %. Výměra půdy v EZ dosáhla k 31. 12. 2023 již 595 190 ha, výměra orné půdy 120 531 ha. Podíl orné půdy vůči dlouhodobě dominujícím travním porostům v EZ setrvale narůstá, vůči celkové výměře půdy v EZ tvořil ke konci roku 2023 již 20,3 %.

Pěstování leguminóz zaujímá nezanedbatelnou část rostlinné produkce ekologického zemědělství. Luskoviny a jeteloviny se vyznačují pro ekologické zemědělství zvlášť významnou vlastností, schopností poutat vzdušný dusík. Vzhledem k této vlastnosti jsou tyto plodiny nezbytnou součástí osevního postupu ekologicky hospodařícího podniku. Odborné prameny uvádějí, že zastoupení leguminóz by v osevním postupu ekologického podniku mělo činit 20–25 %.

V roce 2023 bylo 10,9 % z celkově osetých ploch luskovinami na zrno v ČR obhospodařováno v režimu EZ, přičemž obdobně jako v předchozím roce došlo v roce 2023 ke zvýšení výměry jejich ploch v EZ (nárůst o 6,4 %). V roce 2023 došlo u luskovin na zrno k meziročnímu nárůstu objemu produkce o 12,3 %.

Podíl bioprodukce luskovin na zrno na jejich celkové produkci v ČR v roce 2023 dosáhl 9,3 % (zahrnuta je pouze certifikovaná bioprodukce, nikoli produkce z přechodného období). Z pohledu porovnání hektarového výnosu se v roce 2023 pohybovaly výnosy u ekologicky pěstovaných luskovin na zrno kolem 85 % konvenčního výnosu.

V rámci luskovin pěstovaných v EZ v ČR v roce 2023 dominovalo, a to konstantně již od roku 2018, pěstování hrachu (46,5 %). Dalšími významnými druhy byla peluška (18,4 %), bob (11,7 %), lupina (10,3 %) a sója (6,1 %). Meziročně vzrostla plocha v rámci luskovin na zrno u bobu o 28,6 %, u hrachu o 18,2 %, u pelušky o 10,7 % a u lupiny o 3,3 %. Naopak došlo ke snížení výměry u ostatních luskovin (o 32,4 %) a u sóji (o 28,7 %).

Struktura, produkce a výnos luskovin na orné půdě v roce 2023 v EZ

Plodiny	Počet ekofarem[1)]	Ekologický režim	Ekologická produkce	Ekologické výnosy
		(ha)	(t)	(t/ha)
Luskoviny na zrno celkem (suché luskoviny)	**227**	**5 652,08**	**10 371,87**	**1,84**
Hrách	132	2 626,26	4 965,98	1,89
Bob	18	659,68	1 323,00	2,01
Lupina	21	580,67	893,45	1,54
Sója	10	346,45	617,30	1,78
Peluška	59	1 042,15	2 082,80	2,00
Ostatní luskoviny	23	396,87	489,34	1,23
Luskoviny (zelenina)	**14**	**0,64**	**1,5**	**2,34**

Pramen: Statistické šetření na ekologických farmách ÚZEI 2023

[1)] Počet ekofarem, které mají plochy dané plodiny již v ekologickém režimu

Hrách je významnou luskovinou pěstovanou v ekologickém zemědělství, která je pro ekologické zemědělství důležitá také vzhledem k velmi dobré bílkovinné hodnotě, zvláště v krmivech pro prasata a drůbež. Pěstování hrachu v ekologickém zemědělství omezuje zejména nižší rezistenční schopnost vůči plevelům. Za účelem potlačování plevelů volíme zpravidla odrůdy bohatě olistěné, ačkoliv porost při zrání více poléhá než u nízkých (keříčkových) odrůd.

Po **sóji** z ekologického zemědělství je u nás stálá poptávka. Ačkoliv se sója jeví jako plodina teplomilná, lze ji celkem úspěšně pěstovat i v řadě regionů ČR. Kromě vhodnosti pro danou oblast je při výběru odrůdy také třeba prověřit, zda se nejedná o odrůdu vzniklou pomocí genových modifikací, které jsou v ekologickém zemědělství zakázány.

U **bobu** lze provádět regulaci plevelů obdobným způsobem jako u hrachu, tedy vláčením naslepo až do doby, než se rostlinky nacházejí 1–2 cm pod povrchem půdy a poté až od fáze 3 . listu do výšky porostu 25–30 cm. Vláčení provádíme za slunečného počasí, odpoledne, kdy je porost méně křehký, zavadlý a odolnější proti poškození. Mezi nejvýznamnější škůdce bobu patří mšice bobová a listopas čárkovaný. Pokud dojde k napadení bobu mšicí bobovou v době květu, může způsobit vážné poškození porostu bobu. Proto mezi hlavní preventivní metody ochrany patří časný výsev, který umožní časné kvetení rostliny. Výkon fixace vzdušného dusíku se u bobu odhaduje na 100–400 kg N/ha. Větší část je spotřebována rostlinou a zbývajících cca 60–80 kg N/ha je k dispozici pro následnou plodinu.

Lupiny jsou vhodnými předplodinami, zvláště na lehkých (písčitých) půdách. Kořeny lupin mají velmi dobrou schopnost pronikat do půdy, prokořenit jí a přijímat z ní živiny. To zvyšuje její předplodinovou hodnotu. Intenzita fixace u lupiny je 200–450 kg N/ha. Pro následnou plodinu v půdě zůstává 65–95 kg N/ha. Odstup lupin v osevním postupu po sobě je 3–4 roky. Vzhledem k dlouhé vegetační době se vysévá lupina co nejdříve (konec března), žlutá lupina později než bílá. Regulace plevelů je obdobná jako u bobu a hrachu. Lupiny setrvávají dlouho ve stadiu přízemní růžice, proto při eventuálním plečkování hrozí nebezpečí zahrnutí, a proto jsou i citlivější vůči konkurenci plevelů. Sklizeň lupiny je vzhledem k nerovnoměrnému dozrávání obtížnější po technické stránce obdobně jako u bobu.

Hrách rolní (peluška) je používán zejména pro krmné účely, převážně ve formě zelené píce. V ekologickém zemědělství pro potravinářské využití má význam tzv. velkosemenná peluška, neboli hrách kapucín.

Podobně i **fazol** přes svou tradovanou teplomilnost snese často i místa s mírnějším podnebím. Udává se, že pěstování fazolí může být úspěšné do nadmořské výšky asi 300–400 metrů nad mořem. Za účelem regulace plevelů opakovaně plečkujeme až do období kvetení, respektive zapojení porostu, kdy dobře zapojený porost potlačuje plevele účinně sám.

Plochy a produkce v EZ na orné půdě v letech 2022 a 2023 a srovnání s celkovou osevní plochou a produkcí v ČR v roce 2023

Plodiny	2022 (EZ)		2023 (EZ)		Struktura plodin 2022 (%)	Meziroční změna (%)		2023 (ČR)			Podíl (%) na celkové		
	Celková plocha EZ (ha)	Ekologická produkce (t)	Celková plocha EZ (ha)	Ekologická produkce (t)		produkce	hektar. výnosu	Celková plocha (ha)	Celková produkce (t)	Hektarový výnos (t/ha)	ploše	produkci	hektar. výnosu
Luskoviny na zrno	**5 312**	**9 233**	**5 652**	**10 372**	**6,43**	**12,34**	**5,58**	**51 920**	**111 676**	**2,15**	**10,89**	**9,29**	**85,31**
Hrách	2 222	3 841	2 626	4 966	46,47	29,30	9,37	46 954	105 684	2,25	5,59	4,70	84,01
Lupina	562	1 068	581	893	10,27	-16,32	-19,00	1 625	1 818	1,12	35,73	49,15	137,58

Pramen: Statistické šetření na ekologických farmách ÚZEI 2023

Podpora ekologickým zemědělcům

Dotace jsou ekologickým zemědělcům vypláceny již od roku 1998 formou **dotací na plochu zařazenou do EZ nebo přechodného období**. Cílem finanční podpory poskytované ze strany státu je podporování systémů hospodaření šetrného k životnímu prostředí – posílit prevenci degradace půdy, zachovat a obnovit cenná stanoviště na zemědělské půdě z hlediska druhové různorodosti, zvýšit ekologickou stabilitu a estetickou hodnotu krajiny a navýšit podíl ekologického zemědělství na celkové výměře zemědělské půdy.

V minulosti bylo vyplácení podpory ekologickým zemědělcům na obhospodařovanou plochu zajištěno v rámci Programu rozvoje venkova (PRV) pro roky 2007–2013, kde bylo EZ podporováno jedním z tzv. agroenvironmentálních opatření v rámci Osy II PRV. V následujícím programovém období PRV na roky 2014–2020 byla již podpora EZ realizována v rámci samostatného opatření **M.11 Ekologické opatření**, v rámci kterého byla financována opatření „Ekologické zemědělství" a „Navazující ekologického zemědělství (NEZ)". Tato podpora byla způsobilá pouze pro ekofarmy, které nehospodařily souběžně v režimu konvenční produkce na zemědělské půdě v případě zemědělských kultur, které jsou způsobilé pro dotaci na EZ.

Od roku 2023 je vyplácení dotací pro opatření EZ realizováno na základě **Strategického plánu SZP**, který byl schválen vládou dne 12. října 2022 a následně Evropskou komisí dne 24. listopadu 2022.

Strategický plán SZP je klíčovým nástrojem podpory zemědělského sektoru a venkova pro období 2023–2027. Stanovuje zemědělské, potravinářské a lesnické cíle, **kam směřují zemědělské dotace z evropských fondů a kofinancované z národních zdrojů**. Vychází přitom z potřeb rozvoje venkova a zvyšování kvality životního prostředí. Strategický plán SZP od roku 2023 nahrazuje Program rozvoje venkova, nově zahrnuje také přímé platby a intervence společné organizace trhu.

Celkem bylo na opatření „Ekologické zemědělství" v programovém období vyčleněno 11 mld. Kč. Předmětem dotace je půda obhospodařovaná v režimu přechodného období nebo ekologického zemědělství s druhem zemědělské kultury trvalý travní porost, standardní orná půda (pro pěstování zeleniny nebo speciálních bylin, pěstování trav na semeno a víceletých pícnin, pěstování ostatních

plodin a jahodníku), travní porost na orné půdě, trvalá kultura ovocný sad (intenzivní a ostatní), vinice a chmelnice. Opatření je realizováno formou pětiletých závazků. Žadatel musí být zemědělský podnikatel a registrovaný ekologický podnikatel, obhospodařovat min. 0,5 ha zemědělské půdy evidované v LPIS, musí dodržovat pravidla podmíněnosti a minimální požadavky na hnojiva a přípravky na ochranu rostlin a bude povinen zúčastnit se alespoň jednou za dobu závazku školení o vhodných praktikách v EZ. Pro hospodaření na jednotlivých zemědělských kulturách jsou stanoveny dílčí podmínky vč. např. minimálního zatížení hospodářskými zvířaty na travních porostech, minimální hustoty životaschopných jedinců na hektar ovocného sadu, vykazování produkce atd.

Co se týče změn, v rámci opatření Ekologické zemědělství **je nově možné hospodařit souběžně v režimu konvenční produkce za podmínky oddělení produkčních jednotek**. Nově také vznikl titul Pěstování víceletých pícnin. V rámci EZ již **není podporován úhor** (U). Je možné zařazovat díly půdních bloků se zemědělskou kulturou U, avšak není možné na ně poskytnout dotaci. Dále **není v EZ podporována tzv. jiná trvalá kultura – krajinotvorný sad (J)**, který přešel pod gesci Agroenvironmentálně-klimatických opatření. Podrobné podmínky poskytování dotací jsou stanoveny v **nařízení vlády č. 81/2023 Sb.**, o stanovení podmínek provádění opatření ekologické zemědělství.

V roce 2023 bylo podáno celkem 5163 žádostí o dotaci s výměrou 578 514 ha a bylo vyplaceno 1 722 562 399 Kč (71 428 197 EUR). V tabulkách níže je zobrazen přehled výše podpor pro jednotlivé dotační tituly – dotace na plochu zařazenou do EZ nebo přechodného období v roce 2023 a přehled vyplacených finančních prostředků na podporu EZ.

Výše podpory v rámci opatření Ekologické zemědělství SZP 2023

Druh zemědělské kultury	Hospodaření/dotace	Výše sazby dotace (EUR/ha)	
		Přechodné období	Ekologická produkce
Trvalý travní porost	Trvalý travní porost	106	100
Orná půda	Pěstování zeleniny nebo speciálních bylin	660	638
	Pěstování trav na semeno	137	120
	Pěstování víceletých pícnin	137	120
	Pěstování ostatních plodin	323	239
	Pěstování jahodníku	660	638
	Travní porost	137	120
	Pěstování zeleniny nebo speciálních bylin do 6 ha	680	660
Trvalá kultura	Ovocný sad – intenzivní	896	850
	Ovocný sad – ostatní	536	510
	Vinice	900	847
	Chmelnice	900	847

Pramen: MZe.

Poznámka: Pro rok 2023 byl platný směnný kurz 24,116 CZK/EUR.

Vyplacené finanční prostředky na podporu ekologického zemědělství

Rok	Vyplacené finanční prostředky v Kč
2001	167 966 104
2002	210 861 131
2003	230 810 809
2004	292 200 000
2005	285 828 855
2006	304 995 064
2007	536 410 176
2008	687 594 517
2009	980 809 000
2010	1 154 028 000
2011	1 160 709 973
2012	1 245 193 855
2013	1 256 975 454
2014	1 237 100 163
2015	1 308 357 741
2016	1 289 943 632
2017	1 313 884 000
2018	1 363 598 000
2019	1 352 262 165
2020	1 435 966 660
2021	1 385 876 410
2022	1 528 536 415
2023	1 722 562 399

Pramen: MZe, údaj za rok 2023 platný k 28.8.2024

S ohledem na nízkou produkci biopotravin v ČR se MZe rozhodlo od roku 2007 zvýhodnit výrobce biopotravin a ekologické zemědělce u vybraných opatření PRV při bodovém hodnocení podaných projektů. Podpora EZ je v rámci investičních podpor nastavena formou % dotace na projekt (v období 2014–2020 v rámci projektových operací Programu rozvoje venkova), v období 2023–2027 to jsou intervence rozvoje venkova v rámci Strategického plánu SZP.

V rámci PRV 2014–2020 bylo EZ zvýhodňováno formou preferenčních bodů při výběru žádostí o dotaci. Jednalo se o operace 4.1.1 Investice do zemědělských podniků (dotace 40, 50 nebo 60 % podle typu žadatele), 6.1.1 Zahájení činnosti mladých zemědělců (dotace 45 tis. EUR na realizaci podnikatelského plánu) a 6.4.1 Investice do nezemědělských činností (dotace 25, 35, 45 % podle velikosti podniku – nejmenší dotace pro velké podniky).V novém období podpora preferencí ekologického podnikání nadále pokračuje, a to zejména v intervencích 33.73 Investice do zemědělských podniků a 49.75 Zahájení činnosti mladého zemědělce.

V intervenci 49.75 je znovu dotace na podnikatelský plán, nyní buď 1.5 mil. Kč nebo 2 mil. Kč, pokud je součástí podnikatelského plánu zpracování vlastní produkce.

Novinkou v intervenci 33.73 je, že kromě preferenčních bodů získávají ekologičtí zemědělci vyšší dotaci o 10 %, tj. celkem 50 %. Pokud by ekologický zemědělec navíc hospodařil v ANC oblastech, tak dokonce 60 %.

Vydalo Ministerstvo zemědělství
Těšnov 65/17, 110 00 Praha 1
internet: www.mze.gov.cz
e–mail: info@mze.gov.cz

ISBN 978-80-7434-779-5

Praha 2024